

Muassislar:
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi,
O'zbekiston yoshlar ittifoqi

1982-yildan chiqa boshlagan.

Tahrir hay'ati:
Sirojiddin SAYYID
Minhojiddin MIRZO
Nodir JONUZOQ
G'ayrat MAJID
O'razboy ABDURAHMONOV
Farrux JABBOROV

Jamoatchilik kengashi:
Qahramon QURONBOYEV
Iqbol MIRZO
Abdurasul ABDULLAYEV
Rustam NOSIROV
Rustam QOBILOV
Ahmad OTABOYEV
Shuhrat SIROJIDDINOV
Serobiddin ISMOILOV

Bosh muharrir:
Faxriddin HAYIT

Bosh muharrir o'rinbosari:
Nurilla CHORI

Mas'ul kotib:
Sa'dullo QURONOV

Adabiy muharrir:
Husan MAQSUD

Mas'ul muharrir:
G'iyosiddin O'NAROV

Badiiy muharrir:
Akbarali MAMASOLIYEV

Muharrir:
Yahyoxon FAYOZ

Manzilibiz:
Toshkent shahri, Alisher Navoiy nomidagi Milliy
bog', Adiblar xiyoboni,
Yozuvchilar uyushmasi binosi.
E-mail: yoshlik-jurnali@umail.uz
Veb sayt: www.yoshlikjurnali.uz
Tel.: (0371) 231-20-58, 231-20-59

Navbatchi muharrir: H. Maqsudov
Bosishga 27.07.2018-yilda ruxsat berildi.
Qog'oz formati: 30x42 1/4
Nashriyot hisob tobog'i: 8,7
Indeks – 822
ISSN 0207-9137. Jurnal 2007-yil 4-mayda
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi
tomonidan № 0253 raqami bilan ro'yxatga
olingan.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda
"Yoshlik" dan olindi" deb izohlanishi shart.
"SILVER STAR PRINT" MChJ
bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma № 63. Adadi: 2610
Toshkent shahri, Uchtepa tumani, 22-mavze,
17-uy.

JARAYON
3 Nurilla Choriyev
Qo'llaringni bergil menga,
shirinzabonim!

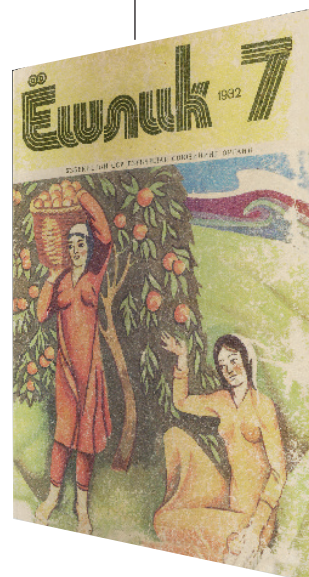
NAZM
7 Xurshida
Yo'q vafodan o'zga
matlabim!

50 Jahongir Sharofboyev
Har gilyoh atrida jannatiy ifor

NASR
10 Eshqobil Shukur
Akam kelyapti
20 Iqbol Mirzo
Zarb

"YOSHLIK"
XAZINASIDAN
14 Ibrohim G'afurov
Zamonlarga yo'llovchi
mayoq

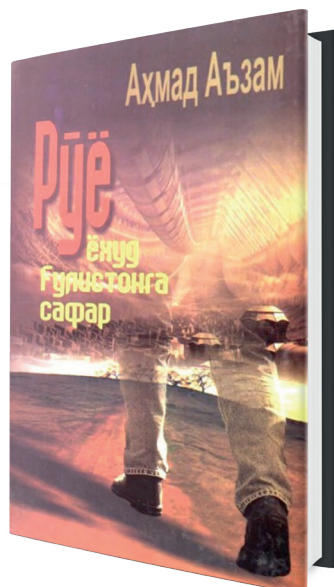
14

40

57

QALDIRG'OCH

19 Ro'zika Qo'shjonova

Tabiat mo'jizasi

34 Baxtiniso Mahmudova

Tag'in qaytgan
emish bog'larga bahor...

35 Asrorbek Solijonov

Tush kabi jimirlar
bu harir kunlar

52 Ma'mura To'rayeva

Mag'lubiyat

MUNOSABAT

54 Anna Ouldfiyeld

Tarjima – ikki madaniyat
ko'prigi

57 TADQIQOT

Bibi Robi'a

Saidova

Uslubiy
va g'oyaviy
hamohanglik

62 XORIJDAGI TENGDOSH

Aziza Lalayeva

Sarxush

64 HANGOMA

Bir kuni

Mark Tven...

20-51

10

Muqovada:
Respublika yosh
ijodkorlarining
Zomin seminari
ishtirokchilari.
Bobur PO'LATOV
olgan surat.

Qo'llaringni bergil menga, SHIRINZABONIM!

Республика ёш ижодкорларининг анъанавий Зомин семинарига отланган ука-сингилларимиз, вилоятлардан келган ижодкор зиёлilar “Қайдасан, Зомин” дея йўлга чиқиш олдидан адабиётимизга катта ҳисса қўшган, эл-юртга фидокорона хизмат қилган улўф устозларнинг анвойи чечакларга бурканган Адиблар хиёбонида жойлашган муаззам ҳайкаллари пойига гулдасталар қўйишди. Сўнгра Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг муҳташам биноси билан яқиндан танишди.

Ёш ижодкорлар семинарга бораётган тенг-тўшларини, устоз ижодкорларни кўриб қувонар, бу хурсандчиликлар уларнинг юз-кўзларида балқиб турар, бир-биридан ҳайратини асло яшира олмасди...

“Шохрух Абдурасулов Президент стипендиянти бўлганмиди?!”

“Азизбек Қурбоновнинг “Бахт фариштаси” пьесаси Жиззах Қўғирчоқ театрида саҳналаштирилан экан-а?!”

“Азизхон Имомов “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” да ишлайдиган аками?”

“Бахтинисо Маҳмудова ҳам келибди-я?”

“Назар ака (Эшонқул) боряпти экан!”

Ёшларнинг жавоби маълум саволлари бир истехзони пайдо қилса-да, на қиласан?! Уларнинг Зомин сафарини қадамба-қадам рўй-рост кўрсатишга интилган мардумнинг чекига тушгани ҳам аслида шу-да, ўзи.

Турнақатор автобуслар баланд тоғлар бағрига йўл тортган сари қалдирғочнинг палапонларидек бир хил либосли қаламкашларнинг алёрлари авжига чиқа бошлади. Бири улуғлардан байт келтирса, бошқаси устозларидан шеър айтади. Юраклироғи эса ҳали сиёҳи қурилмаган оқ шеърининг қораламасини ўқий бошлайди. Мен эса кўзаримни чирт юмиб: “Орзулар қайгадир торлади бир гоқ, / Ортда қолиб кетди у азиз тупроқ. Кимгадир шогирду кимгадир ўртоқ, / Шеър билан суҳбатлар қурган ёшлигим”, деб такрорлайман. Балки Қорақалпоғистондан ё Андижондан келаётган йигитчалар ҳам ўзларича хиргойи қилиб келаётгандир.

Манзил узоқ – йўл олис

Семинарга қатнашиш истагида бўлган қалам-кашларни саралаб олиш учун, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан жорий йилнинг апрель, май, июнь ойларида Самарқанд, Бухоро, Наманган, Сирдарё вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикасида ҳудудий босқичлари ўтказилганди. Мазкур босқичларда 200 нафардан зиёд ёш қатнашди. Уларнинг 80 нафари Зомин семинарига тавсия этилганди.

Жойларда ўтказилган босқичларда танлаб олинган иштирокчилардан бири Гулноза Каримова йўлнинг танобини шеър тортади, деб: “Бунга кизик бинафша бўйи? Бунга гузук бинафша бўйи! Бу бир митти гулдан бошланар / Баҳорларнинг улугвор йўи...” – ёзганларидан ўқийди. Унинг айтганларини қайсидир маънода адабиётимизнинг эртанги кунни бўладиган ижодкорларга ҳам менгзаш мумкин. Негаки, ёшлар ҳам мана шундай семинарларда сабоқ олса, тобланса, не ажаб. Гулноза Каримованинг шеърини эшитган Ислонжон Қўчқоров:

– Бобомнинг пешонаси эгатдек тизик-tizик,
Ўтмиши қулф осилган сандикдек қизик-қизик,
Вақт ҳукмида туйғулар, ришталар юлук-узук,
Фафлат мандан тонса-ю, мен ундан тонолмасам.

деб жавоб қайтарган бўлади. Худдики, ёшларнинг алёрларидан куч-қувват олгандай неча юз от кучига эга автобуслар “тор-тор”лаб даралар бағрига синггиб боради. Кулик ойнасидан қараймиз: “Тоғ бағрини тоғ тўсган”. Адил қомадли арчалар, минг бир жилога кирган гиёҳлар адабиётга, юртнинг эртанги кунига пешвоз чиққандек саф тортишган.

Шарқирайди Ўрикисой!

Бу ёғи ҳам шоир айтганидек: “Эй, ўзбекюртнинг тилло гўшаси / Зоминтоғ, нақадар гўзалсан, гўзал! Мени қуғиб олар илҳом париси / Сенинг қуғогинга келганда ҳар гал”. Чиндан устозу шоғирдлар қадамида ўзгача бир шахд сезила бошлади. Ўрикисойда шарқираб оқаётган зилол сувдан ҳар ким ҳовучига яраша сипқоради. Тошдан-тошга урилиб пишган сув устоз адиблар Анвар Обиджон, Усмон Азим ва Аҳмаджон Мелибоевларга ҳам ёшликнинг шиддатию шашти, беғуборлигию тантилигини юқтирди.

Юрт мадҳияси янграб, “Азиз ва яғонамсан, жонажон Ўзбекистоним!” шиори остида Республика ёш ижодкорлари семинарининг тантанали очилиш маросими бошланди. Тадбир Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси Сирожиддин Саййид ҳамда Жиззах вилояти ҳокими Эргаш Солиев табриги билан очилди.

– Президентимиз ўтган йилнинг апрель ойида Жиззах вилоятига ташрифи чоғида Зомин семинар-анжуманини қайта тиклаш бўйича ўз фикр-мулоҳазаларини билдирган эди, – дейди Ўзбекистон халқ шоири Сирожиддин Саййид. – Чинакам маҳорат майдонига айланган бу мактабда сабоқ олган жуда кўп ёшларимиз бугунги кунда фаол ижод қилишмоқда.

Тантанали очилиш маросимида, Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмаси раиси Кенгесбой Каримов, Ўзбекистон халқ шоирлари Анвар Обиджон, Маҳмуд Тоир ва бошқалар миллий адабиётимизни янада равнақ топтириш, ижодкорларни, айниқса, ёш иқтидор эгаларини ҳар томонлама қўллаб-қуватлаш мақсадида бажарилаётган кенг кўламли ишлар хусусида гапирдилар.

Мушоира авж оларди

Ўрикисойга чор тарафдан эл-улус йиғилиб келди. Улар орасида Зомин тоғлари бағрида яқинлари, фарзандлари билан ҳордиқ олаётган юртдошларимиз ҳам шу масканда яшайдиган қалби ёруғ ёшу қари кишилар ҳам бор эди. Улуснинг адабиётга, ёш ижодкорларнинг ижодига бўлган бундай қизиқиши, аввало, ёш қаламкашларга, қолаверса, ташкилотчию устоз адибларга ҳам сурур бағишлади.

Семинар қатнашчилари, бири-биридан ўтказиб шеър ўқишга чоғланарди. Чинозлик Мирзохид Музаффар дил сўзларини:

Нафосат гуркираб гуллар қаршимда,
бу тошлар тош эмас –
ердаги сабот.

Мени қулатсанг ҳам ҳар гал аршимдан,
барибир,
мен сени севаман, ҳаёт! — деб баён этса, ан-
дижонлик Нурилло Неъмат ҳаяжонини шундай
ифода қилди:

Уйингизга бораман бугун,
Йўлга тикдим, мана, йўлдаман.
Осмон — коса, яримлаган кун,
Ана уйгоқ атиргуллар ҳам...

Нуриллонинг бу шеъри янграётганда Ўрик-
лисойда осмон тўла юлдузлар мавжланар, дара-
даги киши ҳуддики ўзини лангар ташлаб турган
кемадан тушаётгандек ҳис қиларди.

Ёшлар устоз шоирлардан ёшлик ва муҳаб-
бат ҳақидаги шеър ўқишларини сўрашар, усто-
злар эса ёшларни майдонга чорлар, дадил шеър
ўқишга ундашарди. Шеър ўқиши талаб қилинган
Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азим ўзи истаган
шеърни баралла ўқиди.

Тонг титрайди кег кузакнинг қугоғида...

...Ҳали бутун рўйи жаҳон шеър бўлажак,
Фақат бекор билиб ором қугоғини —
Бу дунёни сирга кўмиб яшаш керак,
Қалбга санғиб шеърятнинг пигоғини!

Ёшларнинг овози тинмас, осуда оқшомда
Ўриклисонинг шарқироқлари шеърга монанд
янграр, шеърдан қўшиққа навбат тегмасди. Му-
шоира янада авж оларди.

Юлдузларни учирмоқда гулгун шафақ

Ўриклисой дарасида тунаган киши қизиқ бир
манзарага гувоҳ бўлади. Тунда ғуж бўлиб бодраб
турган юлдузлар, тонгда бирдан ғойиб бўлади.
Қуёшнинг чиқишига қанча қизиқманг, бирпасда

тоғлар бошига отилиб чиқиб олади. Бу ман-
зилда кишини сув оқимиға қарши юриб,
юқорилаб бориш завқлантиради. Камина-
дек тонгга илҳақ кишилар кўп экан. Кекса
арчаларнинг пойида ёзувчи Назар Эшонқул
ва шоир Воҳид Луқмон дара табиатининг
бетакфорлиги, илҳомбахш тонги ҳақи-
да суҳбатлашиб турарди. Семинар бугун
қизғин тус олиши маълум бўлганлиги учун
ҳар дақиқани ғанимат билиб, Назар акани
саволга тутдим:

— Назар ака, кеча туни билан ука-син-
гилларимизнинг машқларини ўқиб чиқ-
дингиз. Қани, уларнинг ичида “пичоққа
илинадиган”лари борми?

— Иштирокчилар менда шубҳа уйғотди.
Назаримда, улардан бир-икки нафари анча
вақтли улғайиб қолган. Ўн етти-ўн саккиз
ёшдаги ижодкорнинг руҳи эмас. Ҳаётга му-
носабати, қарашлари, тушунчалари тамоман
ўзгача. Агар шубҳам тасдиқланмаса, чиндан
ҳам ўзбек насрида катта ёзувчилар пайдо
бўлиш арафасида турибди. Фақат уларни
йўналтириб, ижодини кузатиб туриш керак.

Буни қарангки, ёзувчиларимиз Иса-
жон Султон, Кенгисбой Каримов, Луқмон
Бўрихон, Абдуқайом Йўлдош, Абулқосим
Мамарасулов бир даврада жам бўлиб ту-
ришган экан. Назар Эшонқулнинг шубҳа-
ларига аниқлик киритишнинг бирдан-бир
йўли семинар иштирокчилардан кечадан
буён кўрганлари, қалбдан кечирганларини
ёзиб беришини сўраш эди. Аслида бу бир
неча йилдан буён семинарнинг Наср шўъ-
басида раҳбарлик қилиб келаётган Абдуқа-
юм Йўлдош томонидан ўрнатилган анъа-
навий синов эди.

Носир ёшлар синовни бажаришга ки-
ришиб кетган пайтда Шеърят шўъбасига
бордик. Шоирларимиз бир неча сўрини
банд этибдики, қай биридан бошлашга ҳам
киши лол. Шоирлар Усмон Азим, Эшқо-
бил Шукур, Азиз Саид, Нодир Жонузоқ,
Зулфия Мўминова, Фарида Афрўз каби
ўзбек адабиётининг пешқадам вакилла-
ри даврасида ўтирган ёшлар бирин-кетин
шеър ўқиб, устозлар олдида имтиҳон топ-
ширишарди. Бу шўъба қатнашчиларнинг
қарийб ярмини ташкил этарди. Шу боис
кўпчилик устоз шоирлар жалб этилди.

— Семинар қатнашчиларини кўриб,
бундан йигирма бир йил аввал Зомин-
да ўтган кунларим ёдимга тушди. Ўша

пайтда тенгдошларим қатори Абдулла Орипов, Муҳаммад Юсуф каби устозларнинг суҳбатини олгандик, – деди Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси раисининг ёшлар масалалари бўйича ўринбосари, шоир Нодир Жонузоқ. – Ўйлайманки, бугунги иштирокчилар ҳам устозлардан бир умр ёдда қоладиган адабий ўғитларни, панд-насиҳатларни олишяпти. Ёшлар орасида аллақачон жамоатчиликка яхши таниш бўлган номлар кўп. Ҳар бирининг ўзига хос овози, сози бўлишини истайман. Келгусида уларнинг айна шу жиҳатигина бу майдонда муқим қолишига хизмат қилади.

Нодир ака билан суҳбатимизни ёнимиздаги сўрида ўтирган бир қизнинг майин овози бўлди:

*...Сузиб борар гувалган хаёл
эшкактининг эшакларида.
Ана, бола кўтарган аёл,
куйлар ишқнинг эртақларидан.*

*Жимирлаган майда тироқлар
гимтилайди нозик ҳисларни.
Ноталарга айланган оҳлар,
эгиб қўйди мағрур тизларни...*

Кейин билсак, бу қиз Мафтуна Раҳмонкулова деган жаззахлик шоира экан. Устозлар эътирофидан кўнгли ўсган ёшлар шеър ўқир, уларга тенгдошлари муносабат билдирар, шу тарзда куннинг шавқи хотираларга муҳрланиб борарди.

Қатор сўриларда бошқа шўъбалар ўз ишини давом эттирарди. Аҳмаджон Мелибоев ва Ўктам Мирзаёр ва Барно Султонова бошчилигидаги Бадиий публицистика шўъбасида маҳорат сабоқлари кўпчилигининг диққатини тортди. Негаки, айна шу йўналишда қатнашаётган Азизхон Имомов, Адҳам Арслонов, Шоҳрух Абдурашуловлар матбуот учун яхши таниш номлар. Улар мамлакатимиздаги пешқадам нашрлардаги фаолиятлари давомида озми-кўпми тажриба орттирган ижодкорлардан саналади. Шу боис уларнинг иштирок этаётганлигининг ўзи кишида иштибоҳ уйғотганди.

Иштибоҳимиз шубҳага айланмаслиги учун яна ёзувчи акаларимизга юзландим.

– Ёшлар топшириқни қандай бажарди? – дейман Луқмон Бўрихонга юзланиб.

– Ҳа, яна шу эрталабги гапни қўзғаяпсизми? Мана, Назар ака ҳам хурсанд. Ёшларнинг ўзлари ёзган экан. Бугунги ёшлар фикрлаши бундан ўттиз йил илгариги ёшларникидан тубдан фарқ қилиши ойдинлашди, – деди Луқмон ака.

– Маъмура Тўраеванинг ёзганлари шубҳа уйғотган эдими? Қани унинг ўзи?

– Анжуманга қатнашишнинг ўзи бир ютуқ, – деди қуёш тигида қарайган бир қизча ерга қараб. – Ҳикояларимни устоз адиблар Назар Эшонқул, Абулқосим Мамарасулов ва бошқа ёзувчилар яхши баҳолашди. Аммо уларининг нимани қандай ёзиш, қаҳрамонлар характерини қай тарзда очиш ва ёзганда қайси жиҳатларга эътибор қаратишни тушунтиришларидан аён бўлдики, ҳали кўп ўқишим ва изланишим керак экан.

Бизнинг кунимиз сўридан-сўрига кўчиб шу тариқа ўтди...

Мамлакатимизда адабиётга, маънавиятга қаратилган юксак эътибор, ижодкор зиёлиларга кўрсатилаётган чексиз меҳр ва катта рағбат иштирокчилар қалбига ўзгача бир шукуҳ солди. Ёш қаламкашлар учун маҳорат дарслари ташкил этган барча устозлар шу мисрани такрорлади: “Қўлларингни бергил менга, ширинзабоним!”

Республика ёш ижодкорларининг бу йилги семинари адабиётимизнинг умидли авлодига ижодий зафарлар тилаб, ўз ишини якунлади.

Нурилла ЧОРИЕВ

Уо'q vafodan
o'zga matlabim!

XURSHIDA

ҲАҚ ЙЎЛИ

Ишонсангиз бўлади менга!
Муҳаббатга ишонган каби.
Сирдошим йўқ Худодан бошқа,
Йўқ вафодан ўзга матлабим.

Ишонсангиз бўлади менга!
Эл корига ярайман ҳар он,
Ишқ кўйида сарсон юрагим
Ҳақ йўлидан боргай бегумон.

Ишонсангиз бўлади менга!
Дўстларимга дўстдирман асил,
Душманамга қилмасман парво,
Эзгуликка эшман муттасил!

Ишонсангиз бўлади менга!
Жондан кетгум, иймондан эмас,
Фақат ўта қатъийдир феълим,
Ундан кега олмаслигим рост,
Ахир менга бу — ота мерос!

ХУРШИДА

1967 йили Андижон вилоятида туғилган.

Тошкент давлат педагогика университетининг бадиий графика факультетини тамомлаган. “Алдамчи тонглар”, “Сигмагай жисмим жаҳонга”, “Изҳор”, “Тажалли” сингари китоблари нашр қилинган.

АЙЛАДИ

Ногоҳон пайдои ишқ ожиз дилим ром айлади,
Орзу саркаш хаёлим бесаранжом айлади.

Осмондан уздию олий умидин ҳисларим,
Ваҳки ер остин саодатманд эҳром айлади.

Бенаволар базмида, афсуски, маккор ёр,
Рост деб ёлгонини эҳсону инъом айлади.

Дил қаноат эшигида тоату тақводадир,
Ишқ найлайки мани ошиқи бадном айлади.

Чин вафо мулкида меҳрин соғмасин Хурида минг,
Бевафо бегонани Ширину Зухром айлади.

СЎРОГЛАБ

Бордим изингни, ёрим, сўроглаб,
Чиқди ҳилолинг кўнглимни доглаб.

Найлайки, моҳинг эрса паноҳинг,
Рашки гуноҳим ёнди гароглаб.

Жабру ситамлар солгай аламлар –
Чашмимда намлар – ҳажринг қутоглаб...

Айб этма ҳаргиз, мен гунгу ожиз –
Дил сенда ёлғиз, қўйдинг-ку боглаб.

Севги муқаддас, асра уни, бас,
Ҳис сўнса келмас, кетгай йироглаб.

Ўтдир дудогинг, кутдим, қарогим –
Муштоқи роҳинг, кетма фироглаб.

Осонликга гар кўзинг қийса,
Муҳаббатим, садоқатимни,
Зорим бор-у, зарра йўқ зўрим,
Кутарман жим надоматингни...

Ташлагайман арқонни узун,
Тишлагайман дудоқларимни,
Майли, қолдир бежавоб, беун,
Юракдаги сўроқларимни...

Беҳад гўзал, мусавффо ҳислар
Тоғдан баланд гурур пойида...
Эсингдами, ўшанда гўё
Мен – офтоб, сен-ги ой эдинг...

Минг саволнинг жавоби мубҳам,
Минг оҳ дилни ўртар гоҳи-гоҳ.
Кўксимдаги тафтли жойингга
Яқин этмас ҳет кимни Аллоҳ.

Шундай олий мартабангдан гар
Воз кеголсанг, ўгирсанг юзни,
Мен ҳам кўнсам, кўниксам охир,
Кегиргайми муҳаббат бизни?

О муҳаббат, кегиргин бизни!

Ёрим, сени соғиндим, дегин,
Сенсиз ҳолим забундир, дегин,
Ситамларинг ўтди-ку жондан,
Гул боғимда ғам унди, дегин.

Сенсиз ҳаёт, ишқ надир, деб айт,
Ҳажринг ёмон қийнади, деб айт,
Сўйла нолиб кўнглинг зорини,
Севги – умрим зийнати, деб айт.

Аразларни қувсин сўзларинг,
Дил губорин ювсин сўзларинг,
Меҳр, ишонг, қадрдан гапир,
Қувонгларга тўлсин кўзларим.

Муҳаббатга буркансин олам,
Жилолансин, турлансин олам.
Кўксимизга бахт нишонини
Тақиб қўйиб, нурлансин олам!

Ёрим, жуда соғиндим, деб айт!

ҚУШ

Ҳаётимга баҳор, руҳимга мадор,
Баётимга шарор олиб келган Қуш!
Хонишларинг сеҳри оқишому саҳар
Бедор юрагимни айлади сархуш!..

Юсуф жамолини орзулаган дил
Зулайҳо хобини айларди хаёл,
Қайсинг аҳволидан хароба кўнгил
Ишқсизлик даштини этарди ишғол...

Баҳорий гулларин исин қизғониб,
Қалбим торларини созломмаган ишқ,
Баётимда севинг сўзидан тониб,
Бахтнинг сарҳарфини ёзолмаган ишқ –

Семурғ қанотида сирли мактубин
Ҳазин дил боғимга элтибди, наҳот?
Ойнинг ўн бешини тийра айлабон,
Ўн бешин мунаввар этибди, наҳот?!

Толеимга беҳиш, қалбимга соғинг,
Дил лавҳимга севинг инъом этган қуш!
Дилингда маъсум бир ихтиёр, илинж –
Дардим олиб, ўзинг тортдингми хомуш,

Баётимга ҳаёт инъом этган қуш!..

Ҳар лаҳза, ҳар соат, ҳар кун, ҳар кеча
Мен сени соғиниб, эслайверамаман!..
Оҳларинг етмайди Узумзоргага,
Мен ҳам фарёдими асрайверамаман!..

Ҳар лаҳза, ҳар соат хаёл уммони
Гирдобиди жисмим айлар гархпалак...
Бунга олов-ўтсан, кўнгил армони,
Бунга сербулутсан, бераҳм фалак?

Ҳар лаҳза, ҳар соат соғинг дафтарим
Исминг кўз-кўз қилиб дилим ёндирар,
Боқсам самоларга Сени ахтариб,
Юлдузлар ёғдуси кўзим тиндирар.

Бир лаҳза, бир соат, бир кун, бир кеча
Мени эслар бўлсанг, соғинар бўлсанг,
Розиман, ҳажрингда ўртансам қанга,
Бахтлиман, исмингни такрорлаб ўлсам!..

ЎТИНЧ

Шу муборак кунлар ҳурмати,
Ҳис эт дилим минг оҳларини.
Кўкдан ёғсин мурувват, шафқат,
Кегирсин Ҳақ гуноҳларимни.

Умринг тилаб ўтай тоабод,
Меҳрим тутиб ёритай йўлинг.
Эзгуликнинг боғи, азизим,
Қара, қандай сокин ва сўлим!

Сўзларингда собит туролсанг,
Хавотирлар енгмас юракни.
Обод айлаб бу ғариб дилни,
Ҳақдан сўра олий тилакни.

Маломатнинг оғирдир зарби,
Яқин қилгай охир замонни...
Насиб этса, бас, сўнги дамда
Ёруғ юз-ла топиширмоқ жонни!

Қутмагансан...

Қутмаган қалбинг –
Ютмагансан ҳижрон ғамини...
Қизғонар бу дунё неъматин,
Битиролмас ҳамон камини...

Кетолмадим тониб бу йўлдан,
Етолмадим қувлаб ҳисларни.
Умид-ла кўз тикиб мастона,
Беравердим бой Юлдузларни...

Мақсадини сир тутар Само,
Қовоғини оғмайди Замин,
Кимга ҳуснин кўз-кўзлайди Ой,
Қайга атрин соғар Настарин?

Майли, жим кет...
Майли, кетай жим –
Магар Ишқ деб бўзламас дилинг...
Майлига, ўз манзилингга ет,
Бошқа бўлса танлаган йўлинг...

Эшқобил ШУ- КУР,

Ўзбекистон Республи-
касида хизмат кўрсатган
маданият ходими.

1962 йили Сурхондарё
вилоятида туғилган.

Ўзбекистон Миллий
университети (аввалги
ТошДУ)нинг филология фа-
культетини тамомлаган.

“Юракни ўрганиш”,
“Сочлари сумбул-сумбул”,
“Тунги гуллар”, “Яшил қуш-
лар”, “Хамал айвони”, “Кўз
очиб кўрганларим” шеърӣй
тўпламлари нашр этилган.

“Кўҳна бог ривоятлари”,
“Оқибат оқишони”, “Падар-
қуш”, “Дунёнинг кўчиши”,
“Қўриқхонада”, “Пул сана-
ётган одам” каби қисса ва
ҳикоялари чоп этилган.

Eshqobil
SHUKUR

Akam
kelyapti

Hikoya

Ўн олти қаватли бинонинг ойнаванд эшигидан кира-кира чап томондаги пластмасс девор билан ўралган кўчма хона туйнугидан келди-кетдини кузатаётган милиционер билан иримига салом-алик қилиб, ўнгга бурилгач, уч поғонали зинадан кўтарилиб, сарғиш лифт ёнига келдим. Чап томонда мармар тусли яна иккита лифт бор. Йўқ, уларга чиқмайман. Менга салкам ўзим билан тенгдош эски лифт ишончлироқ. Янги лифтларнинг бирига чиқиб, эллик минутча қамалиб қолганим, сира эсимдан чиқмайди. Шундан кейин мармар тусли лифтни кўрсам, душманимни кўргандай бўламан.

Мен отамзамондан қолган эски лифтни танладим. Чақириқ тугмачасини босдим. Мени кутиб турган эканми, ўн сонияга қолмай, лифт етиб келди ва менга қучоқ очди. Шу тобда лифт “ассаломалайкум” деб тиржайиб тургандай туюлди менга. “Ваалайкум ассалом” дегандай, лип этиб ичкарига кирдим. Биринчи ишим чап томондаги тугмачалар орасидан ўзимга зарур рақамни босиш эди. Мен излаган рақам энг юқоридаги “15”. Мен “15” рақами ўйиб ёзилган оқ тугмачани босишим билан лифт эшиги кимгадир дўқ қилгандай, “қўясанларми-йўқми”, дегандай тақира-туқур овоз чиқарди-да, аста ёпилди. Эски лифт норози оҳангда гўнғир-гўнғир қила тепага ўрлади. Ўнг томондаги тутқичдан ушлаб, қаршимдаги каттагина ойнага қарадим ва ўзимдан хафа бўлиб кетдим. “Хотиним тўғри айтади. Спорт билан шуғулланишим керак. Анчагина семириб, бағбақам ҳам осилиб қол-япти. Ўзимга қарай олмаяпман. Нима қилай, вақт йўқ. Бекорларни айтибсан. Ҳамма айб ўзингда”.

Шунда ногаҳон лифт деворидан ёқимли бир овоз таралгандай бўлди. Ие, лифтга радио ўрнатишибди-ку? Географияда ажаб янгилик. Йўқ, бу радио эмас эди. Радио бундай ёқимли гапиролмайди. Мен узоқ-узоқдан, олис далалардан келаётган қадрдон бир мусиқий тирик овозни эшитдим: **А к а м к е л я п т и...**

Ҳушёр тортдим. Йўқ, мен шунчаки ҳушёр тортмадим, ўша ёқимли ва қадрдон овоз руҳимни уйғотгандай бўлди. Секин-секин овоз лифт ичида мусиқа каби сокин жаранглай бошлади: **А к а м к е л я п т и!**

Шунда мен бу овознинг тўрт-беш яшар қизалоқ овози эканини, бу овоз менга таниш эканини сездим.

Кўкаламда бедазор жуда файзли бўлади. Ҳеч қаерда яшил ранг бу даражада мардонавор тантана қилолмайди. Айниқса, эрталаб йўнғичқаларнинг тангадай баргларига олмосдай осилган шудринглар уларга янада гўзал тус беради. Шудринг тушган ям-яшил йўнғичқазор олмос тўкилган ям-яшил бахмалдай ярқираб ётарди. Йўнғичқазор оралаб беш яшар Хосият югуриб борарди. Унинг қизил кўйлаги яшил йўнғичқазор узра байроқдай ҳилпираб сузаётган эди... Тобора олислаётган Хосият ғаройиб ям-яшил кенглик устида қизил капалакка айланган митти шамолдай еларди. Хосият югура-югура шамол товушида “Ота! Ота!” дея қичқирарди. Унинг ёқимли овози чексиз йўнғичқазор узра тўлқин-тўлқин тараларди. Бу пайтда дала ўртасидаги уватда қоратолдан кўтарилиб, бўйра билан ўралган чайлада мулгилаётган отам Хосиятнинг чақириғидан уйғониб кетди. Отам ўрнидан туриб, шошилиб қизига пешвоз чиқди. “Қизим, нима гап?” деди. Хосият бу пайтда чайлага етиб қолган эди.

– Ота... Отажон... – деди у ҳаяжонланиб...

Отамнинг кўзларида меҳр порлади. “Қизим...” деди-да, икки кўлини икки ёнга ёйиб Хосиятга бағрини очди. Хосият отамнинг бағрига тўлди. Отамнинг ўксиган бағрига шамол тегди.

– Нима гап қизим? Тинчликми? – деди яна отам.

Хосият эса ўпкаси тўлиб, ҳаяжонланиб деди:

– Акам келяпти! Ота... Акам келяпти...

Отамнинг меҳнатда қотган чайир қўллари титрай бошлади... Ички зилзиладан елкалари булкилади. Отам жиққа ёшга тўлган кўзларини аста Хосиятдан олиб қочди. Қизининг самимий нигоҳлари эса ота қошида порлаб турар эди. Оғир сукутдан сўнг охири отам сўз қотди:

– Аканг келяптими?

– Ҳа, ота, акам келяпти.

– Қачон... келяпти?

– Бугун йўлга тушади.

Отам Хосиятдан бунга қандай билганлигини сўрамади. Бунга зарурат йўқ эди. Чунки Хосият фаришталар билан гаплаша олишини отам биларди. Шунинг учун у сўзсиз, сўроқсиз Хосиятга айтдики:

– Тез бобонгга ва катта энангга хабар бер. Акангнинг олдида чиқишимиз керак. Чоп, қизим, тезроқ хабар бер.

– Ҳозир айтаман ота. Бобоотамгайм, катта энамгайм айтаман.

Хосият яна қизил капалакдай яшил йўнғичқазор бўйлаб елиб кетди.

Мен бу пайтда 15-қаватга кўтарилиб, хонамга кириб улгурган эдим. Ишим кўп эди. Қадимгилар Ҳайитни қандай байрам қилишгани ҳақидаги бир мақолани ўқий бошлаганимда яна деворлар орасидан ўша овоз эшитила... йўқ, тарала бошлади: А к а м к е л я п т и.

Котибани чақирдим.

– Сокина, сиз қандайдир овозни эшитмаяпсизми?

– Ташқарида шамол... Бу шамолнинг овози... – деди у.

– Ҳа...тўғри айтасиз... шамолнинг овози... Шамол акасини излаяпти, шекилли. Шамол акасини кутяпти.

Сокина менинг охириги гапларимни умуман тушунмади ва нима ҳақда гапираётганимни сўрашга ботинолмади.

– Дурбек қаерда? – дедим унга.

– Маҳалла ҳақида мақола ёзиш учун маҳаллаларга кетган.

– Дурбек бўлганда эди, бу овозни эшитармиди.

Сокина дафтарига ниманидир ёзмоқчи бўлди, тайинли топшириқ йўқлигидан бир муддат жим турди-да, сўнг чиқиб кетишга изн сўрагандай кутиб турди.

– Майли, сиз бораверинг. Дурбек келиб қолса кирсин...

Бу пайтда Хосият йўнғичқазор одоғидаги бо-боотасининг чайласига яқинлашиб қолган эди. У оёғи остида шовирлаётган йўнғичқаларга ҳамоҳанг йўқотган ўйинчоғини топиб олган боладай қичқирарди.

– Бобоота! Катта эна!

Бобоотам чайладан чиқди. Яшил йўнғичқазор шамолда сокин денгиздай бир маромда чайқалиб турарди. Хосият эса жаннат қушидай тинмай живирларди.

– Бобоота, бобоота, акам келяпти.

Кўпни кўрган бобом гўё шундай бўлиши керак, дегандай хотиржам кўринарди-ю, лекин... барибир қўллари қалтирарди.

– Ўзинг акангнинг олдида чиқ! – унинг овози титради: – Катта сойликдан ўтиши билан у сенга дуч келгани маъқул. Сени кўрса бирдан хурсанд бўлиб кетади. Биз кейинроқ.. йўнғичқазор бўйида уни кутиб турамиз. Ўзинг олиб келасан уни бу ерга.

Яшил йўнғичқазор узра мовий туман туша бошлади. Хосият туман оралаб ғойиб бўлди.

Мен кабинетда нималар биландир андармон бўлгандай бўлдим, лекин ҳеч нарсa билан машғул эмаслигимни ўзим яхши билардим.

– Сокина, бугун синглимнинг туғилган куни. Унга кўйлак олиб келсангиз...

Котиба қиз одатига кўра қалин дафтарини қўлига олди-ю, ёзишга чоғланди:

– Синглингиз неча ёшдалар?

– Беш ёшда.

Сокина довдираб қолди.

– Беш ёшда?.. Беш ёшда.. деяпсизми?

Мен эса дунёдан юз ўтирган Сукрот каби хотиржам эдим. Шунинг учун ўта сокин, тўниб қолган булутдай жавоб бердим:

– Бугун Хосият бешга киради. У менинг синглим.

Котиба қиз ҳам ҳайратини яширолмади. У мени гангияпти деб ўйлаган эди.

– Бу бўлиши мумкин эмас. Набирангизми ё синглингиз? Тушунмадим.

Мен уни тинчлантирган бўлдим:

– Синглим беш ёшда. Унга яшил рангли чиройли кўйлак билан ироқи дўппи олиб келсангиз, тезлик билан Чорсуга боринг. У ерда ҳамма нарсани топса бўлади... мен унинг туғилган кунига етиб боришим керак. Вақтим тиғиз.

Фаросатлигина Сокина ортиқча гап сўрашни ўзига эп кўрмади.

– Хўп бўлади. Ҳозир бориб келаман.

Котиба қиз чиқиб кетиши билан хона деворларидан яна ўша муסיқа каби ёқимли овоз тарала бошлади: А к а м к е л я п т и...

Мен шунда деворнинг нафақат қулоғи, тили борлигига ҳам ишондим.

Чексиз йўнғичқазорнинг бир буржида Отам билан Бобом гаплашиб ўтирарди. Жонҳалак Хосият эса яна йўнғичқазор узра ўйноқи капалакдай шодмон сузиб юрарди. Отам соқолини силаётган бобомга қараб:

– У келяпти. Эшқобил келадиган бўлди, – деди.

– Хосият билади, унга фаришталар айтган, – деди бобом.

– Онаси йиғлаяпти, – деди-да, отам чеккага қаради.

– Момоси ҳам.. йиғлаяпти... – деди-да, бобом кўзини олиб қочди, – тоғалари Катта сойлиқ томонга кетишди, ўзимиз кутиб оламиз, де-йишди. Мен бормадим. Менга қийин у ерда. Келганида кўришармиз.

– Хосият қанот қоқиб юрибди, – деди отам, – гўдак-да, акаси келиб қолса, акаси билан ўйнамоқчи. У акасини ҳалиям олти яшар деб ўйлаяпти. Акасининг ёши мендан анча ўтиб кетганини қайдан билсин. У олти яшар акасини кутяпти...

Мен унинг олдига чиқмасам бўлмайди. Келиши билан мени сўрайди.

Стол устидаги қоғозларга кўз югуртириб, гоҳ унисини, гоҳ буни-сини қўлимга олиб кўрдим. Йўқ, ҳозир ишлай олмайман. Хаёлим қочяпти. Болалик йилларим кўз олдимдан лип-лип этиб ўта бошлади. Гўё мен ўн бешинчи қаватдаги кабинетда эмас, олисларда қолиб

кетган ўша манзаралар ва ҳолатлар ичида эдим. Ана... Оппоқ қор қоплаган кимсасиз дала... Дала ўртасида мен Хосиятни эргаштириб боряпман. Қалин сатин чопонга ўраниб олган беш яшар синглимнинг бошига ўралган гулдор жун рўмол ичидан қоп-қора кўзлари ва жажжигина бурни кўринади, холос. У менинг ўнг қўлимдан маҳкам ушлаб олган. Жимгина ортимдан эргашади. Қор устида майда қадам жажжигина мўкки излари экилиб қолади. Даланинг бир четидан малларанг бир кучук югуриб ўтади. Уни кўриб Хосият қўлимни қаттиқроқ қисади. Кўзлари жавдираб менга қарайди.

Кейин яна бошқа бир манзара ичига тушиб қоламан. Саҳарда мени Беккам холам уйғотди. Чопонимни кийгизди. Уйдаги йиғи-сиғи товуши мени сергак торттирди. Лекин ҳеч нарсани тушунмадим. Ташқарига чиқдик. Тоғаларим, аммаларим, қўшнилариимиз ва бошқа қариндошларимиз тўпланишибди. Бироздан сўнг иторқа уйимизнинг ёнига сариқ рангли ГАЗ-21 волга машинаси келиб тўхтади. Ҳамма машинага қараб юрди. Машинадан Қаҳҳор бобом жун рўмолга ўралган болани кучоқлаб йиғлаб тушиб келарди. Отам ва онам у кишига йиғлаб эргашган эдилар. Шунда Қаҳҳор бобомнинг бағридаги гўдак Хосият эканлигини сезиб қолдим. Болагина кўнглимдан чирт этиб нимадир узилиб кетди. Узи-или-иб ке-етди! Шундан кейин мен уни кўрмадим. Шундан кейин мен... қорли далаларни бир ўзим кездим, кўм-кўк кўкламларга бир ўзим чиқдим, саратоннинг хурпилаган иссиқ тупроқларида бир ўзимнинг изларим қолди.

Икки соатдан сўнг Сокина хонага кириб келди. У хонага кирди-ю, ҳамма қизлар ва аёлларга хос қизиқувчанлик билан елим халтадаги яшил кўйлакчани олиб, қайтадан текшира кетди.

– Эшқобил ака, яхши кўйлак. Тозаси. Синглингиз кийса, яшнаб кетади. Қаранг, қандай чиройли. Ёқалари ҳам дид билан тикилган. Парпаралари ҳам меъёрида. Мана бу дўппини қаранг. Қандай чиройли-я.

Ҳақиқатан, дўппи ҳам, кўйлак ҳам жуда чиройли эди. Шу дамда яна деворлардан ўша майин ва ёқимли овоз кела бошлади: Акам келяпти

Ҳамон бозордан сотиб олиб келган нарсаларига маҳлиё бўлиб ўтирган қизгинадан сўрадим:

– Сокина, сиз барибир деворлардан келаётган овозни эшитмаяпсиз-да?

У ниманидир эшитмоқчи бўлгандай жим қолди-да, сўнг болаларча соддадиллик билан ажабланиб сўради:

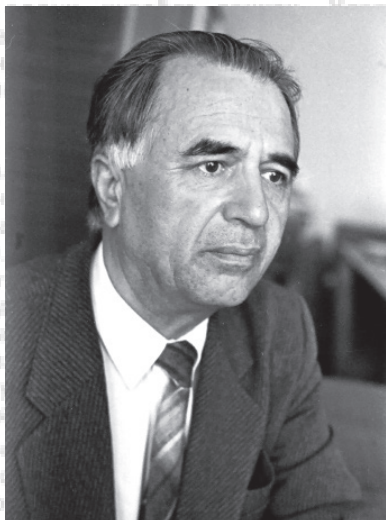
– Қандай овоз? Ҳеч нарсая эшитмаяпман.

– Мен ҳам шу пайтгача ҳеч нарсая эшитмаганман. Лекин деворларнинг ҳам тили бор экан. Деворлар жуда ёқимли куйлар экан. Энди билдим.

Сокина ҳеч нарсани тушунмай менга ажабланиб қаради-да, бозордан олиб келган нарсаларини халтага жойлаб стол четида қолдириб, жимгина чиқиб кетди.

Ташқарида мен билган ҳаётдан бошқа ҳаёт борлигини сезиб турардим. Ўрнимдан турдим-да, кучоқ-кучоқ нур тўкилиб ётган девор-дераза томон бордим. Деразадан нарида... ўн бешинчи қаватнинг деразалари пойига туташиб кетган ям-яшил йўнғичқазорни кўрдим. Вожаб... Пастда шаҳар йўқ эди... Ҳамма томон қуёш нурида ярқираб ётган ям-яшил йўнғичқазор эди. Узоқдан отам ва бобом қўлини пешонасига соя қилиб мен томонга қараб туришарди. Йўнғичқазор узра сокин бир му-сиқа каби ўша ёқимли овоз тараларди: А к а м к е л я п т и!

Ibrohim
G'AFUROV

Zamonlarga
yo'llovchi
MAYOQ

Иброҳим ГАФУРОВ,
Ўзбекистон Республикаси
санъат арбоби.

1937 йили Тошкент шаҳри-
да туғилган.

Ўзбекистон Миллий уни-
верситетини (аввалги ТошДУ)
нинг ўзбек филологияси факультетини тамомлаган.

“Ўзгалликнинг олмос қирра-
лари”, “Унутилмас бог”, “Жози-
ба”, “Она юрт куйчиси”, “Ёнар
сўз”, “Ям-яшил дарахт”, “Ўртоқ
шоир”, “Юрак – аланга”, “Про-
занинг шоири”, “Лириканинг
юраги”, “Шеърят – изланиш
демак”, “Илтижо”, “Ўттиз йил
изҳори”, “Дил эркинлиги”, “Хаё
– халоскор”, “Мангу латофат”,
“Таржима назарияси”, “Па-
ривашлар мажлиси” сингари
адабий-танқидий мақола, эссе,
мансура ва ҳикоялардан иборат
китоблари чоп этилган.
Ч. Айтматов, Ф. Достоевский,
Ж. Жойс, Конфуций, Г. Г. Мар-
кес, Г. де Мопассан, Ф. Нитше,
В. Распутин, Ж. П. Сартр,
А. Солженицин, Э. Хемингуэй
сингари адиб ва мутафаккир-
лар асарларини ўзбек тилига
маҳорат билан ўзгирган.

Иброҳим Гафуровнинг мазкур мақоласи биринги марта “Ёшлик” журналининг 1982 йил 7-сонидан эълон қилинган. Мақолада мутолаа маданияти ҳақида сўз боради. Шу билан бирга муаллиф ўзининг ижтимоий-сиёсий қарашларини ҳам ўртага ташлайди. Аммо ўтган йиллар муаллифнинг фикрларини тархлаган, унинг қарашларини ўзгартирган бўлиши мумкин. Шу сабабли биз мақоладаги айрим ўринларга муаллифдан изоҳ сўрадик.

Инсондаги энг олий шодлик – ўз руҳий дунёсини бойитишдан, демакки, башар манфаатлари билан яшашдан келиб чиқади. Бундай олижаноблик ёнингдагиларнинг эҳтиёж ва манфаатларига эътибордан, ўзгалар тақдирини ўзингники деб англашдан бошланади. Маданий тараққиёт гултожи ҳисобланмиш китоб ҳам аслида ана шундай энг олий маънавий эҳтиёж маҳсулидир. Бинобарин, ҳар қандай яхши китоб инсонга эътибор, яъни инсон ҳаётини маърифат нури билан ёритиш ишқидан туғилади.

Мен Собинтоғ хотирагоҳида ўқ тешиб ўтган китобларни кўрганман. Босқинчи фашистларнинг ўқлари бу ерда одамдан олдин китобга теккан. Улар китобларни худди тирик одамлар каби отган ва ўтда ёққанлар. Инсониятнинг барча душманлари, аввало, китоб душмани сифатида таниладилар, ўз ёвузликларини китобни топташдан бошлайдилар. Лекин маърифатпарвар инсоният доимо уларни тараққиёт йўлларида улоқтириб ташлайверади.

Йигирманчи аср – китоб асри. Газета-журнал асри. Телевидение, кинематография асри. Спорт томошалари асри. Буларнинг ҳаммаси учун вақт керак. Вақт – умр эса чекланган. Биз китобни қанчалик севмайлик, баъзан унга ажратадиган вақтимиз етмаётгандек туюлади.

Телевидение ўз жозибаси билан тинимсиз чорлаб туради. Оқибатда, Жомий ва Навоий, Сервантес ва Шекспир, Толстой ва Достоевский бизни дўконларда, китоб жавонларида кутиб қоладилар. Аммо бу тўғри йўлмикан?! Биз камолот йўлини тўғри танладикмикан?!

Бу саволнинг қўйилиши ўша замонлар нуқтаи назаридан ҳам кишини ўйлантиради. Китоб ўқиш ҳақида фикрлаётган мақола игига бу кутилмаган савол худди гўлага пона урилгандай ёриб қиради. Гап шун-

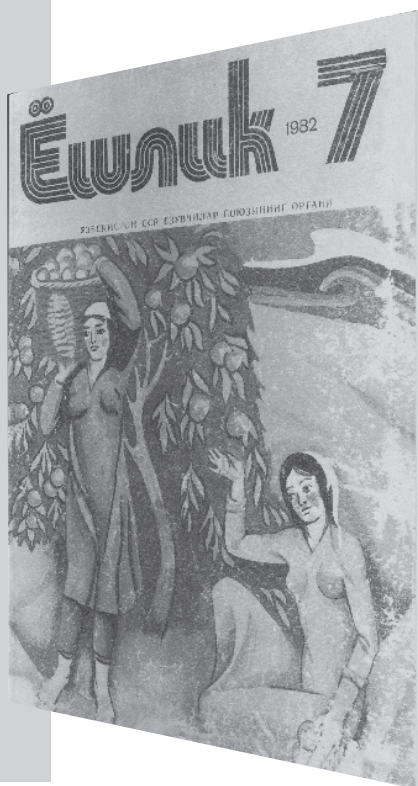
даки, ўша саксонинги йиллар арафасида ва бошларида Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов, Шукур Холмиров каби яқин, дилдош адиблар даврасида “тараққиёт йўли” – миллий, ижтимоий, сиёсий, эркин-демократик тараққиёт йўли ҳақида кўп баҳслашардик. Барга гапларимиз, суҳбатларимиз ҳар сафар, албатта, шу бизни қаттиқ қизиқтирадиган, жонимизни оғритиб, вужудимизни ларзага солиб турадиган масалага келиб тақаларди. Боши берк кўгада бошимиз метин деворга урилгандай бўларди. Ижтимоий нидо жонимизда-қонимизда безовта яшарди. У нидони қандайдир тарзда ўқувчига етказишга интилардик. Натижани адабиётдан, санъатдан, мумтозлардан, таржималардан қидирардик. Зарбулмасал Эзопга савол ўша пайтлардаги кайфиятимизнинг бир шингили бўлиб бу мақола иғида бўзлаб турибди...

Менимча, яхши китобнинг ўрнини ҳеч қачон ҳеч нарса боса олмайди. Китоб, телевидение, кинематография, спорт... Инсон маънавий ҳаётида буларнинг ҳар бири ўз ўрнига эга. Аммо улар инсон ҳаётидан бир-бирларини суриб чиқармасликлари, аксинча, муттасил суратда бир-бирларини тўлдира боришлари зарур. Яқинда кекса бир ишчидан хат олдим. “Бўш қолдим дегунча, қаттиқ безовта бўлавераман, – деб ёзади у. – Худди мени биров кутиб тургандай. Мени кутиб турган ўша ҳабибим эса китобдир. Мен китобдан маърифат – ҳаёт ҳикматларини излайман. Уларни топпа-

нимда кўнглим уйи ёришади. Мен қариб қолдим. Бу ҳикматларнинг нега кераклигини билмайман. Аммо уларсиз ҳам яшолмайман”.

Кекса китобхоннинг мана шу ҳаяжонли сўзлари давримизнинг улкан шоираси Зулфиянинг бир суҳбатда айтганларини ёдимга туширади: “Мен ўзимда доимо улғу шоирлар билан учрашиб туришга енгиб бўлмас бир эҳтиёж сезаман, – деган эди у. – Бутун икир-чикирлардан, ҳар қандай майда ташвишлардан пок-фориг бўлиб, уларнинг китобларини қўлимга оламан. Юксак ўйлар, жўшқин эҳтирослар, ажиб кечинмалар оламига фақат покиза ўй билан, тозарган ҳаёл билан кириш мумкин. Шунда улғу шоирлар маънавий дунёси менга янада тўлароқ, янада нозикроқ очилади”.

Китоб ўқишда ҳам ўқиш бор. Шундай китобхонлар борки, улар қўлларига нима тушса, шуни ўқийдилар. Бировлар фақат эл орасида шов-шув кўзгатган китобларнигина ўқишга интиладилар. Яна бировлар ўз соҳаларига оид китоблар билангина танишиб борадилар. Яна бир турли ўқувчи борки, улар китоб деганда мактаб ёхуд олий ўқув юрти дарсликларини тушунадилар. Дарсликни ўзлаштириб олгач эса бўлди, иш битди, дейдилар-у, бошқа ҳеч қачон қўлга китоб олмайдилар. Баъзан айрим раҳбар ходимлар ҳам ана шундай фикрда бўладилар. Афсуски, савиясиз, тайёргарликсиз китобхонлар бизда ҳали анчагина. Зотан, улар кўпчилик бўлмаганларида, жаҳон классик ҳамда замонавий адабиётининг энг нодир намуналари ҳозир китоб дўконлари тоқчаларида чанг босиб ётмаган бўлур эди.

Китобларнинг ўша йилларда дўконларда “ганг босиб ётиши” бизни қийнар, худди ёзувчилик меҳнатига берилаётган оғир баҳодай дилимизни оғритарди. Аммо шу билан бирга ном қозонган адибларимизнинг китоблари 60 минг, ҳатто 90 минг нусхаларда тарқаладиган қувонгли ҳолатлар ҳам йўқ эмасди. Хемингуэй, Мопассан, Достоевский, Есенин асарларининг таржималари дўконларда ётмас, тез тарқаларди. Китоб маданияти асри бошланаётгани сезилиб турарди. Яқинда тенгдош, сафдош қаламкашларнинг олтмишинги йилларда гўшқан биринги китобларини қизиқиб қайта ўқиб гўқдим. Нимадан қандай бошлаганимизни яна қайта бошдан кузатгим келди. Жуда бегубор ва содда экан у замонлар, у кайфиятлар ва жавоб топиш қийин. Ҳатто мумкин бўлмаган саволларга тўла экан... Социалистик тараққиёт иғида саволларимиз ҳамиша жавобсиз қолар эди, ўртар эди, ўртар эди. У саволларга жавобни ва нажотни яна эркин китоблардан излардик...

Йигирманчи аср – маданий аср. Маданийлик эса ҳамма нарсада мунтазам изчилликни яхши кўради. Мунтазам изчиллик билангина ҳаётда кўзланган мақсадларга эришмоқ мумкин. Бинобарин, китоб ўқишда ҳам мунтазам изчиллик даркор. Назаримда, чинакам мутолаани қадимги дунё бадийи обидаларидан бошламоқ зарур. Шу билан бирга, замонавий ҳамда илғор жаҳон адабиётини мунтазам равишда ўқиш керак. Мумтоз адабиётини чуқур ўзлаштириш, Михаил Шолохов, Леонид Леонов, Александр Твардовский, Константин Паустовский, Мухтор Авеов, Берди Кербобоев, Айний, Абдулла Қодирий, Ойбек, Фафур Фулом, Ҳамид Олимжон, Чингиз Айтматов каби улкан санъаткорлар ижодини қайта-қайта ўқиш, бугунги адабиёт намояндаларининг энг яхши асарларидан хабардорлик, ёшлар адабиёти билан қизиқиш – ўқишни маълум бир изга солади. Бадийи асардан олинадиган маънавий завқни онгли оқимга киритади.

Мен учун ҳар бир улкан ёзувчи, шоир, санъаткор ижоди, уларнинг шоҳ асарлари кўп қаватли улуғ бинога ўхшайди. Йиллар, асрлар ўтган сайин бу бино қаватлари ажиб бир шиддат билан юқорилаб боради. Ҳажман унча катта бўлмаган “Игорь полки жангномаси” ҳақида яратилган асарларнинг ўзи ҳозир тўрт қаватли кутубхонага сифмайди. Пушкиннинг буюк достони “Мис чавандоз” ҳақида жаҳон адабиётида олиб борилаётган илмий кузатишларнинг миқёси ҳам ана шунга яқинлаб қолди. Ваҳоланки, тадқиқотчилар “биз ҳамон “Мис чавандозининг ҳамма қатламларига етиб улгурганимизча йўқ”, деб эътироф этмоқдалар.

Бугун – йигирманчи асрнинг саксонинчи йилларида, Ойбек, Фафур Фулом, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор сингари улкан ўзбек санъаткорлари янгидан кашф қилинмоқда. Инсонни тушуниш ва англаш, дунёни таниш фикри кучайиб, чуқурлашган сари, бу адиблар илгари сурган ғоялар, улар яратган миллий характерлар ҳам кўз ўнгимизда янгидан-янги қирраларини намоён қилмоқдалар. Зеро, ҳар бир давр улуғ адибларни янгидан очади.

Ойбекнинг “Қутлуг қон” романини ўсмирлик пайтларим, талабалик чоғларимда ҳам неча бор ўқиганман. У ҳар гал менга бошқача ҳаяжон, бошқача завқ бағишлаган. Лекин романни бир сабаб билан яқинда яна қўлга олдим. Энди менда бутунлай бошқача таассурот уйғотди. Романда тасвирланган миллий характер ва қаҳрамонлар аввал мен тасаввур қилгандан кўра, ўн чандон бой, қиррадор экан. Йўлчи онгидаги ҳаракатнинг нечоғли кучли

шиддат билан ўсаётганлигини лоақал бир воқеа ичида кузатайлик. Йўлчи Абдушукур билан бойларнинг зулми ҳақида гап талашиб, ундан қаноатланарли жавоб ололмади. Аксинча, Абдушукур Йўлчини чалғитишга, озодлик кураши йўлидан қайтаришга уринади: “Оламдан хабардор, кўзи очиқ одамларимиз бор. Юрт қайғусига улар чора кўради. Санга нима! Сан ўз тирикчилигини қил. Қош қўяман деб, кўз чиқарма! Заволли Туркистон учун бойлар керак!” Йўлчи Абдушукурнинг

▽ “Қутлуг қон” романидаги Абдушукур, “Сароб”-даги Саидийларнинг автор талқинидан игим оғирди. Халқимиз, миллатимиз угун жонларини фидо қилган жаҳидларнинг карикатура қилиб тасвирланишини ҳет онгимга сиғдирилмасдим. Бу ишроларнинг машъум сиёсати зиёлиларни икки қарама-қарши қутбга ажратиши оқибатидан эди. Аммо ноҳақликларга тўла дунёда ҳақиқат жуда-жуда узоқ айлана йўлларни босиб ўтаркан. Лекин барибир юзага чиқаркан. ▽

кимлигини ана шундагина тушуниб етади, унинг қошидан этак силкиб чиқиб кетади. Худди шундан сўнг, устод Ойбек чойхонада бўлиб ўтган бир воқеа тасвирини келтиради.

Абдушукурнинг айтганларини ўйлаб, чойхонадаги тахта каравотда оёғини узатиб ўтирган Йўлчининг елкасини биров қаттиқ туртди. “Йўлчи аланглаб қаради: чойхонада ҳамма тик туради, қўллар қовуштирилган, кўзлар қўрқувли, нотинч. Йўлчи ўзидан бир неча қадам нарида хўмрайиб, ҳаммага разм солган шоп мўйлов, юмалоқ, сариг полиция бошлиғини кўриб қолди... Йўлчи илгари, ҳамма каби, ноилождан унга салом бериб юрар эди. Ҳозир унинг заҳарли назари остида, секингина ерга тушди, лекин қўл қовуштиради, қандайдир хомушлик, бепарволик билан жимгина турди”. Қўйдек юввош “сарт”дан бундай муомалани кутмаган полиция бошлиғи тутайиб Йўлчининг юз-кўзи аралаш қамчи сола бошлайди. Бу орада бир чол вазиятни ўнглаш учун орага тушиб Йўлчи учун узр сўрай бошлайди.

– Ота, – деди Йўлчи чолга бориб, – раҳмат сизга, лекин заҳарини солган илонга ялиниш ярамайди!

– Узр айт, болам. Золим билан тенглашма! – деди чол.

– Нима гуноҳ қилдим! Қамчинга узр сўрайманми!

Аммо Йўлчи “ўзи туфайли бир тўп одамларнинг айбланиши мумкинлигидан қўрқди”, полиция бошлиғининг қамчисини қўйиб юборишга ва ўрнидан туришга мажбур бўлади.

Одамни анча ўйлатади бу парча. Йўлчининг юрагидаги олижаноблик, дарҳол вазиятни баҳолагани ҳолда, бир фикрга келиши одамни ҳайратга солади. У ўзини эмас, бир зумда халқни ўйлайди. Ҳозир полиция бошлиғини кўтариб ерга урса, анча одамлар гуноҳкор топилиб, қамалишини англайди, ўзини тияди. Шу бир воқеада миллий характер ифодаси нақадар теран ёритилмоқда. Шу билан бирга халқда, унинг илғор, зийрак вакили Йўлчида янгича қарашларнинг шаклланиши ҳаётнинг тарихий ҳақиқатидан келиб чиқиб, усталик билан кузатилади. Бу парчада келтирилган қаҳрамонлар ҳолатини бир зум диққат билан, синчков назардан ўтказайлик. Уларнинг ҳолат ва вазиятлари бизга етилиб келаётган гоят улғувор ҳодисалардан дарак беради. Йўлчига назар ташланг... У илгарилари полиция бошлиғига салом бериб юарди. Лекин нега бирдан шу тобда, кун заволга кирган чоғда, осуда чойхонада у одат тусига кириб қолган саломдан бош тортди. Нега бу сафар аввалгидек қўл қовуштирмади! “Бепарволик билан жимгина турди!” Ойбек унинг руҳиятидаги бу ўзгаришларни муаллиф тилидан изоҳламайди, сабабларини заррача бўлсин тушунтирмайди. Ҳолатни узундан-узоқ таърифлаб баён ҳам қилмайди. Унда, ҳаёлан Абдушукурнинг ҳозиргина айтиб кетган сўзлари, ачимсиқ, калтабин фалсафаси билан қизгин баҳслашиб ўтирган Йўлчида, нечун, кутилмаганда, бунчалар зўр, қудратли ўзгариш содир бўлди!

Бу қаҳрамонимизда пайдо бўлаётган янги хислат – фикрлаш натижаси эмасмикан!

Бу миллий онгнинг уйғониб келиши, янги сифат даражасига кўтарилишдаги кескин тарихий босқичи эмасмикан!

Бу исён эмасми!

Шундай бўлса, Ойбек Ўрта Осиёнинг забун, меҳнаткаш йигити қалбида куртаклаган янги ижтимоий ҳиссиётларни нақадар теран акс эттира олган!

Абдушукурнинг камбағалларни ерга уриши, уларга бамисоли қул деб қараши Йўлчига шу қадар қаттиқ таъсир қиладикки, у энди мана шу “майда буржуз фалсафаси” билан олиша туриб, бу фалсафанинг халқни камситиш ва ҳақоратлашга қаратилган маъзини чақа туриб, ўзида уйғонган қаршилик туйғусини сезмай қолади. Шу туйғу полиция бошлиғининг оддий халққа қилаётган дағдағасини кўрганда, исёнга айланади.

Абдушукур оддий халқни ўз фалсафаси билан таҳқирлаган бўлса, полиция бошлиғи халқни ўз хатти-ҳаракати билан топтамоқда. Йўлчи бу ерда зулмнинг икки даҳшатли кўринишига дуч келиб турибди. Миллатчиларнинг халқни оёқосити қилувчи зулми, унинг ёвуз жиҳати – халққа, халқнинг ижодий кучлари, ижтимоий қудратига ишонмасликда, унга бениҳоя паст назар билан қарашида намоён бўлади. Полиция – террор апаратининг зулми: у халққа зугум, зўравонлик кўрсатиш, уни, буткул забун этиш, мутелар подасига айлантириш истагида намоёндир.

Йўлчи бу зулмларни ўз кўзи билан кўриб, ўз бошидан кечирмоқда. Зулмнинг бир равишини кўриб, уни англашга уринаётган чоғида, иккинчиси билан омонсиз тўқнашмоқда.

Бу чинакам бедодлик эди. Тенгсизлик, ҳуқуқсизлик, ғариблиқдан туғилган бедодлик. Йўлчи шу бедодлик қаршисида бирдан барваста қоядай юксалади. Унда ҳали ўзи ҳам тўла англаб етмаган бир куч – қаршилик кучи уйғонади. У биринчи марта полиция бошлиғи қаршисида эгилмайди. Тобеликни бажо келтирмайди. Қамчилар зарбидан ҳам эсанкирамайди. Қамчи тушгандан, букилиб қўя қолмайди. “Қамчин унинг баданини эмас, кўнглини тилиб ўтгандай бўлди”... Йўлчидаги ўзгариш қатъий тус олади. Кўнгли тилинган одам исёнга шайланади. Ниҳоят, исён унинг тилига ҳам кўчади: “Заҳарини солган илонга ялиниш ярамайди!”, “Нима гуноҳ қилдим! Қамчинга узр сўрайманми!” Йўлчидаги исён ҳисси жуда изчил, лекин жуда ҳам вазминлик билан етилади. Аввало қўл қовуштирмасликда, сўнг қамчинга парво қилмасликда, сўнг айтилган аччиқ сўзларда, сўнг қуллук қилмай, яна секингина ўз жойига ўтиришида – туриш-турмушида тобора оловланиб бораётган исён намоён бўлади.

Полиция бошлиғи бундай бўлишини сира ҳам кутмаганлиги кўриниб турибди. У йигит

бошига уст-устига қамчи тушира бошлаганида, Йўлчи ўз исёнида яна бир қадам ташлайди. У қамчини ушлаб қолади. Полициячи силтаб тортишига қарамай, қўйиб юбормайди. Бу ҳалигача кўз кўриб, қулоқ эшитмаган ботирлик эди. Шундагина полиция бошлиғи Йўлчининг онгли суратда қаршилиқ кўрсатаётганлигини англагандай бўлади. У атрофдаги одамларга, булар ҳам шерик эмасмикан, дегандек кўзларини олайтиради.

Айни ўринда Ойбек ўзбек халқининг миллий психологияси, онгига шуъла ташлаб, ўткир нур билан ёритади. Халқда зулм, хўрликка нафрат етилиб келаётган эди. Лекин ҳамон нафратдан кўра, қўрқинч, ҳадиксираш ҳисси кучлироқ, жаҳолат, билмаслик – онгдаги қоронғилик қўрқинч ҳиссига стихияли тус берган эди.

Бунинг устига шарқона андиша!

Йўлчининг андишаси... “У ўзи туфайлигидан бир тўп одамларнинг айбланиши мумкинлигидан қўрқди”. Бу қўрқинч ҳисси айни пайтда халқ психологияси билан ҳамоҳанг, у халқ қўрқинчидир. У андишадан туғилган. Андиша бу ерда исён ўтини ўчиради. Миллий характернинг тарихий шароит тақозосига кўра, намоён бўлиши бу: Йўлчи қамчинни аста қўйиб юборди. Ўрнидан ҳам турди. Лекин барибир “қўл қовуштирмадик Миллий курашчи характерида ана шу тариқа қатъият, ирода, зулмга тоқат қилиш, аммо унга энди сира ҳам бўйсунмаслик ишончи туғилади. Бу – кўз ёши ва хўрликлар, ҳар томонлама зулм ичидан қад ростлаб келаётган халқнинг илк иродаси, қасоси эди.

Китоб ўқиганда, улкан адиблар биздан ҳар бир сўзга тийрак кўз билан қарашни талаб қиладилар. Шундагина китоб бизнинг бебаҳо дўстимизга айланади, ўзининг нозик сирлари, мўъжизаларини саховат ила тортиқ қилади.

Хассос ва устоз шоира Зулфиянинг юқорида келтирганимиз сўзлари китоб мутолаасига қадар ҳам ўқувчида жуда катта маънавий-руҳий тайёргарлик бўлиши зарурлигини кўрсатади. Ўсмирлик йилларимда ана шундай тайёргарлигим бўлмагани учун ҳам, мен кўп нарсаларни тушунмай қолганман... Гулнорнинг Йўлчибойга ёздирган мактуби ёдингизда бўлса керак. Мактубни саводсиз Гулнорга ўртоғи Зайнаб ёзиб беради. Келинг, аввал ана шу мактубга бир қулоқ тутайлик:

“Кўз қорачигим, дардли ёрим Йўлчибойга.

Жоним, ман мунча бахти қора яратилган эканманки, Худо шўрлик бошимга шунча кулфатларни солди. Кошки туғилмасам, кошки сиз-

ни кўрмасам эди. Ўшал куни Шоқосим аканинг хужрасида сизни пойлаб қишлоққа учишга қанотланиб ўтирганимда, дадам билан маҳалла эллик-бошиси офатдай бостириб келишди. Дод-фарёдимга қулоқ солмай, дадам қўлимдан судраб уйга олиб кетди. Қайси бир раҳмсиз, ноинсоф малъун биз турган жойни уларга етказганлигини билмайман; бундан кейин кўрган азобимни Худо ҳеч бандасининг бошига солмасин. Бунга баён қилишга қалам ҳам ожиз, тил ҳам ожиз. Бир ой ўн кундан буён фироқ ўтида қовриламан. Қанотим йўқки, бойнинг зиндонидан учиб чиқиб ёнингизга борсам, бу ерда бир меҳрибоним йўқки, манга кўмаклашса. Дунёда ягона меҳрибоним, офтобим сиз эдингиз, бахти қоралик орамизни кесди. Бундан бир қанча илгари Унсинойдан айрилдим. Унинг кетишини эшитиб, кўнглим яна бузилди, ялиниб-ёлвориб олиб қолмоқчи бўлдим, аммо қизнинг ҳам сизнинг раъйингизга тўсиқ бўлишни муносиб кўрмадим, ҳам бу уйдаги хотинлар Унсинни оғир юмушларга сола бошладилар, бунга кўриш манга жуда оғир эди. Майли, Унсиной сиз билан бирга бўлсин. Ёлғизман, ғариб-бенавоман, лекин кўнглим сизда, фикрим, хаёлим сизда. Кеча-кундуз ёдингиз билан яшайман. Ботир ёрим, биламан, сиз қайғу дарёсига мандан чуқурроқ ботгандирсиз. Энди ёлғиз муродим – сизни бир кўрмоқ, сиз билан икки оғиз сўзлашмоқдир. Агарда бу бахтсиз дўстингизни унутмаган бўлсангиз, хатни ўқитдиргандан сўнгра Унсинойни юбориб, бу тўғрида ўз фикрингизни билдирасиз. Дардли кўнглимни хушнуд қилгайсиз. Гулнорингиздан салом. Ушбу номани ёзиб бергувчи кўзи ёшли, кўнгли нолон бир қиздан ҳам Йўлчибой акага салом, қитмир-қитмир...”

Ёт пошналар остида эзилган чашмадан тинимсиз оққан кўз ёшларни Ойбек ана шундай қоғозга туширган. Лекин менинг хаёлимда бу “қитмир-қитмир” ўрнашиб қолганига кўп замонлар бўлди. Хат сўнгидаги бу “қитмир-қитмир” ҳар гал менга жуда сирли бўлиб туюлар, аммо унинг маъносини билмасдим. Анча-мунча одамлардан сўраб ҳам жавоб ололмадим. Луғатлардан ахтариб ҳам луғавий маъносини тополмадим. Лекин ҳар гал шу сўз эсимга тушса, худди қилинмай қолиб кетган зарур бир ишдек армон уйғотарди менда. Нима экан-а, бу “қитмир-қитмир” дегани! Ўзимча, кўп маънолар бериб чамалаб кўрар, лекин ҳеч биридан қониқмасдим. Бунга қарангки, яқинда Москвада икки жилдлик “Дунё халқларининг афсоналари” деб аталмиш ноёб бир қомус нашр этилди. Мазкур қомуснинг биринчи жилдини варақлаб ўтириб, Асҳобул

Каҳф деган мақолага кўзим тушди. Унда, таъқибчилардан қочиб, мағорага кириб кетган етти йигит ва уларнинг қўриқчи ити ҳақидаги жуда қадимий ривоят маълумотлари келтирилган. Бу итнинг оти Қитмир экан. “Баъзи бир мусулмон мамлакатларида, – деб гувоҳлик берилади китобда, – мактуб йўқолиб кетмаслиги учун унинг тагига яхши ният билан, “Қитмир” деб ёзиб қўяр эканлар”. Мана шу маълумотни ўқиганимдан

▽ “Қитмир” сўзининг маъносини қидирганман. Уни илк бора болалигимда аммамдан эшитганман. Аммам саводхон аёл – аёллар даврасида Аллоҳнинг муборак исмларини қироат билан ўқир, маъноларини тушунтирар, Қуръон ривоятларини айтар эдилар. Диний эътиқоди угун таъқиб қилинган йигитлар қиссасини ҳам йиғлаб-йиғлаб ўқир, тафсир қилардилар. Бу йигитларни горда қўриқлаган итнинг лақаби Қитмир дердилар. Қитмирда илоҳий бир мужда бордай сўйлардилар. Қитмир илоҳиятнинг сирига бурканган эди. У ахир имон-эътиқодни қўриқларди. Ўша вақтларда бу сўз ўзининг ноёблиги билан, жарангдорлиги билан ёдимга қолган эса-да, мен унинг маъносини тушуниб етмаганман.

кейингина, Гулнорнинг мактуби сўнггидаги сўз маъносини тушуниб етдим. Аммо шу бир сўзни тушуниб етгунимча, орадан неча ўн йиллар ўтиб кетди... Чиндан ҳам, устоди комил Фафур Фулом айтганидек:

*Беш йиллаб шогирдлик умрин яшайди
Созга қўшилгунга най бўлиб гаров.*

Билдим деб, хотиржам бўлмаслик ва билмадим деб, бутунлай ташлаб қўймаслик – маърифат ҳам камолотнинг узун, туганмас нурли йўли назаримда мана шу. Ёш Дўстларим буни доимо ёдларида тутсалар экан...

Зотан, замонлар қаъридан бизгача етиб келган бирдан-бир маънавий мерос ҳам, замонларга биздан етиб боргувчи бирдан-бир маънавий мерос ҳам – китоб!

У замонларга йўлловчи маёқдир.

“Ёшлик” 1982/7-сон

*Р*ўзика ҚЎШЖОНОВА
2002 йили Хоразм вилоятида
туғилган.

*М*АБИАТ МЎЪЖИЗАСИ

*М*абиат бағрида ором олар тоғ
Рухимни уйғотиб илҳом келади.
Куйлайман гулларнинг ифорин ҳидлаб,
Шамол соғим силаб майин елади.

Қушлар жўр бўлади қўшиқларимга,
Шеърларимни тинглаб, ором олади.
Тоғдан тушаётган зилол сув бирпас
Тўхтаб, ашъоримга қулоқ солади.

Зулфимни тарайди, ўрар булбуллар,
Бутун борлиқ, олам бугун ўзгага,
Баҳор таровати менинг богимда,
Хазонрезгилик, энди, хайр кузгага!

Iqbol
MIRZO

O'zbekiston xalq shoiri

ZARB

Qissa

(Охири. Боши ўтган сонларда.)

Анварали Шешбеш

– Рустам, шунга кўчириб берай. Уйингда кўрақол. Саноғидан янглишиб кетдим, нечанчи марта кўришинг бу?

– Бўпти, кўчириб берарсиз.

– Ия, шунча кўриб тўймадингми? Ана шу боксчини қишлоғимизга таклиф қилсак келармикан, а? Отамлашардик. Ўзиям дам олиб кетарди.

Шу сўзгина Рустамни экрандан юлиб ололди:

– Ростанам, келса зўр иш бўларди. Гаплашиб кўрсаммикан? Санъаткорлар билан ҳам тадбирлар бўлади-ю. Нима бўпти боксчилар билан учрашув қилсак?

– Харажатларидан қочган номард.

– Устозим билан учрашиб, гаплашиб кўраман. Уни ҳурмати баланд, йўқ демаса керак.

– Гаплаш. Устозингниям таклиф қил.

– Бўпти.

– Ў-ў, Иззат бойвачча, бу томонга бир қиё боқиб қўйсинлар! Чой совиб қолди-ю! – муштумзўр қиёфали киши Иззат акани ёнига чорлади.

– Ўбба! Анварали Шешбеш қонимга ташна қилди-да! Икки кундан бери шетта. Бир тийин чиқармайди. Бир нарсасанг, хонтахтага пи-чоқ уради.

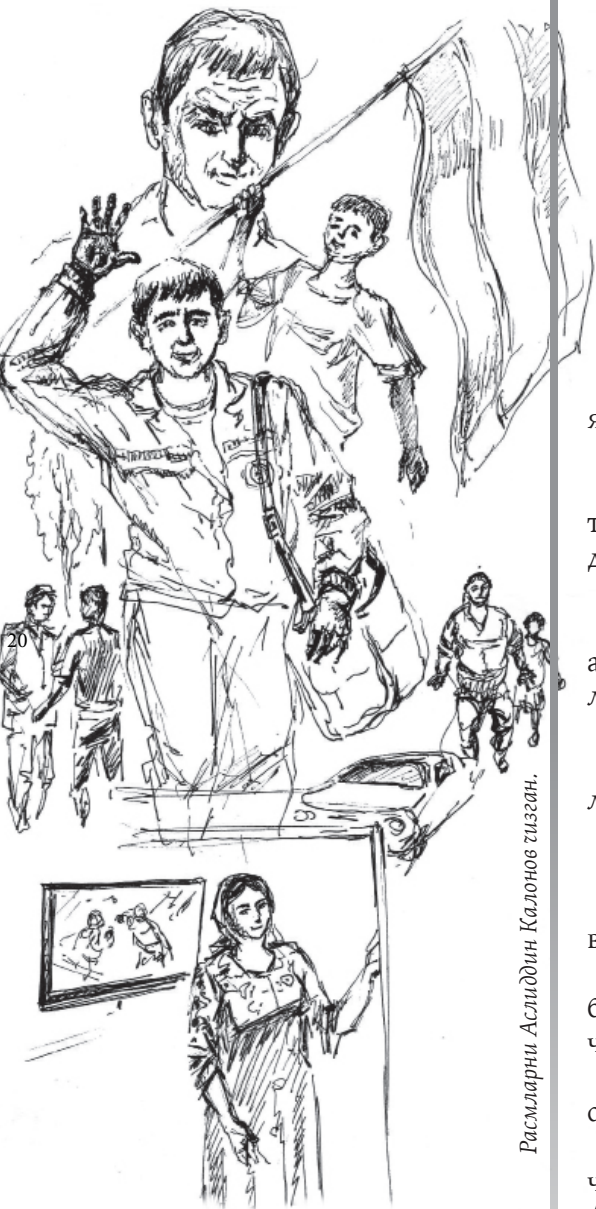
– Нега қўрқасиз? Тили қисик жойингиз борми? Тавба, уйда сичқон рўза тутиб юради-ю, булар маишатдан бўшамайди.

– Тўғриси, шу чойхонадан ҳам воз кечворайми деб турибман. Қачон қарасанг, жанжал. Маст-аластни паккасига айланиб қолди. Кеча Азим қиморбоз хўроз қўлтиқлаб кепти. Нима дейсан, улфатлари билан хўроз уриштирармиш.

– Бекорчиликдан ҳар бало чиқади.

– Нимаймиш, қўлтиғидаги хўроз ўн минг доллар турармиш. Азимнинг ўзи неча пул тураркин, Худо билади.

– Қадимда чойхоналарда китоб ўқилган, газетхонлик, баҳс-мунозаралар бўлган экан. Шунга тиклаш керак.

Расмларни Аслиддин Калонов тизган.

– Худо хоҳласа... Бўкиб ошни еб, ёнбошлаб гийбатдан бўшамайди булар.

– Ўв, Иззат! Иззатинг битди. Тезда чойни янгила! Бўлмаса, ҳозир чойнак ўзи учиб боради, – дўқ қилди Анварали.

– Кетяпман, шеф! – Рустамга сўроқ назари билан қаради, – бир қовурғасини санаб қўймайсанми?

– Биз тик турган одам билан беллашамиз. У ўзи аллақачон чалпак бўлган.

– Сенгайм беш кетмадим...

Худо инсоф берди

– Қалай, дўст?

– Ўшандай, – хушламайроқ жавоб берди Рустам.

Элмурод спорт мактаби дарвозаси олдидаги қўлқоп кийган арслон ҳайкали қаршисида тўхтаб, ёзувни овоз чиқариб ўқиди:

– “Қўлга қўлқоп кийганда арслонга айлана-а-ми-и-з!” – сўнг Рустамга кинояли қаради. – Қўлқопни ечгандан кейин-чи?

– Кўрсатайми? – Рустам жаҳл билан муштини тугди.

– Шартмас, – деди Элмурод мулойим товушда. – Хўп... Жиянларни опкетгани келувдик. Бутунлай. Хизматга рози бўласиз.

– Бутунлай? Нега? – ажабланди Рустам, – каттаси тобига келди, яқинда мусобақага боради.

– Мусобақалар кўп ҳали. Лекин оила масаласи биринчи ўринда. Уни кечиктириб бўлмайди.

Элмурод машина тарафга ишора қилди. Орқа ўриндикда ўтирган оқ рўмолли онахон ойнадан Рустамга салом маъносида бош ирғади. Рустам қўлини кўксига қўйиб, ҳурмат кўрсатди, сўнг завқ билан шуғулланаётган болаларга қараб:

– Ўзлари нима дейишаркан? – деди-да, яқинида турган Азизга буюрди. – Азиз, ака-укаларни чақирвор!

Бироздан кейин терлаб-пишган ака-ука югуриб келди. Амакисини кўриб, таққа тўхтади.

– Қани, ўғилболалар! Сўрашиб қўяйлик! Қанча бўлди кўришма-ганимизга?..

Болалар жим тураверди. Элмурод Рустамга: “Сен ортиқчасан, суҳбатимизга халал беряпсан”, дегандек қараб қўйди.

– Бувиларинг кепти! Масала жиддийга ўхшайди! Боринглар-чи!

Болалар машина томон йўл олди. Уларнинг ортидан Элмурод ҳам эргашди. Буви эшикни очиб, болаларнинг елкасига қоқиб кўришди.

– Ассалому алайкум, буви. Тузукмисиз?

– Тинчликми, бувижон?

– Тузукман, тинчлик. Худо инсоф бериб, амакиларинг ота уйлариингни қайтариб олиб бермоқчи. Оналарингниям дараги чиқди.

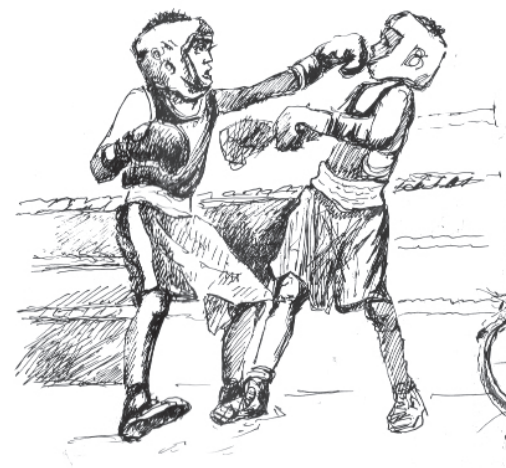
– Қайда эканлар? Қачон келадилар?

– Чиптага пул жўнатдим, бир ҳафта-ўн кунда қўлида бўлади.

– Яхши, олдин келсинлар, уйимизни қайтаришсин, кейин кўрамиз.

– Пулни ярмини бериб қўйибди. Эгаси: “Майли, келиб яшайверинглар”, депти.

– Мен бормайман!

“ – Ўв, Иззат! Иззатинг битди. Тезда чойни янгила! Бўлмаса, ҳозир чойнак ўзи учиб боради, – дўқ қилди Анварали.
– Кетяпман, шеф! – Рустамга сўроқ назари билан қаради, – бир қовурғасини санаб қўймайсанми? ”

- Нега бормайсан?
- Чунки ишонмайман.
- Сен зумраша отангни арвоҳини ўйлайсанми?

Онанг келса, ҳаммамиз жам бўламиз...

– Ҳаммасига айбдор шу! Шунга ишоняписизми, буви?! – деди ука қизариб ва Элмуродга ўқрайди.

Акаси “Жим бўл!” дегандай укасининг биқинига туртиб қўйди.

Буви рўмолининг четини кўзига босиб:

– Пешана-да бу, болам, – дея дийдиё бошлади.

– Бировнинг уйи бузилишини ким ҳам хоҳларди? У ёқда онаизоринг қарз узаман деб мусофирликда сарсон. Униям жигари эзилиб кетгандир сенларни соғиниб. Мениям беш кунлигим борми-йўқми... Сенларни оналарингни қўлига соғ-омон топширсам, армоним йўқ. Чиқинглар машинага!

Болалар Рустамга бир қараб қўйиб, ноилож уловга чиқишди. Элмурод ҳам голибона тиржайиб, гап-сўзсиз машинага ўтирди-ю, эшикни зарб билан ёпди.

Юрган – дарё

Қуюқ тутунга чулганган кафедра хорижий қўшиқ фонограммасини хонанда йигит ўхшатиб куйларди. Ёнида ярим-яланғоч раққоса муқом қилиб, қийшанглаб ўйнапти. Турли ичкиликлар, егуликлар тўла столлар атрофида кайфи таранг бангилар ўтирибди. Баъзи столларда чилимлар кўринади. Биров зўр бериб наша тортади, бошқа биров бош бармоқ чуқурчасига “оқ дори” кукунини сепиб, чуқур ҳидлайди.

Эшик очилиб, икки шарпа кўзга ташланди.

– Абдул, Абдул, сўлакайингни артовол. Ваччач! Зўр наса экан-а? – раққосага ишора қилди Жавлон.

– Ўзинг арт! Шепнинг гапи эсингда йўқми? Бунақа нарсаларга чалғиманглар, ерга қараган наса ерга қаратади, деган-ку!

– Мен бу қизни танийман. Лақаби Дарё, – шивирлади Жавлон Абдулланинг қулоғига энгашиб.

– Нега “Дарё”?

Шу саволни кутиб турган Жавлон ишшайди:

– “Юрган – дарё”, деган мақолни эшитмаганми-сан? – Жавлон шеригига голибона бир қараб олиб, барменга яқинлашиб, – Аликни чақир! – деб амр этди.

Тепа қаватдан кафе иш бошқарувчиси тушиб келди.

– Соат неччи бўлди? Мунча кеч? – деди норозиланиб у.

– Сиздан бошқа мижозларимизам бор-да.

Алик халтачага қараб:

– Бу ерда қанча? – деб сўради.

– Шеп билан қанчага келишгансизлар? Ўшанча.

– Бўпти, – деди Алик тўнғиллаб. Сўнг ўроғли пулни узатди, – мана, саналган. – Бирдан Абдуллага шубҳаланиб қараб, Жавлонни четга тортди, – бу нусха ким?

– Исми Абдулла. Ишончли бола. Энди сиз билан шу ишлайди. Шепни буйруғи шу.

Алик худди қассоб қўчқорни чамалагандек Абдуллага бошдан-оёқ син солиб қаради:

– Ҳа... бўпти-да...

Абсурд дегани шу-да!

– Яхши китобларни қайта-қайта ўқийвериб, муқовасини титиб юборганман. Хўш... Ҳидоят, Тошкенга йўл тушганда эслатиб қўйгин, китоб дўконларини бир айланаман.

– Шундай қилинг. Ҳозир замонавий ёзувчилар ҳам зўр асарлар ёзишяпти. “Адабиёт ва санъат”да ўқиб турибман.

– Тўғри-ю, кўпини ёзганларини халқ тушунмайди-да. Одамга ўхшаб борича ёзса бўлмасмикан?

– Адабиётда абсурд деган тушунча бор. Бизникиларга энди урф бўлди. Буни қирқ йил аввал Набижон Боқий бошлаган.

– Анави бағдодлик ёзувчими? Тили заҳар экан-да ўзиям. Бултур Наврўз байрамида сумалак маҳали мактабга тушиб ўтган эди. Худойберди оқсоқолнинг Тағобдаги уй-музейига китоб келтирган экан. Сенга айтгандим, шекилли. Сумалакни ёмон кўрарканми, қовурма қилмайсизларми серсавзи қилиб, деб нукул сўкинади. Шу кепатасига Тошкентда қандай соғ юрибди, ҳайронман. Кўп гапларини кетгандан кейин тушундим.

– Абсурд дегани шу-да. Аммо-лекин жуда ҳақиқатпарвар, халқпарвар ёзувчи дейишади. Хотинлардан, ичиш-чекишдан улгуржи воз кечиб, қолган онгли ҳаётимни элу юртни маънавий инқироздан халос этишга бағишлайман, деб тарки дунё қилган жўмард деб эшитганман.

– Ҳм, шунақа дегин-а... дарди куч экан-да... Ҳм... Тоғай Мурод... Шу бошқача ёзувчи-да. Қаҳрамонлариям ўзимизга ўхшайди, – Рустам муалфнинг суратига қараганча диван томон юрди.

Ҳидоят ишидан бош кўтармай астагина:

– “Ойдинда юрган одамлар”ни олдингиз-а? – деди-ю, бирдан сергак тортиб, дераза томонга бўйин чўзиб қаради. – Эшик тақилладими?

– Шу пайтда-я? Момақалди роқ бўлса керак. Тўхта, ростдан тақиллаяпти. Тинчликмикан, ишқилиб? – чопонини елкасига ташлаб, шошиб

ташқарига йўл олди. Дарвозани очиб, уст-боши шалаббо, совуқдан қалтираб турган Ботиржонга кўзи тушди.

– Ие, ҳа, алламаҳалда бу аҳволда нима қилиб юрибсан?

– Қочиб келдим...

– Нега? Кимдан қочасан? Аканг қани?

– Акам ухлаб ётганди.

– Юр уйга тез! Шамоллаб бўпсан-ку! Йўталишингни қара! Юр!

Ботиржон устозининг олдига тушиб, ҳовлига кирди. Даҳлиз остонасида турган Ҳидоятни кўриб югурди. Ҳидоят ҳам у томонга шошилиб икки-уч қадам босди.

– Вой, болажоним...

– Келдим! Ўзим келдим!

Ҳидоят Ботиржонни кўтариб, ичкарига шошиб олиб кирди.

Гераклнинг каромати

– Нима бўлди, Абдулла, бир ҳафтадан бери кўринмайсан? Соғлигинг тузукми?

– Иш кўпайиб кетди, устоз, узр...

– Қанақа иш? Айтсанг, ҳашар қилиб қарашворардик.

– Ҳашар?

– “Бизни иш ҳашар билан, кўпчилик билан бўладиган иш эмас, хуфёна”, десанг-чи.

– Ким айтди? Бекор гап, ишонманг!

– Бешариқда сени Геракл билан юрганингни ўз кўзим билан кўрдим. Машинасида қайиққа чиққан итдек гердайиб ўтирган экансан.

– Нима қипти? Уям одам.

– Одам? Менга қара, икки оёқда юрадиган ҳар қандай махлуқ одам бўлавермайди. Бировларнинг ҳаёти ҳисобига яшайдиган, бировнинг умри эвазига пул қиладиган аблаҳ қанақасига одам бўлсин? – Рустам Абдулланинг қўлини жаҳл билан тортиб, бирма-бир енгларини шимариб қаради, – хайрият, ҳали улгурмабсан... улгуришмабди.

– Устоз, нима деяпсиз?! Мен ҳеч нарса қилмадим. Фақат дарёнинг уёғидаги битта қишлоқни кўриб келдик бирга. Шу, холос...

– Шу, холос? У иблис харидор излаб борган. Керакли одами тополмай, қайтгансизлар. Агар хавф туғилганда сени рўпара қилворарди.

– Йўғ-е, унчаликка бормас. Муомаласи зўр одам экан. У ҳақида: “Геракл осмонни кўтариб туради”, деган гап юради.

– Осмонни кўтариб туради? Қараб тур, иштониниям кўтаролмай қолади ҳали. Машинага чиқ!

– Қаёққа?

– Борганда кўрасан...

Орадан икки соат чамаси вақт ўтгач вилоят наркодиспансеридан бош мутахассис кузатувида чиқишди-да, хайрлашиб, яхна ичимликлар дўқони томон юришди.

– Ҳа, мазанг қочдими? Кўрдингми Гераклнинг кароматини?

– Ҳаммасини у қилмагандир...

– Хўп, Гераклларнинг каромати...

– Булар энди ҳеч қачон тузалмайдими?

– Гераклларми? Ҳа, наркоманларни айтяпсанми? Қийин масала.

– Ёш-ёш йигит-қизлар-а?

– Ёш-ёш йигит-қизлар... Ота-оналари-чи? Куйиб адо бўлишгандир... Юр, энди ногиронлар уйига борамиз.

– Мен бормайман, етарли бўлди...

– Борасан, бу кўрганларинг ҳали ҳолваси. Борайлик, кейин ўзинг биласан. Қайси йўлни танласанг – ихтиёринг.

Ногиронлар уйи эшигида уларни навбатчи маъмур кутиб олди.

– Узр, кимнидир қидириб келдиларингми?

– Йўқ, келажакда кимнидир қидириб юрмаслик учун келдик.

Аёл елка қисди-да, уларни тўғри қабулхонага бошлади.

Жигарингни хом чайнайман!

– Эркин, тарозидан туш, сен ўсмирлар жангида қатнашасан.

– Элмурод ака, ёшим етмайди-ю?

– Гап ёшдамас, вазнда.

– Тўғри-ю... Ютқазиб қўйсам-чи?

– Бизга мағлублар ҳам керак. Сен кучинг етганча қаршилиқ кўрсатасан. Осон енгилсанг, тагинам яхши. Дилмуродга ярим финалда рўпара келадиган рақиб осон ғалабалар билан чиққани маъқул. Кейин Дилмурод акангдан егулигини ейди.

– Демак, мен... шунчаки...

– Ҳа, сен шунчақисан! Кейинги жангларда кўрамиз. Буям бир тактика.

– Бир жойим синиб...

– Мени гапим гап! Сени отангдан қанча пулга сотиб олганимни биласанми? Отанг нафақат гўшти, суягиям сизники, деган. Эшитгансан-а?

– Эшитганман.

– Эшитган бўлсанг – ҳисоб! Тилингни қис! Бизники мардлар мактаби. Кўчада бирортаси ташлаиб қолса, кечирасиз, мени ёшим кичик, уришолмайман деб қочиб қоласанми?

– Қочмайман, ташлашаман.

– Ҳа, балли, бу бошқа гап! Қашқалдоқлар, жў-жахўрозлар! Ана энди уйга кириб жангари кино кўрамиз. Бош ролда Стефан Сигал! “Жигарингни хом чайнайман!” фильми! Кейин машқни давом эттирамиз!

Таниш услуб

– Бўлди, бўлди! Одамни аямайсан-а, Азиз! Яхшиям, мен бошқа вазндаман. Бўлмаса, машқ пайтиям, мусобақадаям сендан калтак еб ўлиб кетармидим.

– Сен аслида мендан кучлисан. Фақат кейинги пайтларда бошқа нарсаларга чалғиб кетдинг.

– Шайтон чалғитди, рости. Рустам ака бор экан бахтимга. Вақтида мени тўхтатиб қолди.

– Менга қара, Абдул, сен у маразларга қандай илашиб қолдинг ўзи?

– Қўқондаги “Жаҳон бозори”да чарм куртка олмоқчи бўлиб, савдолашиб тургандим. Савдомиз пишмаётганиди. Бирдан Жавлон пайдо бўлди-ю, етмаётган кемтигини тўлаб юборди. Керакмас, десам ҳам: “Эски ошнаимиз-ку! Ҳамқишлоқмиз”, деб туриб олди.

– Таниш услуб. Булар ўзи шунақа қилиб илинтиради, дейишади.

– Кейин курткани “ювгани” кафега кирдик. У ерда ҳам Жавлон ҳисоб-китоб қилди. Мени сийлади. Хурсанд бўлдим, ҳавасим келди-да, ўртоқ. Хайрлашаётиб: “Йўлга ишлатарсан”, деб чўнтагимга юз минг тиқиб қўйди. Йўқ деёлмадим.

– Кўп иллатлар “йўқ деёлмаслик” сабабидан келиб чиқади.

– Эртасига уйга келиб, машинасида Фарғонага олиб кетди. Роса ўйнаб-кулдик. Кўпчилик уни таниркан. Кейин Геракл билан таништирди. У менга мотоцикл совға қилганди, минишни билмайман, деб олмадим. Яхшиям олмаганим, ҳозир шерик бўлиб қолармидим.

– Рустам ака сезгир одам-да. Ўша пайтда сендаги ўзгаришларни мен ўртоғинг бўлиб сезмабман. Устоз хавотирда уч-тўрт марта сўради.

– Устозга қандай раҳмат айтишни ҳам билмайман. Қандайдир ноқулай...

– У кишига энг катта раҳматинг – жаҳон чемпиони бўлишинг. Ундан пастроғи узрингга арзитайди. Қани, турдик. Афдарамизми?

– Афдарамиз!

Селекция

– Алло?... Ким бу?... Ким?... Ҳа...

– Ў, Рустам, эркак бўлсанг, Жийдалига бир ўзинг кел!

Рустам овоз эгасини англаб олиши учун бир лаҳза ўйланиб турди-да, қатъият билан:

– Яхши! Кетдим! – деди.

Рустам қир ўнгирига етиб, машинасини тўхтатди. Нарироқда турган қора машина томон юрди. Рўпарадан келаётган Геракл сўрашиш учун узатилган Рустамнинг билагидан тортиб, жон-жаҳди билан юзига мушт туширди, сўнг унинг гангиб қолганидан фойдаланиб биқинига зарб билан тепди. Рустам қияликдан пастга думалаб тушиб кетди. Геракл етиб келгунча ўзини ўнглаб, ҳимояга киришди, аммо адирликка ўхшаш ўнқир-чўнқир жойдаги олишувда устунлик тепароқда турган одамда бўлади. Ниҳоят, Рустамнинг чап қўл билан берган кучли зарбаси Гераклнинг жон жойига тушди-ю, у ёнбошга мункиб кетди. Тирсаги билан ер таяниб ўрнидан тураркан, ердаги ҳандалакдек тошни қўлига олди. Салмоқлаб кўрди-да, рақибининг кўзидаги “Бунақа ҳунарларданам борми?” деган ифодани илғаб, тошни ташлади.

Геракл кутилмаганда турган жойида ирғиб, айланиб товони билан Рустамнинг бўйнига тепмоқчи бўлди. Муштарини тўғаноқ қилган Рустам бир силтаб уни ерга қулатди. Шу тариқа гоҳ у, гоҳ бу томон устун келиб, жанг узоқ давом этди. Муштлашув сўнгида иккови ҳам ҳолдан тойган, кийимлари йиртилган, юз-кўзлари мома-талоқ, қон-қус бир аҳволда ҳансираб елкасидан нафас оларди.

– Мақсад?

– Сен билан эркакча гаплашса бўладими-йўқми, шуни билмоқчийдим.

– Давом эттирамизми?

– Шошма! Абдуллани менга қайтар...

– Уни ихтиёри ўзида.

– У сени гапингга киради. Қайтсин, бўлмаса ёмон бўлади!

– Кимга ёмон бўлади?

– Ҳаммага! Сенгаям!

– Менга қара, ифлос ишларингга нега гўр болаларни тортасан? Ҳамтовоқларинг камми?

– Бизни соҳадаям селекция керак, селекция! Авлодлар алмашинуви.

– Болангга ўргат яхшиси!

– Унда сен кимга ўргатасан?! – деди Геракл жаҳлланиб.

– Абдуллаям мени ўғлимдай.

– Кўча кўрган йигитсан, биласан, у кўп нарсадан хабардор. Бизни сирларимизниям билади. Гап шунда! Қонунимиз бўйича агар ким биздан чиқса, у йўқ бўлиши керак.

– У қанақа қонун? Сени қонунинг бу ерларда ўтмайди. Энди тур йўқол! Агар Абдуллага бир нарса бўлса, мен сени соғ қўймайман!

– Кўрамиз! Кейинги жанг қондасиз бўлади. Бизни усулларни эшитгандирсан? Биз бир марта огоҳлантирамиз!

Чемпион бўлиш қопти, холос

– Овора бўлиб нималар кўтариб юрибсиз, Элмурод ака, – деди Нўъмон ринг четига қўйилган қоғоз қутининг қопқоғини кўтариб мўраларкан.

– Арзимаган ўн жуфт спорт кийими. Красовка-лари билан.

– Мабодосига, бизга тўғри келадигани йўқми-кан?

– Тўғри келмайди, болаларники, – деди кўзи билан Рустамни қидираётган Элмурод. Кейин бирдан ҳайрати ошиб, – и-е, анави юрган Муҳаммадқодир Абдуллаевми? – деб хитоб қилди.

– Ошна, совға қилинган ринг шу-да, а? – Муҳаммадқодир Рустамга қараб тасдиқ жавобини олгач, давом этди, – бизда бунақа шарт-шароит умуман бўлмаган, қопга қум солиб, сўритокка осиб қўйиб машқ қилардик. Ҳозир болаларга бу кулгили туюлади, гапирсанг ишонишмайди.

Журналистлардан бири Рустамдан интервью олаётган пайт Миркомил домла объективга суқилиб, кадрга тушишга уринди.

– Бу қайси телевидение, бўйингдан аканг?

Журналист “Кўз борми” дегандай микрофондаги тамгага ишора қилди.

– “Тоҳир-Бағдод ТВ”-да.

– Тоҳиржоннинг ўзлари келадими? Жа Алпомиш йигит-да ўзиям, – деб байт келтирмишам қилди:

*Кимки келса кулбамизга биз фақирни йўқлабон,
Икки дунё офатидин бир умр бўлсин омон!*

Журналист бу сатрларни эшитгач, кулимсираб домлага қаради:

– Тоҳир акага саломингизни етказиб қўяман. Ўзлари кейинги пайтда жуда бандлар...

– Ҳа, биламиз, – деб домла кўрсаткич бармоғини қоши устига чизиб кўрсатди. Бу ишорадан журналистнинг чувак юзида ҳеч бир ўзгариш сезилмагач, жонқуярлик билан сўрай кетди. – Баҳарнав, Тоҳиржонни қора товуқлари соғ-саломатми? Ўша тухумлардан қилинган кабобни мазаси ҳозирам оғзимда турибди.

– Оғзингизга шакар, домлажон, ҳозир бу кишидан интервью ололайлик, а?

Телеёзув бошланди:

– Меҳнаткаш юртдошларимиз орасидан исталганча спортчи чиқиши мумкин. Ўзи аслида бизнинг туриш-турмушимиз спортдан иборат. Ўзингиз ўйланг, улоқ спорт эмасми, тўйлардаги курашларимиз-чи?

– Тўғри, жуда тўғри, – домла Рустамнинг гапини бўлди, – масалан, болаларнинг эшакминди, қулоқчўзма, чиллак каби ўйинларини ҳам спортнинг бир кўриниши дейиш мумкин.

– Стоп! Домла, сиз четроқда туринг, гап қўшманг. Сиздан интервью оладиган бўлсак, ўшанда гапирасиз, – журналист гап уқдирмоқчи эди, фойдаси бўлмади.

– Қачонгача четда турамиз, бўйингдан аканг! Халқ ўз қаҳрамонларини билиши керакми-йўқми? Керак бўлса, Рустамниям ўзим тарбиялаганман. Буям осмондан оёғини узатиб, мурабий бўлиб тушмагандир.

Журналист домладан осонликча қутула олмаслигини англаб, Рустамга юзланади:

– Давом этинг, Рустам ака. Ёзамиз. Кетди! Фарзандларингизниям боксчи бўлишини хоҳлармингиз?

Бу савол Рустамни ўйлантириб қўйиши аниқ эди. У бироз сукутдан сўнг жавоб қайтарди:

– Хоҳлардим...

– Муҳаммадқодир Абдуллаев билан аввалдан шахсан танишмисиз?

Рустам хаёл суриб қолди. Журналист тасвирчига қараб “Стоп!” деди ва Рустамга юз бурди:

– Саволимни эшитдингизми?

– Кечирасиз, қайтарворинг.

– Йўқ, бу аҳволда ёзиб бўлмайди. Рустам ака, бироз айланиб, фикрингизни йиғиб келинг, илтимос-да, энди.

Кўзида чексиз ҳаяжон ва қувонч билан Азиз югуриб келди.

– Устоз, мен Муҳаммадқодир ака билан расмга тушдим.

– Худо хоҳласа, ҳали сен билан суратга тушишга навбатга туришади, – деб Рустам журналистга қаради, – Давлатжон, пешиндан кейин ёзайлик, ука.

Шу пайт Миркомил домла журналистнинг енгидан тортиб, атрофга ўгринча аланглади. Ўзининг ён чўнтагига қўл солди ва журналистга маъноли кўз қисиб қўйди.

– Бизгаям навбат келадими, бўйингдан аканг! Гапқозонимиз қайнаб, қуюлиб кетди-ю. Қани, микрофонни рўпара қиворинг-чи, йигитни гули.

– Журналист бир домлага, бир Рустамга қаради.

Азиз ҳамон ҳаяжонини босолмасди:

– Устоз, Олимпиада чемпиони жаҳон чемпионидан зўрми?

– Шунақа, боксда Олимпиаданинг нуфузи баланд.

– Устоз, менам чемпион бўламанми?

– Бўласан! Албатта, бўласан! Муҳаммадқодир билан қўл бериб сўрашиб қўйдингми?

– Сўрашдим.

– Ия, ҳамма иш битибди-ку. Энди чемпион бўлиш қопти холос.

Рустам Азизнинг елкасига қоқиб қўйди. Журналист ноилож чўнтагидан рўмолча олиб, терлаган пешонаси ва бўйнини артаётган Миркомил домлага микрофон тутди...

Кўча жанги

– Ўғлим, бўлди, биз учун жанг тугади. Кўр-япсан-ку, майдон эгалари ҳар томонлама зўрлик қилишяпти. Бизга учинчи ўрин ҳам етади. Чиқмайсан, тамом!

– Дада, нима деяпсиз? Мен бу тасқарага кўрса-тиб қўяман! Сашанинг ўчини олишим керак, чиқаман!

– Жонингда қасдинг борми, бола? Ҳазил ҳаром! Кўнглим сезяпти, булар ҳеч балодан қайтмайди.

– Тезроқ пул тикинг! Кўрасиз, пачоқлаб ташлайман! Ишонаверинг, дада!

Элмурод иккилана-иккилана ёнидаги ёрдамчисига буюрди:

– Бор, буюртма бер! Ўзбекистондан даъвогар бор деб айт, соврин эллика элик!

– Хўп бўлади.

Аренада Дилмурод ва тайландлик жангчи олиша бошлади. Дастлаб Дилмурод бирин-кетин зарбалар бериб, айланиб тепиб, рақибини қулатди. Лекин аста-секин рақиб дадиллашиб, Дилмуродни бурчакка сиқиб қўйди. Қоплондек ташланиб, белидан қучоқлаб йиқитди-да, оёғини қайириб, эша бошлади. Дилмурод таслим бўлдим, деган маънода кафтини ерга урса-да, рақиб куч ишлатишдан тўхтамасди. Элмурод аренага оқ сочиқ отди. Зал Дилмуроднинг ўкиригидан бир лаҳза жимиб қолди.

– Номардлар! Ифлослар! Ҳаммангни ўлдираман! – аюҳаннос солди Элмурод. У рақиб бурчаги томон бораётган чоғи тиззасидан дармон қочди. Икки қўриқчи қўлтигидан кўтариб, оёғини ердан узганча ташқарига олиб чиқиб ташлади. Дилмуродни ёрдамчилар аренадан опичлаб олиб чиқишди. У интраганча: “Ая, аяжон”, деди-да, ҳушини йўқотди.

Севиб турмуш қурганмисиз?

– Авваллариям кўриқдан ўтганмисиз?

– Ҳа, дўхтир, – жавоб берди Ҳидоят.

– Турмуш қурганингизга неча йил бўлди?

– Ўн йилдан ошди.

– Аввалги ташхис натижалари сақланиб қолганми?

– Йўқ. Лекин ўшандаям соппа-соғсиз, дейишган.

– Ҳозир ҳам соппа-соғсиз. Эрингиз ҳам шифокор кўригидан ўтганмилар?

– Ўтган бўлишлари керак. Ҳар мусобақага борганларида дўхтир текширади.

– Мусобақа олдида спортчиларни умумий текширувдан ўтказишади. У ҳисобмас.

– Ўзлариям қизиқиб текширтириб кўрган бўлишлари керак. Тошкентга кўп борадилар.

– Натижаларини сўрамагандирсиз?

– Қандай сўрайман?

– Фарзандли бўлишни хоҳлагандан кейин ётиғи билан бир амаллаб сўраб олиш керак-да.

– Анализ натижалари ёмон чиққан бўлса-чи, даволашнинг иложи бўлмаса-чи?

– Унда сизнинг жавобингизни берсалар, бошқа бировга турмушга чиқишингизга йўл очиларди.

– Менга бошқасининг кераги йўқ!

– Эркак киши ҳасса тутганда ҳам уйланиши, фарзандли бўлиши мумкин. Саксонбой, Тўқсонбой деган исмларни эшитгандирсиз? Ҳа, балли! Ёшингиз ўтгандан кейин ажрашсангиз эрга тегишам, фарзандли бўлишам қийин бўлади.

– Агар мен бепушт бўлсам, эримдан жавобимни беришларини сўрардим. Мени деб фарзандсиз ўтмасликлари учун шундай қилардим. Аммо мен соппа-соғман. Агар эримнинг саломатлигини текширсам-у, натижа яхши чиқмаса, эрим мени бахтимни ўйлаб, кетишимни сўрайдилар. Мен ўшанда ҳам ташлаб кетолмайман.

– Барибир нимадир қилиш керак.

– Кечирасиз, опа, фарзандларингиз борми?

– Бор.

– Севиб турмуш қурганмисиз?

– Албатта.

– Агар эрингиз айбли бўлиб, фарзанд кўрмаётган бўлганингизда ажрашармидингиз? Аниқроғи, эрингизни ташлаб кетармидингиз?

– Билмасам, лекин кўпчилик шунақа қилади.

– Одамлар севиб қолса ўлимдан ҳам қайтишмайди-ку. Мен у кишига никоҳ муҳридан ташқари жон ришталарим билан боғланганман.

Ҳидоят чиқиб кетди. Врач телефонини олиб рақам тера бошлади:

– Алло, дадаси, бугун ишдан вақтлироқ келинг. Сизни соғиндим... Ҳа, тинчлик...

Бошқа йўл йўқ

– Ўртоқлар, биз бу ерга бировни ёмонотлиқ қилиш ёки шармандасини чиқариш учун йиғилганимиз йўқ. Маҳалла ҳаммамизники. Кимгадир лой чапласак, ўзимизгаям сачрайди.

– Тезроқ мақсадга ўтақолинг, бўйингдан аканг! Тошкентдан шоир Сойиб Мирзо келяпти. Соат иккида Данғарада Гулбаҳор Мақсудова билан кутволишимиз керак. Мансурхўжа акаям қўнғироқ қилавериб телефонимни тутатиб юборди.

– Хўп! Гап шундаки, ўзимизнинг Қобилжонни ўғли Абдиқундузжон ўз жонига қасд қилганини эшитгандирсизлар?

– Ҳа, тешиқ қулоқ эшитмай қўярмиди? Ҳозир замон нозик, ҳамманинг кафти қулоғи ортида тикка.

– Оқсоқол, шуни мажлисга солиш шартми? Қасд қилган бўлса, тирик қопти-ку.

– Шарт! Бу иллатнинг сабабини, келиб чиқшини таҳлил қилиб кўришимиз керак. Туппа-тузук оилани боласи қандай қилиб шу ишга қўл уриши мумкин?

– Палакат оёқ остида, бўйингдан аканг. Томдан оёқ-поёғи тойиб, тушиб кетгандир, балки. Ҳа, ўзимизам варракка ошиқ бўлиб қанча томдан ўмба-лоқ ошганмиз. Болаликда бўлади-да.

– Ҳа, домлажон, ёшликда кўп нарсани деб томдан ташлардингиз, эсимизда.

Йиғилганлар бир-бирларига қараб енгил кулиб олишди.

– Кечирасизлар, биз бу ҳолатни обдон ўрганиб, аниқ тўхтамга келганмиз. – Оқсоқол ўрнидан туриб, Қобилга қаради, – узр, Қобилжон, очиқ гаплашаверамиз энди. Илгари бу болани, яъни Абдиқундуз Султоновни Қобилжоннинг ўзи Остонақул елимни ҳужрасига топшириб, бошини гангитган эди. Кейин эса кимгадир аччиқ қилиб бутунлай кўчага ташлаб қўйганига нима дейсиз? Болажон яйловга чиққан кўзидай яйраб, қайдан чиқди ёруғлик деб бир-икки ўртоқлари билан ўзини интернетга урди. Ҳар хил бемаъни ўйинларга боғланиб, бамисоли банги бўлди-қўйди. Оқибати ўзларингга маълум.

– Иложи бўлса, ҳаммага тушунарли қилиб гапирилса яхши бўларди.

– Маъқул. Ҳозир интернет деган бало чиққан. Тўғри, унинг яхши томонлариям бор. Болангизни кўча-қўйда, уйда назорат қилишингиз мумкин. Лекин қўлидаги телефонида нима борлиги-ю, ким билан ошна бўлиб, кимнинг ногорасига сурнай чалаётганини Зухра фолчиям айтиб беролмайди.

– Вой-бў! Интернет деганингиз Яъжуж-Маъжуж, алвасти-ю пуфлаб тикаргаям дам берар-

кан-да, а? Оширвордингиз, оқсоқол, оширвордингиз.

– Сизгаям алоҳида сўз берилади, Маҳмаджон, қайнагангиз Хитойдан телефон обкелиб сотаётгани тирноғимиз устида, ҳўкизни шохига урсанг туёғи зирқирайди. Шох ташламай ўтиринг, илтимос-да, а?... Ўртоқлар, кўпчилигимиз ҳалиям тарнов билан дурбинни фарқига бормаимиз. Биз алмисоқдан қолганлар телефон деса “алё-алё”ни тушунамиз. Назаримизда, мўминтой боламиз беозоргина “Танга йиғиш” ўйинини ўйнаётгандек кўринади. Аслида, уни озиқчилар ҳар хил жозибали усуллар билан йўлдан оздираётган бўлиши ҳам мумкин.

– Гап бундай, муҳтарам фуқаро, – Бахтиёр мелиса тоқатсизланиб гап бошлади, – болалар ҳамма нарсага, айниқса, тақиқланган нарсаларга қизиқади. Шуни ҳисобга олиб, бузғунчи каззоблар уларни бошини айлантириб, мулла минган эшакдай ўзларига тобе қилиб олишади. Шу қадар сеҳрлашадики, боланинг кўзига на ота-онаси, на ширин жони кўринади, тамом, қарабсизки, тайёр зомби! – нозир бир нафасда шариллатиб изоҳлади-қўйди.

– У-бу деймиз-у, ўртоқлар, болалар телефонга тирмашган десангиз, катталар ҳам авлиёмас. Тунов куни Эрали ҳофиз отаси Умрадан келганига эҳсон берди. Мен Улуқ ишқални уйида қўйди-чиқди можароси билан бўлиб, ярим соатча кечикиб бордим. Борсам, ҳофиз ўчоқ бўйида ошни дамлатиб, жиянчаларига косовни дутор қилиб “Боққа кирсам олмалар”ни айтиб бериб ўтирган экан. Илҳомини бузмай деб бўсағасида калиш қалашган айвонга кириб боравердим. Хонтахта атрофида йигирма чоғли меҳмон саломимга бош кўтариб қараб қўймаса денг. Ҳаммасини калласи қуйи солинган, қўллари чотида. Оббо, дедим, мен келгунча бирор дилихуфтонлик бўпти-да, кимдир қовун туширганми, ё менинг келишим буларни таъбин тирриқ қилдими, деб бир чеккага омонат кет қўйиб, музлаб ўтиравердим. Бир уй одам ёппасига мош нос отгандай миқ этмай ўтираверса жуда хунук кўринаркан. Ҳайрият, тўйинг кўпайгур Эрали бир маҳал деразадан калла суқиб, “Бўлдида-е, йиғиштиринглар телефонни, қолганини уйларида ўйнайсизлар, ошни соляпман”, деб қолди-ю. Қаранг-е, эҳсонга йиғилганларни бари шу шайтонни ўйинини эрмак қилиб ўтирган экан. Орасида, Маҳмаджон, сенам ўтирувдинг-а? Ҳа, буни сеҳр демай яна нима дейиш мумкин?

– Томдан ташлашига нима сабаб бўпти? – деди ўрнидан ярим турганча Ўктам Ҳамро.

– Биз танбур чертапмизми, уста ака, интернет-да, нима бўларди?

– Йўқ, интернет эмас. Ҳали тушунтирдим-ку, интернетни фойдали жиҳатлари кўп, уни олабўжи деб тушунмаслик керак. Шу тармоққа жойланган “Киллер” деган ўйин сабаб бўлган болани суиқасдига.

– Абдиқундуз кўрпани ичидаям телефон ўйнаб ётарди. Бир-икки марта қўлидан олиб, беркитиб қўйганман. Ўзиниям оғилдаги устунга боғлаб беҳи гаврон билан тоза ирғишлатганман, – ердан кўз узмай тўнғиллади Қобилжон.

– Яхшиям томдан бўз тупроққа тушибди. Тузукми ўзи? Гипсини олишдими?

– Уни синиғи битиб кетади – ёш. Лекин аяси юрак хуружидан ўзига келолмай, касалхонада ана кетар-мана кетар бўлиб ётибди. Унга дори керак, дорига – пул... Мошинаниям мотори қисиб қолди. Ўзи, бало келса, мингашиб келади, сийнингни...

– Шифо берсин, жуда меҳнаткаш аёл-да бечора. Бир яхшига бир ёмон дегани ҳаётда учраб туради. Сенга сабр берсин, Қобилбой.

– Ким яхши, ким ёмонлигини аниқлаш сизга тушиб қолгани йўқ, Ўктам ака... Аммо-лекин Абдиқундуз телефонга ёпишиб олганидан жаҳлим чиққан-у, бу даражада ёмон оқибатга оборишини ўйламаган эканман, ростга гап. Бахтиёр ака, мени яхши биласиз-у!

– Гиёҳвандликка ўхшаган радди бало экан-да, буям. Менинг бошим қотиб қолди, тўртта неварамда алоҳида қўл телефон. Салом бергандаям кўзини узмайди, яна қулоққа тикадиган оқ симчаси бор. Кимни қўшиғини эшитяпти, худо билади.

– Ҳарҳолда, Расулқорини ашулаларимасдир.

– Бу жувонмарг ўйинга қанақа чек қўямиз? Ҳаммасини телефонини олиб, ўчоққа ташлайликми?

– Ўчоққа ташлаганинг билан жилд янгисини “учар”лар Хитойдан девор ошириб келтириб турибди, нима дединг, Маҳмаджон? Қарабсанки, иккита товўқнинг пулига куйиб ўтирибсан. Яхши-си, болаларни фойдали томонга буриш керак: китобга, спортга, санъатга...

– Рустамжоннинг бокс тўғарагини айт, қишлоқнинг ҳамма шўх-бебош болалари қуйилиб қолишди. Ана, мусиқа мактабиям ишлаб турибди. Ҳокимимиз яқинда эски ҳаммомни ўрнида сузиш хавзаси очилади деб ваъда берди.

– “Ёшларнинг бўш вақти – душманнинг иш вақти”, деган гап рост-да. Интернетдан тўғри фойдаланиш, ундан илм олиш мумкинлигини ҳам мактабда дарс қилиб ўтиш керак, шекилли. Тўғри-ми, Миркомилжон? Масалан, Рустамжон четга кетганда интернет орқали гаплашамиз. Тўғри йўлда ишлатсанг, фойданинг кони-да бу баччағар, – деди салмоқланиб Рустамнинг отаси.

– Жуда тўғри айтдингиз. Битта пичоқ билан қалам ўтқирлаш ҳам мумкин, олма кесиш ҳам мумкин. Жиннининг қўлига тушса хавфли қуролга айланиши турган гап.

– Тўғри, Шакир тентакка Нажим қассобни ошпичоғини бериб қўйинг-чи, бутун Қўштегирмонни “хўроз”ларини энасини эмдирворади, – Ўктам Ҳамро яккақарсак чалиб, осмонга қараб “ха-ха-ха”лаб қўйди.

– Энди, ўртоқлар, гапни пўсткаллеси шуки, болаларни бекор қўйиб бўлмайди. Фақат мактабга ташлаб қўйиш нотўғри.

– “Маслаҳатга маҳси кийдиринг”, оқсоқол! Биз нима қилайлик?

– Ҳаммамиз биргаликда ишлаймиз, бошқа йўл йўқ!

– Фақат ўз болангнимас, бошқаларниям тергаб-нетиб тур.

– Маҳмаджон, қайноғангни телефонлари ўғирлик молмасми? Арзонлигига айтаман-да...

Ўзи рамақижон

Сил касалликлари шифохонасидан “таъби тирриқ” бўлиб чиқаётган Рустам ҳовлида Элмуродни учратди.

– Чемпионларни мушти пишяптими, Рустамбой?

– Пишяпти, татиб кўрадиган талабгор борми?

– Номи хунук бу касалхонада сизни учратаман деб ўйламагандим.

– Шогирдим шу касалга чалинган экан. Кўрга-ни келувдим.

– Ўша шогирдингиз мени жияним бўлади.

– Биламан, Ботиржон-да.

– Ҳа... Рапқонга қишни кунидаям “бўзчининг мокисидай” қатнаб, топган топалоғи шу бўпти.

– Бу касални бизни қишлоқда юқтирмаган.

– Тўғри. Йўлда шамоллаган. Бунда сизнинг айбингиз йўқ. Лекин азобини ўзи ва жигарлари тартади. Бунақа шогирдлардан сизда сонмингта. Қайси бирини ғамини ейсиз...

Рустам у томонга икки қадам ташлаганди, Элмурод чаққон йўл бўшатиб, ўнг қўлини тавозе билан кўксига қўйиб, ёнидан ўтгунча эгилиб турди. Рустам бу масхарабозликдан жаҳлланиб унинг башарасига бир қаради-ю, бош чайқаб, шифохонанинг темир эшигини ғийқиллатиб очиб, кўчага чиқиб кетди.

Бир неча дақиқадан сўнг елкасига оқ халат ташлаган, оғзига ниқоб боғлаган Элмурод Ботиржоннинг ёнида ўтириб, бош врач билан суҳбатлашарди.

– Тузалиб кетади. Яхшиямки, касалликнинг енгил шакли экан. Аллақачон олиб келиш керак эди.

– Нимадан бу касалга чалинган?

– Ҳаммада ҳар хил бўлади. Ўпкани тез-тез ша-моллаши, чала даволаниш, эътиборсизлик, чекиш ҳам сабаб бўлади ўпканинг сил бўлишига. Ботиржонга бунинг алоқаси йўқдир. Мактаб ўқувчилариям бекитиб сигарет чекишади-ю, аммо ҳали у бунча кўп чекиб улгурмагандир.

– Унда қаердан орттирдийкан?

– Наслдан ҳам ўтган бўлиши мумкин. Отаси ўтиб кетган экан. Мабодо ўпка касали билан оғри-маганми?

– Отаси, яъни укамни дарди шу эди. Лекин Ботиржон болалигида касал бўлмаган.

– Биласизми, Кох таёқчалари кўпчиликнинг вужудига “ухлаб ётади”. Баъзан бу касаллик узоқ вақт ошкор бўлмайди. Қулай имконни, яъни вужудимиз кучсизланишини кутади. Кейин бирдан юзага “хўппа” деб сакраб чиқади, вассалом!

– Укам чекмасдиям, деярли ичмасдиям. Наза-римда, тузалиб кетганди.

– Унда қаердан бу дардга чалинган бўлиши мумкин? Юқтирганмикан бировдан?

– Укам ниҳоятда меҳмондўст эди. Қишлоққа узоқдан тўйга меҳмон бўлиб келганларни уйига олиб келиб борини тўкиб-сочарди. Бир сафар: “Келган қўноқ кечаси билан эчкиўтал қилиб чиқди, ҳеч кимни ухлатмади”, деганди. Балки ўша меҳмони азиз сиз айтган кўзга кўринмас таёқча-ларни сочиб кетгандир.

– У кишим ҳозир омонмикин?

– Итим биладими? У тоғнинг нариги тарафи-дан келарди.

– Гап бу ёқда денг? Лекин улар ҳам ўз жигарларимиз. Қайси бармоғингни тишлама, бир хил оғрийди.

– Қариндош-уруғ бўп кетган-да кўпчилик. Тўй-ҳашамга ҳалиям кеп туришади.

– Эт билан тирноқмиз-да. Лекин Ботиржонни-ки унчалик оғир эмас. Ўзи “рамақижон” бўлгани учун унга шуям оғирлик қилипти. Керакли муола-жалар қилинади. Кейинчалик кўпроқ тоза ҳавода бўлиб, яхши еб-ичиб, танасиниям, руҳиятиниям чиниқтирса, кўрмагандай бўп кетади – ёш нарса.

– Қанча чиқим бўлса, мана мен кафил!

– Олдинлари узоқ сафарга кетганмидингиз?

– Шунақа десаям бўлади.

– Энди иложи бўлса кетманг. Болага меҳр, эътибор керак.

– Биламан...

Нима гапи бор экан, Ботиржон?

– Ассалому алайкум, Азиз ака!

Азиз сумкасидан бир нимани қидираётгандек бўлиб, Нурхоннинг саломини эшитмаганга олди. Нурхон аччиқ кулимсираб, Азизнинг ёнида турган Ботиржонга қаради:

– Азиз аканга салом бердим, Ботиржон.

– Нима гапи бор экан, Ботиржон?

– Ишлари яхшимикан, Ботиржон, сўра-чи.

– Сиз сўрагандан бери яхши экан, деб қўя қол, Ботиржон.

– Ботиржон, акам машғулотларни қолдирмай келяптими?

– Ботиржон, сўра-чи, қайси акасини айтяптий-кан?

– Биттагина акам бор, Ботиржон, билмайсан-ми?

Ботиржон ҳайрон бўлиб бир унга, бир бунга қа-ради.

– Яна битта ака топган, деб эшитдим-ку, Бо-тиржон.

– Эшитганингга ишониб кетаверасанми, Бо-тиржон?

– Кўзим билан кўрдим-ку, Ботиржон. Ишон-майманми?

– Ботиржон, менга ишонмайсизларми?

– Ишонмаймиз! Кўрганимизга ишонмайликми?

Нурхон астойдил хафа бўлганидан овози бузи-либ кетди:

– Ҳа, унда майли, соғ бўл, Ботиржон...

Азиз шошилиб қолди:

– Ботиржон!

Ёнида ҳалиям ҳеч нарсага тушунмай анграйиб турган Ботиржон ўзига келди:

– Лаббай, ака?

Азизнинг тарвузи қўлтиғидан тушди.

– Юр, кетдик, ҳе Ботиржон!

Хўрозшўрва

– Расулжон, товукшўрва пишдимми?

– Хўрозшўрва денг! Йигитнинг молини ерга ур-манг! – деди ҳозиржавоблик билан Нўтмон маҳал-ла имомига бўйин чўзиб.

– Ҳа, пишиб қолди, – деб ўрнидан турди мез-бон.

– Борича лаганга солиб келавер, бўри хом еб ўлибдимми? – гап қистирди Қобил.

– Бу, дакан хўрозни гўшти тошбақаникидан ҳам қаттиқ бўлади-да. Буни устига умри жан-ги-жадалларда ўтган бўлса... Чандир бунинг ёнида шафтолидай гап!

– Ростдан жангари хўрозларни сўйвордингизми? Сотиб туриб, пулига қанча гўшт олиш мумкин эди, бўтам, – имомнинг сўз оҳангида ачиниш сезилди.

– Э ака, шу махлуқларни деб қанча тинчимдан айрилдим, қанча обориб-опкелишди. Ўз қўлим билан сўйиб, ўтмишим билан видолашай дедим-да.

– Қаро ўтмиш билан видолашган маъқул. Иложи борица тезроқ, бўтам. Лекин хўроз сўйиш масаласида бир оғиз биздан маслаҳат сўрамабдилар-да, Расулбой? Вале, тавбанинг қопқаси ҳаммиша очикдур, иншаоллоҳ!

– Инсоф бергани чин бўлсин. Ҳаммамизгаям.

– Ҳожи бува, – деб имомни ўзига қаратди Нўъмон, – қўрғончалик Шухрат қорини ҳунарини эшитдингизми?

– Эшитдим, эшитдим. Қўявер, юзини тескари қилсин, – деди имом қўлидаги сочиқни силтаб.

Бошқалар қизиқсиниб Нўъмонга қарашди.

– Инновасён технология асосида пул топиш йўлини қўллабди қори, қойил қолдим.

– Нима қипти? Қанақа янги йўл экан?

Имом қараса, Нўъмон гапни чўзиб, чувалаштирадиган. У шоша-пиша гапнинг пўсткалласини ўртага ташлади:

– Мачит ёнидаги эҳсон қутига ташланган пулларни ҳар жума оқшом тумандаги муфтият вакили қоқиштириб кетарди. Бу қори қўрғур тўртта қулф урилган қутидан сездирмай пул суғуришни йўлини топибди.

– Хўш-хўш?..

– Пул деса қорини калласиям ишлаб кетади-да.

– Бировнинг таҳоратига намоз ўқийдиган ишбилгياجам шу Шухрат бўлади. Арафа кунини у қўшни чиқарган ошни бу қўшницага узатиб, ўзи қозонни сувга солиб қўядиган ҳам шу!

Худойига йиғилган савобталаблар имомнинг оғзига маҳтал бўлиб қотиб қолишди.

– Шундай қилиб, валлоҳи аълам, қутига пул ташлайдиган тирқишга симни қиёмга ботириб тикаркан-да, бирма-бир суғуриб олавераркан. Лекин инсофи борда даюсни, йирикларини ажратиб, мундоғроқларини қайтариб қутига ташларкан.

– Тасанно-е!

– Қойил-ул қулло!

– Инсофинга раҳмат демайсизларми? Худодан қўрқади-да, қори-да!

– Айни шу инсофи сабаб муфтият сезиб қолган: нега бу қутидан чиққан пуллар аксарияти майда-ю, яна шира босган...

– Ана холос, – хитоб қилди Нўъмон тиззасига шаппатлаб, – кўрдиларингми, бировга яхшилик қип бўлмайди ўзи!

Хонтахтага иккита лаганда қайнатма хўроз ва пахтагул косаларда серпиез шўрва тортилди. Косага чаватинон тўғраб, қизил гўштдор қалампирни эзиб, босиб-бо-

сиб хўплаб, пешонасидаги маржон терларини салласи печи билан сидириб ўтирган имом Нўъмон узатган тўшдан бир бўлакни оғзига тикди-ю, узок вақт лунжида айлантириб, юмшатомай, ноилож дастурмолига ўраб, чўнтагига солиб қўйди. Кейин чап кафтини пана қилиб гугурт чўп билан тишларини ҳафсала билан тозалади.

– Хўп, чой ҳам ичилди. Энди бир дуо қиворсинлар, тақсир, – деди мезбон ўз ҳақини талаб қилаётган даъвогардай.

– Маъқул, Расулжон, маъқул, – деб имом этакларини йиғиб чўк тушиб ўтириб олди, – мана шу укамиз Расулжон, – дуога жуфтланган ҳовучи билан мезбонга ишора қилди, – умид билан дакан хўрозларини сўйиб элга дастурхон ёзибди, илоё шаърий тилаклари ижобат бўлгай! Ва шу хонадонга қадамларини ранжида қилиб келган хешу ақраболари, қиёматлик дўстларига ҳам... – имом яна бир қарра ҳовучи билан ҳар бир меҳмонни алоҳида кўрсатиб чиқди, – чандон ва чандон савоблар ёзилгай!

Дуо шу жойга келганда Нўъмон йиғламсираган овозда “Оми-ин!” деб бошини дастурхонга тегар даражада эгди.

Устозим Рустам Мажидов, дейман

– Устоз, дадам чет элга юбормайман деб турволсалар-чи? – деди Азиз машқ ораси ҳансираб нафасини ростларкан.

– Нега унақа дер экан? Чемпионат бўлади-ю ким ўз боласига рухсат бермайди? Бахтинг очилай деб турибди-ю! Даданг тушунган одам. Қиз бола бўлганингда бошқа гап эди – қизганишса...

– Жаҳон чемпиони бўлиб кетсам-а...

– Бўласан. Бир пасда “юлдуз”га айланасан. Телевизорда кўрсатишади. Кейин: “Онамни қорнидан боксчи бўлиб тушганман”, дейсан.

– Нега энди? Унақа демайман. Устозим Рустам Мажидов, мени у тарбиялаган, дейман. Айтмасам ҳам ҳамма билади.

– Ҳазиллашдим. Мени мақтагин дейиш ноқулай-да. Нима деркансан, дедим.

– Устозимга раҳмат дейман.

– Бўлди! – Рустам Азизнинг бошига бокс энгчаси билан бир туширди, – талтайма. Олдин ютишимиз керак. Чучварани пишгандан кейин санаймиз. Қани, ағдарамизми?

– Ағдарамиз!

(Давоми 36–49-бетларда.)

Adabiy do'stlik MUBORAK BO'LSIN!

Ўриклисойда 5-7 июль кунлари Республика ёш ижодкорларининг Зомин семинари юксак савияда ўтди. Уш кун давом этган семинарда эл-юрт кўнглидан жой олган таниқли ижодкорларининг маҳорат дарслари ташкил этилди. Бу адабиётимиз остонасида турган ўғил-қизларнинг онгу шуурига гўзал хотиралар бўлиб муҳрланди. Юртнинг турли ҳудудларидан келган ёш қаламкашлар

Зомин тоғлари бағрида тенгдошлари ижоди, шахси билан танишди, дўстлашди. Бу ҳолат халқ қаҳромонлари ога-ини киришган Муродтепани ёдга солади. Ёшларнинг адабий дўстлиги муборак бўлсин!

Сирасини айтганда, семинар бир неча янги номларни кашф этди. Фақат уларга Абдулла Орипов таъбири билан айтганда, созию овози ўзиники бўлишини тилаймиз, холос.

Ҳамма бирдай кузатиш имконига эга бўлган ҳодисанинг ўзгалар илғай олмайдиган жиҳатларини кўра билиш – ижоднинг, ижодкорликнинг асосий шарти. Адабиётшунослик ва адабий танқид ҳам шундай. Муайян бадиий асарнинг оддий ўқувчи англаши қийин бўлган инжа маъноларини, рамзлар замиридаги ҳақиқатларни айти адабиётшунос таҳлил ва талқин этади. Натижада асар ўқувчи кўз ўнгига ўзгача рангларда намоён бўлади. Зомин семинарида адабиётшуносларнинг навқирон вакиллари билан ана шу хусусида суҳбатлашилди.

Нурбой Жабборов,
профессор

Бугунга қадар бир неча адабий анжуманларда қатнашганман, аммо бунақасида биринчи бор. Назаримда, семинар юқори савияда ўтди. Устоз ижодкорларни кўриб, яшнаб кетдим. Яна уларнинг биз билан мулоқотларидаги самимийлик ва қувноқлик ҳам бизга кук берди. Оқшом мушоираларидан сўнг умримда кўп дилбарликлар борлигини билдим. Зомин диёрининг салқин ҳавоси, бепоён кенгликлари, шаршаралари-да бизнинг келишимизга кўнгил байрами угун ҳозирлангандек туюлди.

Бахтинисо Маҳмудова,
Қашқадарё вилояти

Зомин семинари ёшлар угун ҳақиқий тажриба мактаби, изланишлар йўлида имконият майдони бўлди. Ишонамизки, иштирокчиларимиз келгусида Ўзбек миллий академик театри саҳнасида қайта-қайта қўйилса-да, эскирмайдиган асарлар ёзишади.

Эркин Хушвақтов,
драматург

Ўриклисойда ўтган семинар адабиётга ҳавасманд баркамол авлод қалбида сўнмас хотира бўлиб қолиши аниқ. Ахир, юртимизнинг турли ҳудудларида яшаётган истеъдодларни атроф-жавониби тоғу адирлар билан ўралган, зилол сувлар шарқираб оқаётган соя-салқин бир гўшага тўплаб, ёзган-тизганларини катта адибу шоирларимиз муҳокама қилиб турса, бундан ортиқ бахт борми!

Шоҳрух Абдурашулов,
Тошкент шахри

Семинарда тенгдошларимизнинг кўпчилиги билан биринчи марта кўришаётган бўлсак-да, бир-биримизни аввалдан танийдиган қадрдон дўстларга ўхшардик. Бизни олис манзиллар, тоғлару дарёлар ажратиб турса ҳам, ўртамизда ҳамфикрлик, ўй ва қарашларимизда уйғунлик бор эди. Аслида биз аллақадонлар дўстлашган, ижодий ишларимиз билан аллақадонлар танишган эканмиз.

Азизхон Имомов,
Тошкент вилояти

Кутилганидан ҳам аъло!

Бу гап анжуманнинг хулосасида узтозлар ва иштирокчилар томонидан бот-бот айтилди. Аслида ҳам буни бошқага ифодаб ҳам бўлмасди. Мана мисол, Болалар адабиёти шўъбасида қатнашаётган бир нега қаламкашлар ҳатто устоз Анвар Обиджонни ҳам ҳайратга солди. Ёш ижодкорлардаги интилувганлик, зукколик ва ҳозиржавоблик баргамизни (Ашурали Жўраев, Дилшод Ражаб ва каминани) қувонтирганиям рост.

Ижод хусусидаги мулоҳазаларимиз, тавсия этган асарларимиз, қолаверса, ижодий ўғитларимиз билан биз ҳам уларни ҳайратини ошира олдикми-кан?! Ҳамма гап шунда! Зеро, ҳайрат асл ижоднинг аввали ҳисобланади.

Ориф Тўхташ,
шоир

Атрофимизга адабиётнинг ҳақиқий фидойилари ва мухлислари жам бўлди. Ижодкор ёшлар ўзининг ижоди билан бошқаларни яқиндан таништирди. Бу орқали биз кўплаб дўстлар, ҳамфикрлар орттирдик, шеърятнинг юкини теранроқ англадик. Бир сўз билан айтганда, Зомин таассуротлари юрагимизни ҳет қадон тарк этмайди.

Айдос Муҳаммадияров,
Қорақалпоғистон Республикаси

Tag'in qaytgan emish bog'larga bahor...

* * *

Бу япроқлар бугун-эрта хазон бўлар,
Кимнинг умри зар, кимники арзон бўлар.
Бўлса, фақат шу тушларим сарсон бўлар,
Менга ортга қайтмайдиган сойлар юбор.

Қай кун онам кўзида ёш олиб келди,
Томгисиди синган қуёш ёниб келди.
Индамади. Лек қўллари нолиб келди,
Доғ бўлса ҳам дилга ботмас ойлар юбор.

Бу фасллар юрагимни уриб олган,
Ҳисларимни намозшомда кўриб қолган.
Ҳам тўхтаган, ҳам озгина юриб толган-
Ҳаётимга қадим-қадим куйлар юбор.

* * *

Тагин қайтган эмиш боғларга баҳор,
Тагин ўз сўзида турармиш дунё.
Бугун кўзимизда муаллақ Сўз бор,
Ёшларимиз надир, эй Румий бобо?

Бир умид ишқида девона ўтдик,
Йиллар елкалади, ҳайрона ўтдик.
Бизам дор остидан вайрона ўтдик,
Лошларимиз надир, эй Румий бобо?

Умримиз уринган, диллар урилган,
Улкан оғриқларда қайта яралган.
Бизнинг бошимизга тегиб ёрилган
Тошларимиз надир, эй Румий бобо?

Биз-ку кўникканмиз, йўқ зорларимиз,
Лек биздан розими баҳорларимиз.
Дардимиз, сабримиз, озорларимиз,
Дошларимиз надир, эй Румий бобо?

Бахтинисо МАХМУДОВА

1993 йили Қашқадарё вилоятида туғилган. “Юрт келажаги – 2015” иқтидорли ёшлар танлови гoliбаси. “Ховучдаги юрак”, “Уфққа йўл” номли шеърӣ тўпламлари нашр этилган.

2017 йил Ўзбекистон Ёшлар иттифоқи томонидан «Йилнинг энг яхши ёш ижодкори» деб топилган. Республика ёш ижодкорларининг Зомин семинари иштирокчиси.

Ёш ижодкорларнинг Зомин семинари менда катта таассурот қолдирди. Негаки, бу йилги адабий анжуманда қатнашган йигит-қизлар орасида ижодга тин маънода меҳр қўйган, сўзга ихлос билан қарайдиганлари талайгина экан. Шулар орасида ўзига хос шеърлари билан Бахтинисо Маҳмудова ва Асрорбек Солижоновлар эътиборимни тортди. Бахтинисо захматкаш қиз экан: Ҳазрат Румийдан бошлаб бутун Шарқ мумтоз адабиётини кўп мутолаа қилар экан. Шеърларида ҳам ўша сарғашмалардан озукланган юракнинг ўртанишлари бор. Сўзларни ҳам жиддий эътибор ва ҳафсала билан ишлатади. Шеърларида дард бор, дардки, ўзи англаган, кўнгли ва руҳини безовта қилаётган дард.

Tush kabi jimirlar bu harir kunlar

САРАТОН

Саратон аксирар тупроқзор йўлда,
Ҳасадгўй хотиндай буғланар асфалт.
Оёқлар галкашиб босолмай илдам,
Энтиккан экинлар сангийди карахт.
Бошидан сув қуяр сувтегирмонлар,
Дарахтлар остига қозар кўланка.
Соҳилда тўхтаган кемадек шомлар,
Қуёш солиб турар оламга лангар.
Қушлар нафас ростлаб турар сездирмай,
Туш каби жимирлар бу ҳарир кунлар.
Номаҳрам йигитдан уялган қиздай
Япроғин қайираб намозшомгуллар...

Болға билан ойга мих урсам,
Чўмиғ солсам баҳри уммонга.
Қояларни елкамда сурсам
Ва қуёшни отсам осмонга.
Кўйлагимдек ёйсам кундузни,
Чопонимга тунни қамасам.
Уруғ каби согсам юлдузни,
Дараларда олов қаласам.
Қамгим бўлиб силтанса дарё,
Бўронларни кафтимда тутсам.
Мен барига тайёрман, аммо
Қани эди сизни унутсам!

Асрорбек СОЛИЖОНОВ
1990 йили Фарғона вилоятида туғил-
ган. Фарғона давлат университети-
нинг ўзбек филологияси факультети-
ни тамомлаган.

Республика ёш ижодкорларининг
Зомин семинари иштирокчиси.

Асрорбек Солижоновнинг ҳам шеърга шунгаки кўнгили майли деб қарамаётгани яққол кўриниб турибди. Унинг ёзганларини ўқиб, юртни, тупроқни, заминни севишини англагандек бўлдим. Шеърларида сўзларни мажбурлаб ишлатмайди, шунинг учун ҳам сатрларида зўриқиш йўқ; содда, эркин ва самимий руҳ сезилиб туради. Мен шу иккала ижодкор қиёфасида адабиётимизнинг эртанги кунини кўргандай бўлдим. Улар барга устозлари ишонгини оқлаб, жиддий ижод қилиб, адабиётимиз ривожига ҳисса қўшадилар деб умид қиламан. Бу йўлда уларга қалблари-
ни уйғоқ тутувчи илоҳий бедорлик ёр бўлишини тилайман.

Зулфия МЎМИНОВА

(Давоми. Боши 20–30-бетларда.)

Эркакча иш

- Ака, иш чатоқ!
- Эшитдим, биламан...
- Энди нима қиламиз?
- Бу иш сенга топширилганмиди?
- Ҳа.
- Сен “хол” қўйдингми?
- Нега мен? Қўлга тушган улар-ку!
- Барибир сен жавоб берасан! Биласанми, қанча пул тикилган эди у товарга?
- Биламан...
- Билсанг, бўлди! Ўзинг жавоб берасан! Икки-уч йилда опчиқаман. У ёқдаям қийналмайсан.
- Ака, раҳмингиз келсин! Ота-онам... мен... ҳали ёшман-у...
- Айнан ёшлигинг учун ҳам сенга шафқат қилиниши мумкин. Менга қара, қанча пулим куйганини тушуняпсанми ўзи?
- Бир бало қилиб тинчитинг, акажон, – йиғламсиради Жавлон.
- Кўзингни сийдигини оқизма ҳеббимга ўхшаб. Бўлди! Сен мени билмайсан, мен сени танимайман! Эркакча иш шунақа бўлади! Бўлмаса... – Геракл чап қўлини мушт, ўнг кафтини қопқоқ қилди.
- Ёнида шахдам одимлаб бораётган шотирларига йўл-йўлакай қатъий буйруқ берди:
- Буни йўқотинглар! Барибир сотади!

Қанақа пиёз?

- Шунчалик жон куйдирыпсиз, сизга мингданминг раҳмат. Виздан қайтмаса худодан қайтсин. Ўла-ўлгунча миннатдормиз, – деди ачитик аралаш Азизнинг отаси.
- Элакка қолганда туя бўкирган экан. Шунча тўсиқлардан ўтдик, миннат эмас, болани тарбияладик, энди мақсадга бир қадам қолганда орқага... шунақа қиламизми? – Рустам ҳам андишани йиғиштирди.
- Энди-и, Рустамжон, танаси бошқа дард билмас, дерди отам раҳматли. Азиз бизнинг тўнгич боламиз. Билсангиз керак, даштга пиёз экканмиз. Майли, ёзда далада бизга қарашсин, кейин кузада мусобақага олиб кетарсиз.
- Ия! Қанақа пиёз, Носир ака?
- Қизил пиёз, совуққа чидамли. Оқ пиёзни биров экмай қўйди ҳозир.
- Ҳозир унинг машқ қиладиган пайти! Сиз тушунган одамсиз-ку!

- Машқ қилади – кетмон чопади.
- Бу ҳазилакам мусобақа эмас, Носир ака, ўйлаяпсизми? Олдин саралашдан ўтиши керак.
- Рустамжон, сизни ҳурмат қиламиз. Фидойи инсонсиз. Лекин мен бола-чақа боқишим керак. Азиз қарашмаса, ким қарашади? Бир ўзим шунча ерни эплолмайман. Укалари кичкина. Рўзғор – гор, деб қўйибдилар.
- Ака, агар Азиз жаҳон чемпиони бўлса, пиёзпайкалда ўралашиб юришингизга ҳожат қолмайди.
- Бўладиган ишдан гаплашайлик, укам. Мана, масалан, мен бир нарсани аниқ биламан. Пиёз ҳосили бу йили яхши бўлса, чангалда шўрва. “Матиз” олмоқчиман. Азиз жаҳон чемпиони бўладими-йўқми буниси даргумон. Бу товдаги такага пут кўтариш, дейилади.
- Азиз – Худо юқтирган бола...
- Бизга насия тўғри келмайди, Рустамжон. Ишдан қолдирыпсиз, узр лекин.
- Носир ака, тушунсангиз-чи ахир. Бир умр деҳқончилик қилиб нимага эришдингиз? Мана, мен биламан-ку. Деҳқоннинг боласиман. Кун кўриш учун кун кўрасиз қорин ғамида. Фермер бўлсангиз ҳам бошқа гап эди. Етим қизнинг шаппатидай жойдан нима даромад қилиш мумкин? Лимон-зорми, балиқчиликми қилсангиз бошқа гап эди.
- Сизнинг ташвишингиз йўқ ҳисоби. Ўзингиздан бошқага жавобгармассиз. Топганингиз ўзингизга етади. Мен бола-чақа боқишим керак, инсон! Бу кишим деҳқоннинг ўғлимишлар. Мусобақага кетдим ҳайё-хуй, деб йўқ бўлиб кетасиз. Ерларга оппоқ соқоли билан ота балогардон. Тайёр ҳосилни сотишнинг эплолмайсиз. Ўртакашларга арзимаган пулга кўтарасига бериб юборасиз. Тагин менга ақл ўргатганингиз ортиқча! Олибсатарлар сизни аҳмоқ қилиб кетишаётганини билмайсизми?
- Биламан. Ҳа, арзон сотаман. Чунки бозорга олиб бориб кунда шундалар билан жой талашишга вақтим ҳам, тоқатим ҳам йўқ. Бетим ҳам чидамайди. Ўқитувчиман. Мен бозорда тарозига термилиб, келганнинг бетига, кетганнинг кетига қараб ўтирсам, дарсимни ким беради? Ўқувчиларим кўриб қолишса нима деган одам бўламан? Майли, гилос арзон кетса кетсин...
- Агар менга ўхшаб, уйга кирсангиз олтига бола “ейман-ичаман” деб қалдирғочни жўжасидай оғзини очиб турганда бундай демасдингиз. – Носир ака қалтис гап айтиб қўйганини сезиб, бирдан вазиятни юмшатишга ҳаракат бошлади, – укажон, сизни ота бўлишингизни чин дилдан истайман. Хожимуқондай йигитсиз, белингиз тўла бола. Хитойни аскаридай қаторлаштириб ташлайсиз ҳали.

– Рустам бўшашганини сезиб, гапни биратўла ҳазилнамо якунлади. – Балки шундан кейин бола-чақага ўралашиб бизни тинч қўярмидингиз... узр-да, а? Дала илҳақ бўп қолди, – кетмонини елкасига ташлаб дала томон юриб кетди.

Янгилик

Ҳидоят дорга кир ёяётган пайт ака-ука Қодир-Ботирлар “Боғим бор-у, боғим бор” қўшиғини айтиб, ўйнаб кириб келишди. Болалар ҳайрон бўлиб турган Ҳидоятнинг атрофида буралиб-буралиб, айланиб-айланиб рақсга тушишди.

– Вой, тинчликми? Ботиржон, Қодиржон? Вой, тавба-ей!

– Опа, суюнчи беринг!

– Суюнчи сизлардан айлансин. Айтақол, юрагим тошиб кетяпти!

– Аямиз кептилар! Амаким бориб опкептилар!

– Вой, мунча яхши!

– Амаким уйимизниям қайтариб сотволиб берди.

– Қайси амакин, Қодиржон?

– Опа, ўзи битта амакимиз бор-ку, Элмурод амаким.

– Худо инсоф берса, ҳеч нарса эмас экан-да. Барака топсин уям.

Шовқинни эшитиб, Рустамнинг онаси ҳам чиқиб келди.

– Ҳай, бой бўлгурлар, намуноча ҳовлини бошга кўтардиларинг? Мен бирор янгилик бўпқолдим деб ўйлабман, – деб келинига синовчан бошдан оёқ қараб қўйди.

– Ая, янгилик бўлгандаям зўр янгилик. Нева-раларингизнинг аяси қайтибди, уйлариям ўзлариники бўпти. Дуо қилинг, аяжон!

Яна бокс ҳақидами?

– Бажарамиз! Ернинг тагидан бўлсаям эртага-ёқ топаман!.. Лаббай? “Эртага” дедимми, акажон? Ҳа, бугуноқ топаман! Юксак ишончингиз учун минг марта раҳмат! Миннатдорман, акажон, – Азизнинг амакиси гўё телефонда гаплашаётган одами уни кўриб тургандек қўлини кўксига қўйиб, қайта-қайта таъзим қилди, кейин кабинети пойгакроғида омонат ўтирган Рустамга суҳбатдоши “катта одам”лигига ишора қилиб, қоши билан чироқни кўрсатди, – тезлаштирамиз, акажон, жадаллаштирамиз! Йўқ, у нарса анқовни уруғимас-у. Ҳа... анқони уруғимас-у демоқчийдим. Тозасидан топамиз, тозасидан. Онаси ўпмаганидан обора-ман! Хе-хе-хе-хе! Хўп-хўп, хайр,

уйдагиларни сўраб қўйинг, – гўшакни оҳиста жойига қўйиб, бир пас итоаткорлик билан термилиб турди-да, аста ўрнига ўтирарди. Орадан беш-олти дақиқа ўтгач, кабинетда одам борлиги эсига тушиб, Рустамга юзланиб яна бир муддат сукут сақлаб турди, – Рустамжон, нима масала эди? Ҳа, Азиз... Азизнинг ўз отаси бор. Отасини ўз калласи бор. Менимча, сиз гапларингизга уни ишонтира олмагансиз.

– Сизни-чи?

– Мениям кўзим етмаяпти. Хафа бўлмайсиз.

– Бўпти, мен борай бўлмаса, – иккала кафтини столга қўйиб, ўрнидан қўзғалди Рустам, – вақт ажратиб гапларимни эшитганингиз учун раҳмат.

– Бизга хизмат бўлса келаверинг.

– Бугун қишлоққа қайтмайсизми?

– Бориб келишим керак. Акага ваъда бериб қўйдим-ку. Аёллари андизга хумор эмиш. Шу пайт-да-я...

– Бирга кетамизми? Рулдаман.

– Майли, қайтишим-чи?

– Қайтариб ташлаб кетаман. Ўзимниям ишим бор кечкурунга. Йўлда гангир-гунгир қилиб бориб келамиз.

– Гангир-гунгур? Яна бокс ҳақидами?

– Онаси ўпмаган андиз ҳақида. – жилмайди Рустам.

– Унда аравангизни дарвозага олиб келаверинг, мен беш дақиқада чиқаман.

Рустам уловига ўрнашиб ўтириб олгач, қизишиб, ёниб-куйиб дардини дастурхон қилди:

– Обид ака, ҳали салобатингиз босиб кўнглимда борини айтолмадим. Азиз жудаям қобилиятли бола... Сизга тортган. Жаҳон чемпионатида голиб бўлганларга отни калласидай пул ҳам беришади, кейин доврўғи дoston бўлади... “Ҳа, нима дейсан – Азиз деган бола жаҳон чемпиони бўпти. Қайси Азиз? Фарғонадаги ёғ заводи директорининг ўринбосари Обиджон Раҳмоновнинг жияни-да!” Обид ака, эшитяпсизми, Азиз зўр боксчи! Нега тушунмайсиз? Ҳа, лолсиз! Ўзингиз ҳам ичингизда билиб турибсиз-ку менинг ҳақлигимни. Ё укангизга гапингиз ўтмайдими? Акамисиз? Ота ўрнида отамисиз? Гапиринг энди! – деб қўлини пахса қилиб ортага ўгирилган ҳам эдики, машинанинг орқа эшиги очилиб, Обид ака “Ё пирим-ей” деб ўтирди.

– Куттириб қўймадимми?

– Йўқ... Обид ака, ҳали салобатингиз босиб кўнглимда борини айтолмадим. Азиз жудаям қобилиятли бола... Сизга тортган... Жаҳон чемпионатида голиб бўлганларга...

Ростданми?

Коллеж боғидаги турли дарахтларда сархил мевалар ўзини кўз-кўз қилади. Ишқомдаги қора кишмиш ва чаросга ранг кириб қолган, келинбармоқ тўлишиб тиниқ тортган, биқинидан жуфта уруғи кўринади. Нақшин олмалар залворидан шохлар тоб ташлаган, нашватининг шиғил ҳосилини кўрган одам “Боғбонига тасанно, ўзиям бошини еб сопди”, деб тан бериши тайин. Тароват ва балоғат бўйи уфурган боғчада Азиз ва унинг курсдошлари шафтоли териб, саралаб, қутиларга жойлаяпти. Нурхондан кўнгли ранжиган, аламзада Азиз атай кўзга яқин бошқа бир қизга – Насибага кўмаклашяпти. Насиба кутилмаган илтифотдан мамнун, кайфияти кўтаринки – бўлар-бўлмасга хандон отиб кулади. Азиз ҳам Нурхон кўрсин деб намоийшкорона қизга меҳрибончилик кўрсатади. Мана, улар биргалашиб сават кўтариб, шафтоли саралаётган Нурхонга яқинлашишди.

Нурхон уларни ясама табассум билан қарши олди:

– Ҳорманглар! Чарчаб қолмаяпсизларми кулишиб?

– Ўзингиз саралаб чарчамаяпсизми? Айтганча, бунга устасиз-ку, – узиб олди Азиз.

– Мен саралаб бўлганман. Баъзиларга ўхшаб шохдан-шоҳга сакраб юрмайман.

– Нега шохдан-шоҳга сакрарканмиз, тайёр шоти бор-ку, – Насиба шундай деди-да, Азизга қараб дарҳол тилини тишлади. Чунки Азиз билан Нурхоннинг суҳбати тагдорлигини гапираётган тушуниб қолганди. Бир зум тараддулланиб туриб, сув ичиш баҳонасида нари кетди.

– Мен саралаб бўлганман, – деди Нурхон яна. Бу гал овози қатъийроқ чиқди.

– Муборак бўлсин!

– Худо муборак қилсин! Кимлигини биласизми, – деди-ю, жавоб кутмасдан изоҳлади. – Мен учун АЗИЗ битта!

– Йўғ-е? Кулгимни қистатманг...

– Кулгингиз қистаса, кулинг. Шунча қовоқ солганингиз етар. Одам деган аразининг сабабини айтиб қўйиши керакмасми?

– Араз? Хиёнатга араз қилинадими?

– Ё тавбангдан кетай! Қанақа хиёнат? Нималар деяпсиз?

– Вей, ўз кўзим билан кўрмасам ишонмасдим. Сойиб носвойни боғи ёнида-я? Жавлон ҳўкиз билан-а?

– Тўхтанг, тўхтанг!

– Тўхтамайман-е! Мана шу кўзларим билан кўрганман, – Азиз икки бармоғини кўзларига ниқтади, – кўрганман хат бераётганингни!

– Кўрганман? Яхши кўрмас экансиз. Яхши кўрганингизда, у хат эмас, ўрама қоғоз эканини билган бўлардингиз!

Азиз довдираб қолди.

– Ўрама қоғоз?

– Анави Жавлон ярамас... хуллас, акамни йўлдан уриб, ҳаром-хариш ишларга, дорифурушликка тортиб юрганини сезиб қолгандим. Ўша куни кир ювмоқчи бўлиб акамнинг кийимларини йиғиштираётсам, қоғозга ўроғли “оқ дори” “тўп” этиб ерга тушди. Билдимки, мараз Жавлон акамни шу йўлга олиб кириб бўлган. Дарров уйдан чақиртириб, Сойиб буванинг боғи ёнида кўришиб, роса айтадиганимни айтганман, – қиз шу ерга келганда йиғлаб юборди, – сиз бўлсангиз...

– Қоғозни мен... узоқдан... аниқ кўролмай...

– Аниқ кўриб, кейин хулоса қилмайсизми?

– Кечир... Энди яхшироқ қарайман, яхшироқ кўраман...

Нурхон кўзёшларини рўмолчаси билан артиб жилмайди.

– Ростданми?

Уртўқмоқ

– Жавлон, бизни унутвордингми? Йўқламайсан, кўнғироқ қилмайсан?

– Қаёққа кетяпмиз?

– Олатоққа...

– Аканинг ўзи тинчми?

– Қанақа ака?

– Геракл... Ғуломжон акам...

– У сенга қанақасига ака бўлсин? Исминиям унут, дейилганди-ку сенга?

– Унда қайга кетяпмиз?

– Катта холангникига! Терговчига нималар деб сайрадинг?

– Ҳеч кимни сотганим йўқ. Ҳеч нарсани билмайман, дедим.

– Биздаги маълумотларга кўра, ҳаммамизни улгуржи сотгансан!

– Худо ҳаққи, “миқ” этганим йўқ...

– Йўғ-е, қўшиқ айтдирадиган усулларни қўлламадими?

– Қанақа усул?

– Газга қарши ниқоб, қайноқ ванна, итаркомга партком, арматура, электр ярим ўтказгич... кўп-ку, одамни булбулигўё қиладиган йўллари...

– Менга фақат яхши гапиришяпти. Тушунтиришяпти...

– Анча тушуниб, кўзинг очилиб қолгандир бўлмасам?

– Ҳа, адашганимни тушундим. Тавба қилдим... Аҳмоқ эканман...

– Айтдим-ку, бу юпқапўчоқ деб. Оқбилак нозигойимларга юмшоқ гап ҳам кифоя. Фақат қоронғироқ жой бўлса, бас.

– Тўхтатинг машинани! Бўлди, сизлар билан бошқа гаплашадиган гапим йўқ! Тўхтатинг дедим!

– Айтганча, “Уртўқмоқ” усулини кўрсатишдими?

– Қанақа “Уртўқмоқ”? Айтдим-ку...

– Мана бунақа! Мана! Мана!

– Вой аяжон! Ўлди-и-мм! Вой-до-од!

Қамаса қамар!

– Рустамжон, болам, мунча тўнингни тескари кийволдинг? Нега мени, дадангни ўйламайсан? Бу дунёда муроса қилиб яшаган одам ютади.

– Аяжон, нима қилай? Кўз очгани қўймаепти-ку укангиз. Нуқул мажлисвозлик, нуқул ҳақорат. Атай мавзуни айлантириб спортга тақаб мени сўқади.

– Болам, ҳаёт шу-да: “Ўзингникини ур, бошқалар чўчисин”, деган нақл бор. Ўзига яқин олиб сени уришади-да, бўлмаса бегоналар: “Ана, ўзини жияни ялло қилиб юрибди”, дейишлари турган гап. Ўзи-и, болаларингни пахтага опчиқмайман, деб жанжаллашганингда уйга келиб хафа бўлиб роса арзи дод қилган эди. Болам, раҳбарни иши талаб қилиш, пастдагиларни қандай қилиб бўлса ҳам ишлатиш.

– Ая, ҳамма нарсаси эви билан-да, кечаги мажлисда боксингга, чемпионларингга тупурдим, сен чайқовчисан, гилосу узум сотиб давлатга солиқ тўламайсан, харомхўр деди. Ўшан-чун урдим.

– Вой шўрим, ҳали урдингми? Ўз тоғангни-я? Дадаси, ҳой дадаси, бу ёққа чиқинг, бутун дунёга шарманда бўпмиз-у! Ҳалиги мелиса ўшан-чун келувдими? Қамаб-нетмайдими ишқилиб? Ё худойим-ей! Ҳа, югурдак бўлган қўлларинг акашак бўлмасин-а!

– Қамаса қамар! Ишданам бўшадим. Тошкентга кетаман... қамалмай қолсам, албатта.

– Тўхта, мен ҳозироқ укамникига борай, иссиғида ялиниб-ёлвориб тинчитай. Сен кўчага чиқмай ҳап ўтир. Дадаси, сиз бунга кўз-қулоқ бўп турунг!

– Борманг, ая, у одаммас! Мансабини деб виждонини еган аблаҳ у. Борсангизам воз кечиб, қарғаб “оқ” қип келинг. Укангизни иснодини ҳали кўп тортасиз.

Зарб

“Ҳаёт – беаёв, беомон курашдан иборат.

Болалигингда ўртоқ-яримлар, тенг-тўшларинг билан тортишасан, талашасан, уришасан.

Мактаб остонасини босиб ўтибоқ каттароқ рингга кириб борасан. Шу тариқа юрак деб аталган туну кун уйғоқ бўлагингда “мен” деган тушунча, “ўзим” деган туйғу пайдо бўлиб, улғая бошлайди.

Ажабки, илк севги учун ҳам курашишинг, ёқалашинг, муштлашинг керак. Вақт тулпори бетоқат депсиниб, фаслларинг алмашгани сари рақибларинг ҳам жиддийлашиб, жанг шафқатсизроқ кўриниш олаверади. “Ҳаёт шу-да, дейди катталар. Биз ҳам шундай уруш, сўқуш, жангларни кўрганмиз. Бу сизларга ота мерос”.

Аммо ҳаёт сени шундай рақиблару ёвларга юзма-юз қўярканки, ҳар қандай кўча жанги, ҳар қандай ринг унинг олдида болакайларнинг ҳавасаки кесак бўронидай гап.

Сен рингда рақибингни рўй-рост кўриб турасан, у ким бўлишидан, маҳоратидан, тажрибасидан, кучидан қатъи назар қаршингда бор бўйи билан намоён бўлади. Рақибинг аниқ, зарб қаердан келиши мумкинлигини тусмолдан бўлса-да биласан, тўғри, ютқазининг мумкин, тўғри, ноҳақлик, номардлик бўлиши ҳам эҳтимол, лекин барибир бу ҳаёт жангидан кўра минг марта ҳалолроқ, юз минг марта мардона курашдир.

Ҳаёт жангларида гўё сен бир ўзинг бир қулоч нур тўкилиб турган сайхонликда турибсан-у, рақибларинг эса зулмат ичра пинҳон, сен уларнинг шарпаларини, шовурларини тахминан илғайсан, холос. Улар нечталигини, қачон ва қарингга зарба беришини билмайсан. Бу жангда қоида йўқ, вақт белгиланмаган. Кечаю кундуз давом этадиган бу муҳорабада рақибларинг улғаяди, кучга тўлади, ўзгаради, алмашади. Улар сени мазах қилишади, ҳақоратлашади, атрофингда чиябўрилардай айланишади, кўрмайсан, кўрмайсан, кўринишмайди.

Фарёд, юз бора фарёдки, зулматга чулганган масофаларда изғиб юрган рақибларинг орасида сен дўст тутган қадрдонларинг, оғаларинг, иниларинг, оғайниларинг, жигарларинг ҳам бор! Дўст ким? У душманга айланиб улгурмаган танишинг.

Мушти зўрлар қайдадир сенинг тақдирингни ҳал қилишади. Сен билмайсан, беҳабарсан, ғофилсан! Энг оғир ва қақшатқич зарб мана шу! Сен бу беллашувда мутлақ мағлубсан...

Айни пайтда сен ҳам зулматга шўнғиб, бир қулоч ёғду остида довдираб турган дўстингга зарба бериб, хумордан чиқишинг мумкин. Оҳ, бу зарбни йўлларкансан, иззат-нафсинг ором олади, томирларингда ёввойи йиртқич туйғулар жўш уради, ўзингни бахтиёр ва қудратли сезасан!

Фарзандларингга “Хаёт шу-да, яшаш курашдан иборат”, дейсан. Кимдир: “Йўқ, ҳаёт эзгуликка лиммо-лим, дунёни яхшилик тутиб туради, фақат савоб учун яшамоқ керак”, деса, сиртда маъқуллаб бош ирғайсан, гоҳо шу эртакка ишонгинг келади, лекин... яна қақшатқич тўқнашувлар сени ўз гирдобига чирпирак қилиб тортиб кетади.

Ҳайҳот, юз бора ҳайҳотки, бу бесамар жанги-жадаллар Буюк Юриш олдида ҳеч эканлигини ҳеч қачон англаб етмайсан! Буюк Юриш борлигини билмасдан, беҳабар ва гофил бўлиб ўтасан. Сўнгги зарб тушгунча...

Сенинг мураббийинг ҳам шу ҳаётнинг ўзи! Бу беаёв, беомон жанглارнинг ҳаками – Худо...

Бу ҳаёт жанги – ҳаёт-мамот жангидир!”

Рустам қўлидаги қалин китобни зарб билан ёпти.

Самимий тўқималар

– Рустам ака, бу сафар рингга чиққанимда кўз олдимдан қишлоғимиз, қишлоқдошларимиз кетмади.

Рустам ҳорғин кулимсиради:

– Синфдошларим ҳам дегин.

– Ҳа, улар ҳам, – қизарди Азиз. – Тўғриси, шулар менга куч бердими дейман-да. Устоз, айниқса, ҳоким тоғанинг ўзи келиб совға-салом топширган антиқа иш бўлди-да. Ҳамма гап-сўзлар сепилди-қолди. Биз ҳаммамиз сизни кетиб қолади, биз ҳам йиғиштирамиз, керак бўлса Тошкентгача шикоят кип борамиз деб тургандик.

Рустам гапни бошқа ёққа бурди:

– Дадангни кўргандим, жуда хурсанд. “Рустамжон, кунини белгиланг, қўчқор атаб қўйганман”, дейди. Обид амакинг эса: “Азиз туғилганда ёқ, шу бола чемпион бўлсин, деб ният қилиб, доя кампирга бели синмаган юзталикини қистирворганман. Илло-билло...” деб юрганмиш.

– Менгайм шунақа деди, туғилганингда бармоқларинг мушт эди, деди. Қўлга олишим билан жағимга битта солгансан, деди.

– Майли-да, булар ҳаммаси самимий тўқималар. Лекин мақтов кўпайганда ҳушёрроқ бўлиш керак. Энди сен кечаги Азизжон эмассан. Билиб қўй, жаҳондаям ютиб келмасанг, даданг атаган қўчқорнинг тишлари тўкилиб, гўшти қўлқопингдай қайишқоқ бўп кетади.

– Устоз, унчаликка бормаймиз, Нажим қассобга тайинлаб қўйинг, пичоғини қайроққа уриб машқ қилиб тураверсин!

Давоси борми ишқилиб?

– Рустамжон, сизга бир нима дейишгайм ҳайронман. Гапни нимадан бошлашни билмай турибман.

– Гапираверинг, дўхтир...

– Агар мени тахминларим тўғри бўлиб чиқса – яхши. Аммо янглишган бўлсам сизга хунук кўришиб қолишдан қўрқаман.

– Давоси борми ишқилиб?

– Давоси? Йўқ... сиз мени тушунмадингиз. Менимча... Ҳидоят ҳомиладор, – шифокор хангу манг ҳолга тушган Рустамнинг билагидан ушлаб давом этди, – Қўқонга олиб бориб яна бир текширтиринг. Скрининг марказида анигини айтишади, ҳомиланинг ҳолати ҳақидаям билиб оласиз. Агар янглишган бўлсам хафа бўлиш йўқ.

Рустам беҳол ўтирганча қолди. Ўзича бир илжайди, бир жиддий тортди. Шифокор резина болғачаси билан чинни гулдонга уриб “бонг” чалгач, қаерда ўтирганини англаб, ўзига келди. Рўпарасида қўл қовуштирганча бошини қийшайтириб, кўзойнакларини йилтиратиб, синовчан термилиб турган шифокорга ўлда-жўлда миннатдорлик билдириб, уйига ўқдек учди.

Хаёлингни бўлма

– Кечирасиз, сэр, бу йигитча ким?

Таржимон ринг ёнида турган Рустамга қаради.

– Азиз Раҳмонов. Осиё чемпиони.

– Ёш бола-ю. Неча ёш ўзи?

– Ўн олтида. Бўлажак жаҳон чемпиони!

– Кўрамиз. Умид қиламиз. Ишонамиз.

Таржимон меҳмондан узр сўраб, Азизга яқин келди.

– Ким бу? – деб сўради Азиз сочиққа артинардан боши билан меҳмонга ишора қилиб.

– Кени Адамс.

– Йўғ-е, у гавдалироқ эди, шекилли?

– Телевизор одамни баҳайбат, ақлли кўрсатади.

Бу орада кийимларини алмаштирган Адамс рингга кўтарилди ва Азиз билан машқ бошлади.

– Ўзи ёш бўлгани билан зарбалари бинойидай, – деб гап қотди таржимонга.

– Нима деяпти? – сўради Азиз машқдан чалғимай.

– Яхшироқ машқ қилишинг керак экан. Зарбалари чемпионликка тортмаяпти деяпти, – таржимон ўрнига жавоб берди Рустам.

Азиз бу гапдан кейин ростмана ҳужумга ўтди. Адамс ғужанак тортиб ҳимояланиб турди-да, яна таржимонга қичқирди:

– Айтинг, бас қилсин! Арслоннинг ўзи-ку бу!

Бўлди, бўлди! Кечкурун шаҳар ҳокими зиёфатга айтган, арча байрам бўп бормай!

– Энди нима деяпти? “Стоп” дедими? – Азиз Адамсни бурчакка қиса бошлади.

– Бўлди, бас қиларкансан. Зарил иши бор экан. Сенга тан берди...

Дўстона қўл сиқиб хайрлашиб чиқиб кетаётган Адамсинг ортидан қараб қолган Азиз афсусланган оҳангда:

– Эҳ, мактабда чет тилини ўрганиб қўйсам бўларкан-а, Рустам ака, – деди.

– Умуман тушунмаяпсанми? Инглиз тилидан ёмон ўқимасдинг-ку?

– Тахминан тушуняпман.

– Инглиз тилиниям шевалари бор-да. Озгина вақт ўтсин, тилигаям, феълигаям тушуниб қоласан. Ҳозир ишла! Хаёлингни бўлма, – деб буюрди Рустам хушҳоллик билан. Кейин бирдан жиддий тортиб, Азизни ўзига қаратди:

– Азиз, шунча даъвогар ичидан фақат сенгагина шундай имкон бериляпти. Энди голиб бўлишинг шарт.

– Рустам ака, туш кўраётгандайман. Наҳотки ростданам жаҳон чемпионатига борсам?

– Хушингни йиғ! Оёғинг ердан узилмасин, айтиб қўй! Оёғи ердан узилган рингда ҳам, ҳаётда ҳам нокаут бўлади.

Уни сорти бошқа!

“Мелиқўзи махсим суппермаркит”и ёнида Нўъмон, Ўктам, Қобил ва Расул захирадан майдонга туширилаётган футболчидай бетоқатланиб туришибди.

– Махсим жуда ҳаяллаб кетди-ю.

– Бирор жойда жўхори қайиряптимикиан?

– Унақа иш қилмай қўйгандир...

– Хушназар бувани эшаги ҳанграмасдан дўкон ёнида тизилганимизни қара. Мен... кирсовунга чиқдим. Сизларга нима керак?

– Уйда туз тугаб қопти.

– Бизникида мих қолмапти.

– Саҳармардонда михни қайга қоқасан?

– Бизни гугурт кечаги ёмғирда ивиб кетибди.

– Бўпти, тушундим. Пиёла опчиқайми?

– Кечаги пиёла анови тутни ковагида турибди. Махсим келсаёқ бўлди.

– Вей, кеча оқшом ёмон тўполон бўлдимми?

– Мен эшитмабман.

– Эшитмаганинг маъқул.

– Ўзимизни Жавлонни дашт тарафга обчиқиб бошига уриб-уриб, ўлди деб ташлаб кетишибди. Гераклини одамлари экан, қўлга тушибди.

– Ўшалардан биттаси қорамой қуйиб ёқвормоқчийдик, ёмғир билан шамол халақит берди, деганмиш.

– Вой иплос-ей! Бемалол-а? Одам боласини-я? Қўшнини кучугини тепишгаям унчалик кўнглинг бормаиди-ю, булар...

– Одаммас-да, одаммас!

– Вей, ростдан шу ўзимизни Жавлон шунақа катта мафиозларга қўшилиб қолганмикиан-а? Ҳовли-жойини кўрган одам бу уйда ўқитувчи яшайди деб ўйлайди.

– Шерикчиликка бир “Камаз”га “дори” уриб, Қозоққа ўтказишаётган экан.

– Ҳа, Қозоқдан Ўрисга, ундан тикка Британи-яга ўтиб кетади.

– Йўғ-е, ўртада Испания бору?

– Устакорликни қара, қовоқ билан карамни ичига урган экан, қисталоқ.

– Шу ўзимизни Жавлон-а?

– Намунча “ўзимизни Жавлон”лаб қолдинг. Бизникимас у. Уни сорти бошқа!

Бу сизнинг ютуғингиз

– Ҳа, болажоним-а, шундай кунларда отанг ёнимизда бўлса бўлмасмиди? Қайси авлоққа беркиниб ётган экан? Тирикмикиан ишқилиб? – онаизор эзилиб йиғлади.

– Куйинманг, ая. Мана, мен борман-ку. Худо хоҳласа, ҳали ҳаммаси яхши бўлади. Отам ҳам ёнимизда бўладилар. Тушуниб етгандирлар ахир...

– На ўлигини, на тиригини дараги бор... Одам одамга ўхшаб ўлишиям Худони марҳамати экан-да. Аза очолмасанг, гўрини қучоқлаб йиғлолмасанг... Қўни-қўшнини маломатини айтмайсанми... Биров ярангга туз сепиб, атай ўзини жинниликка солиб “Хўжайинингиз яхши юрибдими? Чет элдан келдимми?” деб сўрайди. Атай сўрайди. – Аёл елкалари титраб-титраб узоқ сиқтади. Ниҳоят, ўзига келиб, ҳўл кўзлари билан ўғлига қаради. – Анави Жавлон ҳалиям ўзига келмабдими? Бошига етти марта уришибди-я. Тағинам жони тошдан экан. Уни касриям дадангга урди. – Мунира ёқасини қайириб, энгашиб бурнини артди. – Тоғангни жувонмарг бўлгани оиламизни ер билан битта қилиб бўлганди ўзи... – Тоҳир нима қилишини билмай, онасининг ёнига ўтириб, қўлларини ўпди. Онаизорнинг йиғиси кучайди. – Тоҳиржоним, ўзим айланай, жоним тасаддуқ сенга! Яхшиям, сен тўғри йўлни танлаган экансан, юзимизни ёруғ қиялпсан, ҳамма умидим сендан... – Ўғлининг пешонасидан ўпиб, елкаларини сийпала-

ди. Тоҳир бўйнидаги медални олиб, онасининг бошидан ўтказиб тақиб қўйди.

– Аяжон, бу сизни медалингиз. Бу сизнинг ютуғингиз...

– Отанг кўрганда бутун юртга тўй берарди. Менга қара, болам, ростини айт, бирор мартаям телефон қилмадими, бирортаси омонат гапини опкелмадими?

Тоҳир вазмин бош чайқади ва дераза ёнига бориб ташқарига узоқ қараб қолди.

Бошқа исм қидириб юришмасин

– Устоз, Жавлонни кўриб келдим.

– Тузукми?

– Аҳволи жиддий. Одам танимаяпти.

– Уч ойдан бери-я? Наҳотки... дўхтирлар нима дейди?

– Умид кам, қолгани худодан, дейишди. Лекин ота-онаси қариб-тўкилиб бўпти.

– Ота-она шу-да, қилғиликни болалар қилади, жабрини улар тортади. Дори-пориға пул керак-масмикан, сўрадингми?

– Пул бергандим, отаси қайтарди. Жуда ноқулай бўлди.

– Майли, шифосини берсин. Мен ҳам жума куни бир кириб ўтаман. Адашган бўлсаям ҳамқишлоқ эди. Ачинасан одам. Ёшгина йигит...

Уларнинг суҳбатини Ботиржон-Қодиржонларнинг хушчақчақ саломи узди:

– Ҳорманг, устоз, – қўл узатди Қодиржон.

– Чарчамаяпсизми, устоз, – деб сўрашди Ботиржон.

– Ўзларинг қалайсизлар? Машқни бўшаштирмайпсизларми? Уйлар тинчми?

– Раҳмат, устоз, сўраб қўйишди. Ҳаммани оғзида дув-дув гап: яқинда зўр янгиликлар бўлади, ғалабалар келади, деб юришибди. Олдиндан табриклаётганлар қанча, – Қодиржон жилмайиб Азизга қараб қўйди.

– Худо бераман деса ҳеч гап эмас экан-да. Яратганнинг ўзи чевар. Бирданига ҳам фарзандли бўлиб, ҳам жаҳон чемпиони чиқарсам-а...

– Рустам ака, чемпион бўлса, ўғлингизни отини Азиз қўярмидингиз?

– Нима?

– Ўғлингизни исмини Азиз деб қўярмидингиз?

– Азиз чемпион бўлса, қишлоғимизда бундан кейин туғилган ўғил болаларни ҳаммасига уни отини қўйишади.

Азиз турган жойида бир қимирлаб, тараддудланиб олди:

– Унда фарзанд кутаётганларни огоҳлантириб қўйверишсин. Бошқа исм қидириб юришмасин.

– Демак...

– Ағдарамиз!

Сизга умид боғлаганмиз

– Уйга қуруқ қайтмайдиган бўлдик, лекин голибларимиз сони кўпроқ бўлиши мумкин эди, – деб тақсимчага санчқини оҳиста қўйди Бўтаев.

– Ярим финалга чиққанлар биттамас-ку, – далда берди ёрдамчи мураббийлардан бири. Қолаверса, Азиз бор.

– Ишонганимиз шу Азиз бўлса... Кўрдингми, бугунги жангни амал-тақал қилиб ютиб олди. Бу кетишда...

– Азиз каллала бола. Кучини тежади. Бу ёғига кўрасизлар! – деб чўрт кесди Рустам ва ўрнидан туриб чиқиб кетди.

– Айтганча, Рустамнинг иши нима бўлди? Тоғаси судга берганди-ку?

– Аризасини қайтариб олди. Ўзиям бутун Рапқон оёққа турди-да. Минг ҳоким бўлгани билан халқ билан ҳисоблашишга мажбур экан. Ахир шу халқ бўлмаса, каллакланган тутқаторга ҳокимлик қиладими?

– Ўзиям тоза балохўр экан-да. Биров айтувди, қанча қистирсанг ҳам тирқишидан пул солинган сопол мушукдай авзойини ўзгартирмай безрайиб тураверармиш.

– Уларгаям худо бордир...

– Узоққа бормади, бунақаларни кўпини кўрдик...

Зина йўлагида ўй суриб турган Азизни кутилмаганда устози ёқасидан олиб деворга тиради.

– Сен Чорвоқ маҳалладаги бедапояда ўртоқ-яримларинг билан ҳазилакамига “бокс-бокс” ўйнаётганинг йўқ! Ўв бола, сен Ўзбекистон номидан қатнашяпсан! Ўрнингга бошқаси келишим мумкин эди!

– Нима қилдим?

– Нима қилдим?! Ютқаздинг-ку бугун.

– Ютдим-ку, Рустам ака!

– Ютқаздинг! Бемалол ўйнаб-кулиб ютишинг керак эди. Зўрға охирги раундда бир очко олдинг. Агар ўтолмаганингда нима бўларди? Сен профессионал боксчилар билан машқ қилгансан. Мени уялтирдинг! Федерация вице-президенти нима деганларини айтайми? “Олтмиш тўрт килоли бола бронзага илашгани катта гап, уям пишди”, деди. Сени шунга обкелганмидик? Мақталган келин тўй куни... Э-э-э!

– Шунақа дедиларми?

– Ҳали қолганиниям эшитасан уйга қайтганинга. Яхши гапдан умид қилма. Тушундингми? Ундан кўра, даштда пиёз ўтаганинг яхшимасмиди!

– Рустам ака, ютаман эртага!

– Нимани ютасан? Тупугингни ичингга ютасанми? Адо бўлсан-ку!

– Ютаман! Финалга чиқаман! Финалдаям ютаман!

– Ютмай ҳам кўр-чи! Ютқазсанг, мен мураббийликни ташлайман, қишлоқдан бош олиб чиқиб кетаман!

– Бўлди! Ютаман дедим-ку!

– Бақирма! Бориб дамингни ол. Эртага кўрамиз. Бор!

Азиз ётоқхонага кириб чўзилди-ю, чарчаганига қарамай кўзига уйқу келмади. Анча вақт тўшагига нон увоғи тушиб қолгандай у ёндан-бу ёнга ағдарилиб, ўзи билан ўзи баҳслашиб ётди. Энди кўзи илинганида телефони зингилаб товуш берди. Қараса – Нурхондан хабар келган: “Сизга умид боғлаганмиз...” Жумла охирида табассум белгиси ҳам бор.

Яхши ётиб тур, Куба!

– Синёр, сизга нима бўлди? Шифокор чақирайми? Оббо, бу одам на французчани билади, на инглизчани. Синёр, ёрдам керакми, ёрдам?

– Ҳаммаси зўр! Окей! Гуд! Ўзингни қийнама, барибир тушунмайман. Мен бир минг тўққиз юз олтмиш бешинчи йилда Рапқонда туғилганман, Рап-қон-да! 1965, – қоғозга ёзиб кўрсатди, – 4 августда. Сен-чи?

– Туғилган йилимни сўраяпсиз, шекилли. Менам 1965 йилда туғилганман, – Кубалик Рустамнинг қўлидаги қоғозни олиб катта-катта қилиб ёзди. – Фақат 14 август.

– Мендан ўн кунлик кичик экансан. Кўринишингдан амаким тенгига ўхшайсан. Оғайни, сен мендан хавотир олма, каллам жойида. На фарзандим, на чемпион шогирдим бор эди. Энди бирданига Худо ҳаммасини беряпти. Тушимнинг биринчи раундига хотиним чақалоқ кўтариб кирса, кейингисида Азизни шоҳсупада кўраман. Эрта-лабгача ўн марта уйғониб, қайта ухлайман. Тагин мени жинни деб ўйлама. Тутқаноғим ҳам йўқ.

– Мен Фидел Кастро туғилган қишлоқданман. Шунинг учун ҳам отимни Фи-дел деб қўйишган! Сиз уни танийсиз. Умримда бокс тушмаганман. Ҳакамликка ўқиганман. Лекин бизда бу касб эмас. Ўзим шакар заводида ишлайман. Тушунтиролмаёпман-а? Шакарқамиш... – Фидел худди чопқи чопаетгандек ҳаракат билан фикрини ту-

шунтирмоқчи бўлди, – барибир тушунмадингиз, шекилли. Ҳа, майли, сизни бу алаҳсирашларингиз ёшлигингизда олган зарбаларингизни оқибати бўлса керак.

– Кастро ҳақида сўраяпсанми? Йўқ, кўрмаганман. Сизларда сигара ўраладимиз? Ҳам спортни, ҳам тамакини ёясизлар. Шуям ишми? Ё унисини, ё бунисини қилинглари-да. Биздаям нос деган боло бор. Қайси йўлчироқ ёнида тўхтасанг, яшил ёнгунча ёнингдаги машиналарнинг эшиги очилиб ерга энгашиб носвой пуркашади. Кўрган одам булар ерга дам соляптими, деб ўйлайди. Нов, нов! Мен чекмаганман! Тушунмаяпсан-а? Ўзбекчаниям ўрганиб қўймаган экансан-да. Тавба! Сен ўзингча, мен ўзимча гаплашиб ётибмиз-а. Куба!

– Ўзбекистон!

– Шогирдинг финалга чиққанида сенам ухла-ёлмасдинг. Айтганча, ҳамюртинг қозоққа ютқазиб қўйди, а? Бронзаям медаль.

– “Қозоқ” билан “медал”ни тушундим. Э, ҳа! Ўзбекистонликка қарши кубалик чиқиши ҳам мумкин эди-ю, а? Балки шуни гапираётгандирсиз? Олдинлари бокс деганда Куба тушуниларди, энди Ўзбекистон деганда бокс тушуниляпти.

Иккаласи ҳам толиқиб, уйқуга кўз юмишди.

– Куба...

– Ўзбекистон...

– Исминг нимаиди? Ҳа, майли. Яхши ётиб тур, Куба!

– Хайрли тун, Ўзбекистон! – Фидел ёнбошга ағдариларкан, ўзича гудраниб қўйди, – ишқилиб, уйқутираб кечаси дўппослаб қолмаса гўрғайди.

– Раҳмат, дўстим!

– Йўқ, мен ухлаганим йўқ...

Балиқ яхши тортяптимиз

Нўъмон кўл бўйида балиқ овлаб ўтирибди. Бошида газетдан ясалган қалпоқ. Соат неча бўлганини билмоқчи бўлиб кўл телефонига қараётган пайти бирдан қармоғининг пўкаги липилаб, доира чиза кетди. Ҳовлиқиб қармоқни жон-жаҳди билан тортганидан шаппатидай келадиган танга балиқ “чилип” этиб сувга тушиб, бир ярақлади-ю, кўздан беркинди. Нўъмон алам билан сўкиниб, қалпоғини ғижимлаб ерга урди. Қирғоқ тепасида уни кузатиб турган Абдулла масхараоумуз тиржайди:

– Бай-бай-бай! Яхшиям қочиб кетди. Бўлмаса, бунақа акулани пиширгани қозонни қайдан топардингиз?

– Оббо! Яна сенми? Ўзи сен пайдо бўлган жойда иш юришмайди. Бор, нарироқ кет, палакат! Сени кўрсам ўрисим чиқади!

– Балиқ яхши тортяптимиз? – Абдулла гўё бу гаплар бошқа бир одамга қаратилгандай савол ташлади.

Нўъмон қош уйиб, тўнғиллади:

– Кўрдинг-ку...

– Нўъмон ака, ҳалиги жигархўр хўрозингиз тузалиб кетдимиз?

– Йўқ, бўлмади! – деди Нўъмон жини қўзиб.

– Ие, худойисига бизни айтмадингиз-ку.

Нўъмоннинг чапақай жаҳли чиқди:

– Сен ҳамтовоқларингни худойисига мени айтганмидинг?

Абдулла бўшади:

– Ҳазиллашиб ҳам бўлмайди...

– Мен сени тенгингманми? Ўв бола, мен бу кўлга биринчи қармоқ ташлаганимда сен этагингни туғиб, нонни “нанна”, калишни “ванна” деб юрардинг. Ўзи ҳали келганингадەк ҳаммаёқни сут ҳиди туғиб кетди.

– Нўъмон ака, ҳаммаям қачондир гўдак бўлади, бу гуноҳ бўлмаса керак? Ё сиз осмондан қўйинда шиша билан қармоқ кўтариб йигит бўлиб тушганмисиз? Гапни эркагани танлаб гапиринг, акахон!

Нўъмон жавоб қайтаришга шошилмади. Қармоқни тортиб олиб, ажриқ орасида турган сувқоғоздан чувалчанг танлаб олди-да, ҳовучлари орасига қўйиб икки-уч қарсақ билан қарахтлантириб, илмоқдан ўтказиб, туфлаб кўл ўртасига отди:

– Ана энди чиқмасаям... Абдул, айтгандай, анави Гераклинг қочиб кетибдими? Ҳар қандай бўйни йўғонниям варраги бир куни ерга тушадиди-да.

– Ҳа, қочиб қопти. Ўлик-тириги номаълум. Икки ўртада Жавлонни майиб бўлгани қолди.

– Майиб? У куни гузарда кўрдим, ўзи билан ўзи гаплашиб, сўрида ерга қараб илжайиб ўтирибди. Қип-қизил жинни, астофирулло!

– Уни деб отаси куйиб ажалидан беш кун бурун бандалиқ қилди. Онасиниям эс-ҳуши ўзидамас.

– Ёқангни ушлаб гапир, Абдул. Ўзингиз бокс-мокс тушиб юрасан, билиб бўладими?

– Акахон, мендан хавотир олманг, худо асраб, осмондаги самолёт портлагандаям тирик қолганлар бор. Асрамаса, қармоғи кекирдагига ўралиб, кўлга чўкиб балиққа ем бўлганлар қанча.

– Ҳа, бўпти, Абдул, уни қўй, буни қўй, Гераклинг ростдан қайноғасини пешонасидан отганми?

– Биринчидан, мени “Гераклим”мас. Жийдалида хўроз уриштирганда энг яқин укахони сиз

эдингиз-ку. Иккинчидан, милтиқ кўтарганида ёнида йўқ эдим.

– Абдул, қара-я, ҳалиги хунаса “дори”ни ўзи тайёрлаб, уколниям ўзи ураркан. Гераклинг ўғлига санчмоқчи бўлганида қочиб бориб отасига айтиб берибди.

– Уёғидан хабарим йўқ, ака. Касофати ўзи билан кетсин. Яхшиям Рустам акам бор экан.

– Шунга айт. Бўлмаса, Худо билади, қайси туйнукка термилиб, кун санаб ўтирардинг.

– Тўғри, бўлмаса сиз ҳам хўрозми, итми уриштириб, хонавайрон бўлиб кетардингиз.

– Ҳақиқатда-я! Битта одам шунча ишни қилворди-я. Бангилар қуриди, қимор йўқолди, бекорчи камайди. Қойил лекин! Спортда гап кўп экан-да. Сен боксни йиғиштирмадингми, ишқилиб?

– Йўқ. Яқинда армияга кетяпман. У ердаям шуғулланаман.

– Ўқишга кирмоқчимисан?

– Ҳа, ҳарбийликка. Чирчиқда ўқийман, офицер бўламан.

– Мен сендайлигимда чимилдиқда Шералини қўшиғини варанглатиб қўйиб, маза қилиб куёвсомсани уриб ётувдим.

– Энди-чи?

– Эндиям... Бўйингни қара, кўча эшикданам эгилиб кирадиган бўпсан. Дадангни ковушига сабзи тикиб кўрмадингми?

– Дадам ҳам пишиқ одам, уйлантириш нияти йўқ шекилли, туфлисидан сабзи чиқса, чойхона эсига тушяпти, холос.

Шу пайт яна Нўъмоннинг қармоғига балиқ илашди чоғи, бирдан пўкак бўшашиб, бир ёнбошлади-ю, сўнг шитоб сув тубига шўнғиди, ип таранглашиб, ғаров эгилди.

– Абдуллажон, туш, қарашвор! Энди росмана каттаси илинди-ёв! Анови човлини ол! – буюрди Нўъмон кўзлари билан тўр тортилган велосипед қасқонини кўрсатиб.

Тошёнғоқ

“Мен сендан кучлиман”, деди рақибнинг кўзлари.

“Тўғри, кучли бўлмасангиз финалга чиқармингиз?” – ҳозиржавоблик билан чап берди Азиз.

“Мен тажрибалироқ, машхўрроқман!”

“Мен бир нарсая деярманми? Сизни яхши биларман, ўрганганман сизни...”

“Бугун сен учун охири жанг бўлади!”

“Тўғри, ўзингиз бир интервьюда айтгансиз, ҳар бир жангга охири марта чиқаётгандай ҳозирланиш керак”.

“Сени ер тишлатаман! Иккинчи раундга ўтмайсан!”

“Нега асабийлашяпсиз? Асабият спортчининг душмани, деган ҳам сиз эдингиз-ку?”

“Мен бир пайтлар “ўзбек арслони” деб дунёга довруғ солган устозингни рингда кутгандим. Афсус, у билан юзма-юз келмадик”.

“Тақдир, тақсир...”

“Мен энг зўрларни думалатишни яхши кўраман!”

“Омадингизни берсин!”

“Лекин, болатой, сен ҳам тошёнғоқ чиқиб қолдинг”.

“Ҳа, биринчи раунд тугади”.

– Азиз, ёмонмас, зарба ўтказмадинг. Лекин, ёмон! Уролмадинг ҳам! Сенлар бокс тушяпсанми ё рақсми? Нима? “Қулай вазият кутяпман?” Сен кутгунча вақт тугайди, яққол баланд келмасанг, хурмати учун ғалабани унга беришади. Афғарамизми? Айтгандай, Нурхон телефон қилди, телевизорда кўряпман, деб йиғлади. Нимага йиғлайди, ҳайронман. Бўпти, бор!

“Устозинг нима деди, тошёнғоқ?”

“Сизни мақтади, энг зўр боксчи шу, деди”.

“Йўғ-е, шунақа дедими? Мени муштимни татиб кўрмасдан-а? Финалга бекор чиқдинг, у ўнтадан тўққизтани нокаут қилган, ёш жонингга жабр, демадимми?”

“Йўқ, яхши бўлди, деди, тушганга яраша қирол билан тушиш керак, деди”.

“Яна-чи?”

“Яна... мана шунақа қулай ҳолатда бор кучингни муштингга йиғиб, мени зарбиммас, устозимни зарби деб ўхшатиб сол, деди”.

“Хих...”

– Тамом, Рустам ака, ўрнидан қайтиб турмайди!

– Яшавор, ўғил бола-а!

– Табриклайман, Рустам ака!

– Сизларниям табриклайман! Ўзбекистон ютди! Ўзбеклар ютди!

– Қойил! Тарихда бунақаси бўлмаган!

– Тарихни голиблар ёзади! Янги тарих бошланди...

Томошабинлар қаторида ўтирган Фидель билан Адамс ошиқиб келиб, Рустамни ва Азизни кучишди.

– Шогирдингиз ўзингизга ўхшаб турибди! – Фидел оппоқ йирик тишларини кўрсатиб жилмайди.

– Яхши шогирд фарзанддан азиз! Бу ёққа ўтинлар, расмга тушамиз. Бизни Рапқонда қўлма-қўл бўлади сизларнинг суратларинг, ҳайрон қолишадими, мақтаниб юраман...

Бизни қишлоқда пачоқлар йўқ

“Ахборот” дастурида диктор эълон қияпти:

– Бокс бўйича ўсмирлар ўртасида ўтказилган жаҳон чемпионатида ҳамюртимиз Азиз Раҳмонов олтин медални қўлга киритиб, ўзбек бокси тарихида ўсмирлар орасида биринчи жаҳон чемпиони сифатида эътироф этилмоқда.

Сартарошхона деворига ўрнатилган телевизордан кўз узолмай қолган Абдумутал сартарош ҳаяжондан қўлидаги устарани силтаб-силтаб гапирар, курсида ўтирган Миркомил доманинг кўзи устарада, хавотирда аланг-жалаңг қиларди:

– Ўзиям мушти замбаракнинг тўпидай теккандир-а!

Соқоли ярим олинган, ярми кўпириб турган домла ҳам ўзини ортга ташлаб гап қотди:

– Бўлмасам-чи! Бизни қишлоқда пачоқлар йўқ...

Энди гапни шаҳарга кўчиб кетган Фахриддиндан эшитинг. У аламзада алфозда гоҳ кафтини тишлар, гоҳ тиззасига муштларди:

– Эҳ, бекорга қишлоқдан кўчибмиз-да, мени ўғлимниям чемпион қилармиди? Ҳозир бировга гап бермай чойхонада ёнбошлаб ётган бўлармидим... Қарзларимданам кечворишармиди... – бирдан бошидан дўпписини олиб хотинига отди, – сени деб тап-тайёр чемпионликдан айрилиб ўтирибмиз-а! Дадам раҳматли айтувди...

Касалликни бирга-бирга нокаут қилибмиз-да?

– Ё қудратингдан! Ўнгимми бу, тушимми? Рус-тамжон, ўзларими?

– Ҳа, ўзим, ака. Уй ичилар тинчми? Бардаммисиз? Сиз ҳам бозорга тушаркансиз-да?

– Бозор билан мазорга чиқиб турмасанг инсонлик қиёфанг путур топади, деган экан ҳазрати Мош табиб. – Қип-қизил юзида кўкимтир томирлари аниқ кўриниб турган барваста киши икки-уч одим нарида қоғозхалта кўтарган йигитга қўл силтади. – Бор, машинангни ўғри уриб кетмасин! Эрталаб нонуштагача ухлаб қолган янги келинчакка ўхшаб хижолатли илжайганинг ортиқча. Бор, қўлингдигиларга ҳушёр бўл! Рустамжон, нарх-наво-ни қаранг, доллар ҳашарчи ўқитувчини қон босимидай бир сакраб, бир шўнғийди. Шунини назорат қилишнинг иложи йўқмикан-а? – сўнг Рустамнинг тоқатсизланаётганини сезиб гапни қисқа қилди. – Мени эсладингизми? Бир шогирдингизни даволагандим.

– Сизни эсдан чиқариб бўладими, дўхтир?!

Рустамнинг сўзларидан дўхтир киноя оҳангини илғаб турса-да, мақтов эшитгандек юзларида табассум ҳосил қилди:

– Қаранг, ҳар йили шу аҳвол. Пахта мавсуми бошландими, бозорда одам қолмайди. Замонлар ўзгарар экан-у, қурмағур пахтага муносабат ўзгармас экан-да. “Ўлмаган жоним менинг, Бободехқоним менинг!” Нима дедингиз?

Гаплашиб бозордан кўчага чиқишди. Шифокор бирдан қиҳ-қиҳлаб кулиб, симёғочга “белги” қўяётган жайдари итга ишора қилди:

– Қаранг-е, Рустамжон, шу итваччаям эгалик ҳуқуқига даъво қилади. Қўйиб берсанг бу томони Хитой девори-ю, у томони Эйфель минорасигача меники деб чоптириб чиқса... Тирик жон борки, “меники-меники” деб худбинликда ўтиб кетаркан-да.

– Ботиржон... Ўша сиз даволаган болани исми Ботиржон эди, ҳозир яхшигина спортчи бўлган.

– Очиғини айтсам, аввало, Худо, қолаверса, ўша болани сиз билан биз биргаликда даволадик. Эҳтимоллар назариясини қаричлаб қарайдиган бўлсак, балки бу жараёнда сизнинг улушингиз салмоқлироқ бўлиши ҳам мумкин.

– Йўғ-е? Сал оширворилмадимиз?

– Гап шундаки, сиз уни руҳий тушқунликдан олиб чиқдингиз. Бусиз бизнинг тоат-ибодатимиз сийқаси чиққан тангадай бефойда ва кераксиз бўлиши аниқ эди. Ким табиб? Даволаган табиб. Нима дедингиз?

– Демак, касалликни бирга-бирга нокаут қилибмиз-да?

Уларнинг ёнига қоғозхалта кўтарган ҳалиги йигит юрак бетламай келиб, дўхтирга узрхоҳлик қилди:

– Хўжайин, рухсат берсангиз, сал эртароқ уйга борсам, келиннгизни тиши оғриб додлаб ётганмиш.

Дўхтир унга жавоб қайтариш ўрнига Рустамга қаради:

– Аждодларимиз жа ақлли бўлишган-да. Ота-боболар қўй олсаям аввал тишини яхшилаб текшириб кўриб, кейин танларди... – ҳайдовчига қараб бармоқларини гунча шаклида кўрсатди, – сабр, Маъруфжон, сабр. – Кейин норози бош тебратди. – Шу, лаллайган одамни ёмон кўрардим, пешонамга айна шунақаси битди. Ҳайдовчи дегани сал учар бўлиши керакмасми, бу болани битта силтови кам...

Рустам хайрлашиш учун қўл узатди. Дўхтир унинг қўлини қўйвормасдан савдолашаётган даллолдек узоқ силтаб турди:

– Ҳа, ростданам спорт – саломатлик гарови. Ҳаётга муҳаббат уйғотади. Иродани тарбиялайди. Жамиятни даволайди. Нима дедингиз?

– Бу сўзларни эслаб қолишим керак. Худди ўзим ўйлаб топгандай қилиб болаларга айтиб юрман.

Ҳали ёшмиз шекилли?

– Болажоним, сал тоби кўтарилган-у, лекин роса мазали бўлган, – Азизнинг онаси дастурхонга бир лаган манти қўйди. – Кўз тегмасин, синфдошинг Нурхон жуда қўли ширин, пазанда қиз бўпти. Сен мусобақада юрган пайтинг кунда-кунора хабар олиб турди. Чаққонлигини айт. Ҳамма ёқни бирпасда саранжом қип ташлайди-я!

Азиз уялиб, бир дона мантини қўлига олиб, аста оғзига солди.

– Сен ҳам катта йигит бўп қолдинг. Ҳар хил қизлар билан телефонлашиб, хатлашиб юрма. Ўзимизнинг тагли-тугли қизлардан қўймасин. Нурхонимнинг аясиам бирам бамаъни...

– Ая, нима деяпсиз? Ҳали ёшмиз, шекилли?..

– Мана шу ёшингдан тўғри йўл танла, дейман-да, болам. Ол, катта-катта е. Атай пишириб кепти.

– Хўп, хўп, аяжон.

Азиз ёнидаги қўл телефонига назар ташлади. Ўша ёзув: “Сизга умид боғлаганмиз”. Фақат бу гал ёзув ёнида юрак шаклидаги белги нур таратиб турарди.

Бизники энди узрли...

– Бўлди энди, четга ишга борган – маймунни эри! Ўзимиздаям қурилишлар тиқилиб ётибди. Қўқонни, Фарғонани бошқатдан қуришаркан. Ишлайман десанг шу ердаям нон бор. Мираббос, Ҳомиджонлар ҳам ўзимизда ишлаб туппа-тузук бола-чақа боқяпти.

– Менга барибир, сендақалар орқамдан галалашиб югуриб юрибди. Кейин, акажон, ёшлик қипман деб ўртага одам қўймасанг бўлди. Томскни ўрмонлари эсингдами? Булбуллар роса сайрарди, а?

– Раҳмат, роса кўрдик ўрмону ботқоқларини. Тоза совуғиниям едик. Булбулларни гапирманг. Ит ётиш, мирза туриш энди бизга тўғри келмайди. Кўча-кўйда полисадан жиноятчидай биқиниб юриш, ҳақорату хўрликлар жонга тегди.

– Четни нонини ейиш ҳаммагаяммас, чидаганга чиқарган.

– Мен чидамайман. Ўзбек ўзбекни алдаганини, бир-бирини гўштини еганини, бошқаларга масҳара бўлганини кўришга тоқатим йўқ.

– Бошқалар бир-бирининг қўлидан тортса, биз бир-биримизнинг оёғимиздан тортамыз. Эскилардан қолган гап бу... Бу ерда-чи? Бу ерда ҳаммага маззажонми?

– Энди, болалар бизга ўхшамасин, хор бўлмасин дейман. Ўқитаман, ҳунарли қиламан. Ким билан бўлса ҳам тенг гаплашадиган бўлсин. Бандасига банди бўлмасин. Ҳайронман, нонни уволи бор, мусичани уволи бор. Одамни уволи йўқми?

– Тушунарли. Қорнинг тўйиб қолдими? Қўлимда уч йил ишлаб, данғиллама тўй қилиб, Эрали ҳофизга кайфчиликда икки минг қистириб бойваччалик қилганинг кимнинг орқасидан эди?

– Аҳмоқ эканман, ўлай деб ишлаб бор топганимни бир кунда совурганимни эсласам ўзимдан ўзим нафратланиб кетаман. Болам деб дабдабали тўй қилсанг-у, эртасига боланг қоқ нон еб ўтирса...

– Ие, ўзбекчилик шу-да, ука, агар қарзга ботиб тўй қилмасанг, ном чиқазишга машина олмасанг, қўшниникидан чиройлироқ уй солмасанг ўзбеклигинг қайда қолади? Яшашнинг кайфи шунда-да!

– Ҳа, яшашнинг кайфини сиз яхши биласиз, йигитларни қўйдаи сотиб биқин чиқариб юрибсиз. Қора ишчини ким ўйлайди? Бу ёқда тарбиясиз қолиб кетган болалар-чи? Уларнинг келажаги-чи? Ганимат ота-она-чи? Майли, сал камроқ топсам ҳам ўзимни мўриси қийшиқ уйимда ётай... Бола-чақани ёнида...

– Уяммас, буяммас, ёш бошинг билан қариб тавом бўпсан, ука. Мен йигирма кишилик бригада тузиб қўйдим. Кейинги шанба қозоқ орқали автобусда жўнаймиз. Кўнглинг кўтарса юр. Бўлмаса ўзинг биласан.

– Отам айтарди энг катта бойлик қаноатда деб. Шу гапни қирққа кирганда тушундим. Сизларга оқ йўл. Бизники энди узрли...

Менинг ҳам Азизим бор!

– Ўғлимизнинг исмини Азиз деб қўймоқчийдик-ку, ўша мана шу бола бўлади, – деб Азизни кўрсатди хушмўйлов йигит ҳаяжондан ҳапқириб. – Жаҳон чемпиони шу! – хотинидан жавоб кутмай Азизга ўгирилди, – бери кел, укажон, бирга расмга тушиб қўййлик. Ўғлим сенга ўхшаб юрсин.

– Шу “тойчоқ”ни давлат совға қилганми?

– Ҳа.

– Жаҳон чемпионига катта пул ҳам беришса керак-а?

– Беришади.

– Танишса, пул беришса, машина совға қилишса, э, ўғлимни боксчи қилганим бўлсин!

– Шундай қилинг.

Икки ҳамшира бир-бирини турткилайди:

– Менам ўғил туғиб, исмини Азиз деб қўйгим келяпти.

– Ўғилларимиз адаш бўларкан-да!

– Талашманглар. Ҳали унгача бошқа чемпионлар ҳам чиқиб қолади. Хавотир олманглар.

Рустам етилиб кулди:

– Тўғри-тўғри. Хотиржам бўлинглар. Бизнинг ҳосил байрамимиз энди бошланди.

– Эшитдингми? Исм танлашга шошилмасдан ҳаракатингни қилавер.

– Азиз, ўғил бўлганида Азиз деб қўяман деганмидим? Қиз бўлса Азиза деб исм қўййми?

– Йўғ-е, ўғил бўлар. Ёки кейингиси ўғил туғилса, ўшанда қўярсиз.

Рустам бор овози билан ҳайқиради:

– Ўғил! Ўғил! Худо бир берса, қўшқўллаб бераркан! Менинг ҳам Азизим бор! Лекин кейинги ўғлимга шогирдларимдан ким Олимпия чемпиони бўлса, ўшанинг отини қўяман!

“Чули-чули”

– Ичмайман деб қасам ичгандинг-ку? Аҳволинг-ни қара! Наннаи Мамашарип бўп қопсану!

– Бугун мардлик учун ичдим, Рустам.

– Мардлик учун?

– Ҳа, сен билан сал дадилроқ гаплашиб кўнглимни ёзмоқчиман.

– Йўғ-е, мастлик – ростлик дейсан-да?

– Гапимни бўлмай тур, бўлмаса кайфим тарқаб, юракдаги гапларим ичимда қопкетади.

– Хўп, қулогим сенда, Нўъмон.

– Эсингдами, беш-олти яшар пайтимизда акаларни ўйинига қўшилмоқчи бўлсак, ҳар хил баҳоналар билан яқинлаштиришмасди. Яхшилаб хараша қилсак ё ўртага кимнидир солсак, ноилоҳ “Ҳа, майли, ўйнайверсин, урган голи ҳисобмас, бу чули-чули”, дейишарди. Биз катталар сафига қўшилганимиздан ўзимизча хурсанд, тўп оёғимизга тушса, дуч келган тарафга тепаверардик. Яшинтополоқдаям шу аҳвол эди. Биз топган бола яна ўйинни давом эттираверар, чунки бизники инобатсиз саналарди.

– Ҳа, “чули-чули” деганининг маъноси нима экан-а?

– Маъносини хотинингдан сўрайсан. Тилчи-ю, билса керак. Мени фаҳмимча, арзимас, аҳамиятсиз, эрмак, тирранча дегани бўлса керак.

– Бу тушунарли. Болаликни ўз тили, луғати бўлади-да.

“ – Ёшларнинг
бўш вақти – душман-
нинг иш вақти деган гап
рост-да. Интернетдан тўғри
фойдаланиш, ундан илм
олиш мумкинлигини ҳам
мактабда дарс қилиб
ўтиш керак, ше-
килли.

– Хуллас, Рустамбой, кейин-чалик биз ҳам улғайиб, укачаларни чули-чули қиладиган бўлдик. Лекин...

– Нима лекин?

– Лекин... дўппимни олиб ўйла-аб қарасам, мен бу ҳаётда ҳалиям чули-чули бўлиб юрган эканман. Гапимни бўлмай тур! Мактабда қоровулман, ўқитувчилар тугул юқори синф болалариям дўппини тагида одам борми демайди. Хуллас, бир тийинман. Оилани биласан, қўйиб берсанг хотин итни бурнида сув беради. Гапим ҳеч қаерга ўтмайди. Хўп, хўп, ўзим айбдорман, гапни охиригача эшит! Маҳалла-қўйни, қариндош-уруғни қўявер. Ҳамма устимдан кулади. Бирорта фикрим инobatга олинмайди, ҳеч ким мен билан ҳисоблашмайди. Яъни ғирт чули-чулиман. Ўшан-чун ичаман-да, бўлмаса зарилми? Кулма! Мен сени одам деб, дўстим деб гапиряпман. Сенам мени чули-чули қилма!

– Кулганим йўқ, эсимга ўша пайтлар тушиб кетди. Шунақа фикр... хаёлингда борлигига ҳайрон бўляпман.

– Мана, сен, ҳақиқий бутун одамсан. Олдинлари қилиб юрган ишларингга ажабланардим. Биз хом сут эмган бандалар ҳар қандай ишни орқасида фойда бор, пул бор деб ўйлаймиз. Сен эса ҳам вақтинги, ҳам нақдингни кетказиб бир гала болачоқларни тарбияси билан шуғулланинг. Шогирдларингни деб ҳоким билан сену менга бординг. Ишсиз қийналиб юрган пайтларинг ҳам бўлди. Лекин қайтмадинг. Кейин билсам, одамнинг ўз аниқ мақсади ва йўли бўлиши керак экан, шунда ҳаётда ўз ўрнини

топиш бахти келаркан. Сени ҳеч ким ололмайдиган ўз ўрнинг бор. Кимсан – Рустам Мажидовсан. Мана, эрта-индин юртга тўй беряпсан, қўш ўғилли ота бўлдинг. Бизда-чи, нима бор? Шимилдириқ ҳам йўқ. Биз – майда-чуйда, чули-чулилармиз.

– Тўғриси, шу гапларни топганинга хурсандман, ўртоқ. Одам ҳаётидан, кўрганларидан хулоса чиқаргани ақли тўлаётганини белгиси. Сен энди чули-чулимассан... Мениям худди шу – чули-чулилик масаласи қийнайди.

– И-е, сени нега қийнайди? Сенга алоқаси йўғу бу гапларни?

– Жуда бор-да. Менам сенга кўнглимдаги гапни айтсам... хуллас, биз дунёга устун бўладиган алломаларни, саркардаларни, шоирларни берган буюк халқ эдик. Темур бобо мана ман деган султонларни чули-чули қип қўйган. Бобур бобоям... Навоий... Энди-чи?

– Ҳалиям буюкмиз шекилли... Телевизорда нуқул шунақа дейишади-ю?

– Кейинги юз йилларда соб бўлдик, майда миллатга айландик. Бугун бизни борлигимизни катта давлатлар билмайди, баъзилари билишни истамайди. Яхшиям Самарқанду Бухоромиз бор экан. Шуларни айтиб ўзимизни танитамиз. Қисқаси, жаҳон майдонида биз чули-чулигимиз.

– Йўғ-е, жа унчаликмасдир? Менга қара, Рустамбой, кайфинг йўқми?

– Энди сен тек ўтириб гапимни охиригача эшит! Қайси ишни қойил қилдик? Қайси масалани кифтини келтирдик? Илм-фандами, техникадами, адабиётдами, санъатдами? Қайда?

- Спортда...
- Ҳа, балли! Мен ҳеч бўлмаса бокс туфайли яна шуҳрат топайлик, дунё бизни танисин, тан берсин деб ишладим, холос.
- Рустамбой, шу... чули-чулиликдан қутулиб кетамизми бир куни?
- Агар ҳамма бирлашиб ҳаракат қилса, яхлит халққа айлансак, майда манфаатларни йиғиштирсак... ўзимизни ўзимиз алдамасак, ҳақиқатга таянсак, болаларни ўйласак, албатта, қутуламиз.
- Ҳайрият-е, иложи бор экан-у...

Ўзимнинг олтин медалларим!

– Шундай кунлар бўлади – қучоқлаб ўпгинг келур, шундай кунлар бўлади – қувалаб юриб тепгинг келур, деган экан Равнақий домла. Невараларимни тўй кунлари яхши тушдай ўтди-да. Худога шукур, еткизганига шукур...

Зинапояга бир оёғини қўйиб, туфлисига чўтка ураётган Рустам дадасига қад ростлаб қаради.

– Дада, меҳмон кўпайиб, кўпини кўнглини ололмай доғда қолдим. Четдан келганлар ранжиб кетишмаган бўлса бўлди.

Ичкаридан тутун кўтариб чиқиб келган она сургини ушлаб турган келинига ўқиди:

– Мени дадангиз Узункўчадаги Холида синфдошимникига ташлаб қўяди. Бугун кечроқ келаман. Ош-овқатни дадангиздан сўраб қилаверасиз. – Сўнг чолга “кетдикми” дегандай қаради.

– Ўғлинг тўйга келган меҳмонлар хафа бўлмай кетдимикин, деб ташвиш қиляпти. Бошқалардан кам қилмадик шекилли?

Она гулгун яшнаб кетди:

– Вой, тўй дегани шунчалик бўлар-да. Ҳамма маза қилди. Мўътабархон ҳожи ая бунақа тўйни яқин орада кўрмаганмиз деб тургандан кейин... Мениям армоним қолмади... – Бир нима деб суҳбатга қўшилмоқчи бўлиб оғиз жуфтлаб турган келинига йўл-йўлакай луқма ташлади, – яшанг, келинпошша, қибладан этакка қараб супуришни ўрганиб опсиз-а? Энди сал вақтлроқ туриб супургини топволсангиз олам гулистон...

Ота ўғлига қараб кулимсиради:

– Ҳа, бола ёш, онангни элтиб қўйиб, қайтишда Нажим қассобни рози қип келаман. Тўй куни ҳисоб-китобни кутмай кетиб қопти. Машинани калити ўзидами?

– Ҳа, ўзида. Яхши бориб келинлар. Бўпти, ая, сўраб қўйинг сўраганларни.

Уларни кузатиб, ҳовлига қайтиб киришди. Ҳидоят оймсупургини қўлига олиб хокандозга хазонларни сураётганда бирдан Рустам:

– Менга қара, ака-укалар тўйда кўринишмадими? Кечадан бери кўнғироқ қиляпман, телефонлари ўчиқ. Даракларини тополмаяпман, – деб қолди.

Ҳидоят эрига хавотир аралаш қаради. Кейин бир ютини олиб, журъатсизгина:

– Мен аялари билан телефонлашдим... аялари айтди, Элмурод бир тўп йигитлар билан уларниям Тайландга айлантиргани опкетганмиш. Бир ҳафта бўпти, – деди.

Рустам ишқомнинг устунига зарб билан бир мушт урди. Узумхўрлик қилаётган бир гала майна тунукани мих тирнагандай овоз чиқариб кўтарилганча мўрининг четига қўнди.

– Айлантиргани?! Сут билан кирган жон билан чиқади, дегани шу-да! Болалар йигит бўлди, кучга тўлди. Энди бозорга сопти-да, аблах! Қодиринг ўзи бошқачароқ бўлиб юрувди. “Аямни даволатишга пул керак, Россияга кетсаммикан”, деганда тарозига соляпти деб ўйлаб сўкиб берувдим. Эсиз, мундоқ бафуржа гаплашмаган эканман-да...

Эр-хотин сукутга чўмди. Жимликни дарвозадан югуриб кириб келган болажонлар тўзғитиб юборди:

– Дада, менам боксчи бўламан-а? – деди Азизбек чап қўли билан иштони ичидаги дўппини ушлаган қўйи.

Рустам хотинига қараб оғир хўрсинди:

– Ҳа, Азизбек. Сал катта бўлсанг, сенга бокс тушишни ўргатаман.

– Тоҳиржонга-чи, унга ўргатасизми?

– Тойийжонга ўятасми? – кенжатоё кўрсаткич бармоқчасини ўз кўксига теккизди.

– Тойийжонга ўятаман! – Рустамнинг кўнгли ийиди, юзига табассум ёйилди. – Чўччи ойма-яптими? – болага ўз тилида савол берди.

– Йў-ў, – деди Тоҳиржон дўппини сал юқорироққа кўтараркан, – ўгий бойаману, дадўш, – деб қўйди.

Азизбек дадасининг кафтларига бир қўллаб жажжи муштчаси билан ураркан:

– Дада, аямга боксни ўргатайлик! – деди енгил пишиллаб.

– Аянг ўзи зўр боксчи, ўғлим. Медаллариям бор.

Бола машқдан тўхтаб, самимий анграйди:

– Кўрмаганмиз-ку!

Рустам болаларини қучоқлади:

– Мана унинг медаллари! Мана, мана! – Иккаласининг пешонасидан ўпиб, бошларини силади.

Меҳри товланган Ҳидоят чўк тушиб, фарзандларининг юзларига юзини босди:

– Ўзимнинг олтин медалларим!

Битди.
2017 йил

**Жаҳонгир
ШАРОФБОЕВ**

1975 йили Сирдарё вилоятида туғилган.

Ўзбекистон Миллий университети (аввалги ТошДУ)нинг журналистика факультетини тугатган. “Кўзим қароғида сурагинг”, “Ота ҳовлим” китоблари чоп этилган.

**Jahongir
SHAROFBOYEV**

Har giyoh atrida jannatiy IFOR

*Ж*ОРТИМ ДЕГАН ҲАР МАРДНИНГ...

*Ж*ортим деган ҳар марднинг тироғи ҳет сўнмагай,
Богбони бор гаманнинг япроғи ҳам сўлмагай.
Дуо олган омондир, қарғишдан ўзинг асра,
Кимки элдан айрилса, кўкармагай, унмагай.

Мард йигитнинг қилгани айтганига мос келар,
Тили бирла иши бир, асли мардга хос келар.
Баҳодирлар жангда ҳам душманига рост келар,
Ватан угун жон берган ўлганда ҳам ўлмагай.

Фурур ерда ётмайди, бозорларда сотилмас,
Ногоҳон йўқотсанг гар, номусу шаън топилмас,
Бир бурда нон топилур, асл Ватан топилмас,
Кўзни тупроқ тўлдирур, унгага ҳет тўлмагай.

Дилда ҳимматинг бўлсин ҳет қурса гумолига,
Еганга тоғ тидамас, ризқ келмас ўз ҳолига,
Бу омонат дунёни қабул этгин бориға,
Омад қуши елканга беҳудага қўнмагай.

Насибанг бўлмас экан, сув ҳам ўтмас томоқдан,
Ризқ қўшилса ажабмас, келгай Шому Ироқдан,
Асли жонфидаликини ўргансайдик Широқдан,
Ҳет ким дунёга устун бўлолмаган, бўлмагай.

Ҳар қариг тупроғидан таралган ҳушбўй Ватан,
Тинг-осуда кунларга ярашади тўй, Ватан,
Кўнгишларда эзгулик, яратувган ўй, Ватан,
Ўзбек элим меҳрдан бошқасига қўнмагай.

КЕРАК БЎЛСИН

Ҳаёт отли узун-узун карвон кетар,
Билолмайсан манзилига етмас, етар,
Ў, биродар, тақдирингни Холиқ битар,
Фақат дилда эзгу орзу, тилак бўлсин,
Ҳар бир инсон бир-бирига керак бўлсин.

Ҳаловатсиз пар ёстигинг тошдек бўлар,
Биров моли миннат тўла ошдек бўлар,
Асл дўстлик кипригу кўз, қошдек бўлар,
Дўстинг бўлса, йўеингда ҳам тиргак бўлсин,
Ҳар бир инсон бир-бирига керак бўлсин.

Муҳаббатдан яралгандир асли олам,
Ҳаёт завқи ишқ аталмиш сеҳрда жам,
Эй, шерюрак, эй, кўзлари оҳу санам,
Урса фақат сен деб урар юрак бўлсин,
Ҳар бир инсон бир-бирига керак бўлсин.

Ота-онанг билан кўркам уйинг тўри,
Улар меҳри қуёш каби қалбинг қўри,
Ўғлинг бўлсин, қизинг бўлсин, кўзинг нури,
Марду майдон игра голиб билак бўлсин,
Ҳар бир инсон бир-бирига керак бўлсин.

УМРИМИЗ

Бир пиёла гой илгулик,
Фурсатда ўтди умримиз.
Во дариг, кўзни оғиб –
Юмгунга битди умримиз.

Ор талаб, иззат талаб,
Зебу зар, дунё тилаб,
Кўзни оғсак, эрталаб
Узлатга кетди умримиз.

Англамай сирни бироқ –
Уйимизда шамғироқ,
Ота-онадан йироқ
Қайларга етди умримиз.

Ту таб борар, умр – шам,
Қилмадик хотирни жам,
Кимга шодлик, кимга ғам
Бахшида этди умримиз.

Ўзидан ўзга паноҳ,
Йўқлигин билсак-да, оҳ,
Гоҳ савоб, гоҳи гуноҳ
Қўлини тутди умримиз.

КЎЗТУМОР БЎЛАЙЛИК

Дунё ҳавас қилган қадимий диёр,
Ҳар гиёҳ атрида жаннатий ифор,
Аждодлардан мерос зўр шиддати бор,
Кўз тегмасин десак, шундай ошёнга,
Кўзтумор бўлайлик, Ўзбекистонга.

Боболар юзида табассум, виқор,
Момолар сўзида ажиб сеҳр бор,
Хур Ватан қўйнида яшар бахтиёр,
Муқаддас тупроғи ҳар бир инсонга,
Кўзтумор бўлайлик, Ўзбекистонга!

Тадбиркор, миришкор, ҳар ишга қодир,
Тинглик қўриқгиси, ўктам, баҳодир,
Йигитлари таннти, қизлари ботир,
Шу элни буркайлик, шарафу шонга,
Кўзтумор бўлайлик, Ўзбекистонга!

Қишлоқлар жамоли шаҳарга тенгдир,
Одамлари содда, феъли ҳам кенгдир,
Бири ёқа бўлса, бириси енгдир,
Фидойи меҳнати сизмас достонга,
Кўзтумор бўлайлик, Ўзбекистонга!

Фаним бор, кир излар тирноқ остидан,
Қўрғонни асрайлик унинг қасдидан,
Ўзбеклар кегмагай содиқ дўстидан,
Ҳушёр бўл, қарайлик атрофга, ёнга,
Кўзтумор бўлайлик, Ўзбекистонга!

Улуғларнинг руҳи қўллагай бизни,
Асраб-авайласак ҳур юртимизни,
Шаҳд ила босайлик, муносиб изни,
Қўлни-қўлга бериб, ҳозир, шу онда,
Кўзтумор бўлайлик, Ўзбекистонга!

**Ma'mura
TO'RAYEVA**

Mag'lubiyat

Hikoya

Маъмура Тўраева
2001 йили Қашқадарё вилоятида
туғилган.
Республика ёш ижодкорларининг
Зомин семинари иштирокчиси.

Зўр томоша кўрамиз деб келганларнинг ҳафсаласи пир бўлди. Биринчи даврадаёқ кураш “аланга олмай, чўғлигича” қолди.

Икки полвон ярим соатлардан бери бир-бирига суяниб томоша-бинларни зериктириб юборди.

- Ажратиб юборинглар, жуда лапашанг болалар экан!
- Нурали полвон чиқмаса, кураш қизимайди.
- Нурали чиқсин!

Нурали эндиgina йигирма беш ёшга тўлган, аммо шу пайтгача елкаси ерга тегмаган полвонлардан эди. Эл бекорга уни майдонга чорламаяпти. Нурали даврада айландию, лекин талабгор топилмагани учун яна қайтиб жойига ўтирди. Курашаман деб келганларнинг кўпи ундан йиқилган, ҳаммасининг алами ичида...

Эл такрор-такрор талаб қилавергандан кейин баковул Нуралини яна даврага чорлади. Қўлидан ушлаб майдонда айлантириб юрди.

– Нурали полвонга талабкор борми? – деди у даврадагиларга юзланиб.

Ҳеч ким чиқмади. У билан бир курашсам, армоним йўқ, деб келганлар одоб сақлаб жим туришарди. Бир пайт орқа қаторда ўтирган йигитча ўрнидан қўзғалди.

Маъмура Тўраева Зоминда “кашф этилган” ёшларимиздан. Ўриклисойдаги нафис мажлислар тоғида наср йўналишидаги ҳакамлар бир овоздан шу қизнинг ҳикоялари алоҳида эътиборга лойиқ деган фикрга келишди.

Ушбу ҳикояга ҳам бунга тасдиқлаб турибди. Эл суйиб-ардоқлайдиган полвонларнинг ўнлаб-юзлаб фазилатлари ҳақида асарлар ёзилган, юз бирингисини шу қизимиз ҳикояга солибди. Мардлик, ҳалоллик деган эзгу қирраларни муҳаббат ёруғида тасвирлабди, ўсмирликнинг тиниқ, нигоҳида айрига жилвалантирибди. Зомин мажлисларида иштирок этган устозлар номидан ёш ёзувгимизга бадииятнинг қийин ҳамда шарафли йўлларида зафарлар ёр бўлишини тилаймиз.

Исажон СУЛТОН

– Мен курашаман!

Ҳамма унга қаради. У чайиргина, миқти бир йигитча, катта полвонларга хос белгилари сезилмасди.

Даврада кимдир ҳазил қилди:

– Вой-бў-ўй, Алпомиш-ку, бу!

– Полвонни ямламай ютади-ку, – дея яна биров хиринглади.

Нурали полвон ҳам нописанд қараб турарди. Унинг бепарво жилмайиши йигитчанинг ғужурига тегди.

– Мен гўдаклар билан курашмайман, – деди Нурали баковулга эшиттириб.

– Ўз тенгини топиб беллашсин.

– Қўрқаяпсизми? Очигини айтаверинг, – деди ҳалиги талабгор Нурали полвоннинг нафсониятини оёқ-ости қилиб.

– Полвон ирғиб ўрнидан турди. Жаҳлдан бурун катаклари пир-пир учди.

– Бўпти, ўзингдан ўпкала, болакай.

Баковул уларни элга таништирди. Талабгор кўшни қишлоқлик Дилшод экан.

Кураш бошланди.

Талабгор Нурали полвоннинг белидан тутаркан, шивирлади:

– Қўшимиз, Нафиса опа сизга салом айтди.

Эндигина рақибни силтаб отишга чўғланаётган полвоннинг билаклари бўшашди. Дилшод пайтдан фойдаланиб яна пичирлади:

– Мен учун йиқилиб беради, деб айтди.

Нурали полвон буткул саросимада қолди. У чиндан ҳам кўшни қишлоқлик, мактабда муаллима бўлиб ишлайдиган Нафисада кўнгли бор эди.

Рақибни ўша қизнинг исмини тилга оларкан, бутун аъзои баданида ёқимли титроқ кўзгалди. Нуралининг алланечук довдираб турганини сезган Дилшод дадил хужумга ўтди-да кутилмаганда рақибини “кўш чил”га олдию, чалпак қилиб ерга урди.

– Ҳалол! – деб юборди баковул.

– Ҳалол! дея давра денгиздай чайқалди.

Нурали полвон икки қулочини ёзганча ерда ётар экан, рақибига кўз қисиб қўйди: “Енгдинг! укам, енгдинг!”

Совчилар маҳзун, диллари хуфтон бўлиб қайтиб келишди.

– Нима гап, она? – деб сўради бетоқат кутиб ўтирган Нурали.

– Сенга тегмасмиш, ўша Нафисанг, – деди хола чуқур тин олиб. – Ғирром полвон экансан.

Онаси Нуралига ачинганнамо тикилди.

– Менга қара, болам, сен қайси кун курашда, кимгадир йиқилиб берибсанми?

– Мен...мен... – чайналди Нурали.

– Қўйгин, кўп куйинма, – далда бўлди холаси – сенга ундан минг карра яхшисини топиб берман.

– Менга бошқаси керак эмас! – беихтиёр қичқириб юборди Нурали ташқарига отилар экан.

У тўғри Дилшод полвонникига югурди. Полвон йўлда тажанглашиб кетар экан, негадир ҳамма унга қўлини бигиз қилиб кўрсатаётгандек, барча унинг устидан кулаётгандек туюлди. Томоғига қандайдир аччиқ нарсга келиб тикилди.

Дилшодни чақиртирди. Кўп ўтмай ўша рақиб бепарво чиқиб келди.

– Алдадингми? – дея унинг ёқасидан ушлади Нурали газабланиб. – Айт, нега ёлгон гапирдинг?

– Полвон ака, сизни алдамасам бўлмасди. Карим аканинг қизи Сурайёда кўнглим бор. У агар сизни йиқитсам, менга тегишини айтди.

Нурали полвон беихтиёр кулиб юборди. Иккиси дарахт ёнига ёнма-ён ўтирди.

– Кўрдинг, – деди Нурали полвон атрофга ўғрича аланглаб. – Полвонмиз, деймизу, лекин ҳаммамиз муҳаббат олдидан мағлубмиз...

Анна ОУЛДФИ-
ЕЛД, АҚШнинг Костал
Каролина университети
профессори. Жаҳон адабиёти,
хусусан, славян ва Марказий
Осиё халқлари адабиёти бўйи-
га мутахассис.

Tarjima – ikki madaniyat ko‘prigi

Мазкур мақола 7-8 август кунлари Тошкент шаҳрида бўлиб ўтадиган “Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишнинг долзарб масалалари” мавзусидаги халқаро конференция угун ёзилган.

Америка Қўшма Штатлари университетларида жаҳон адабиёти фанининг вазифаси талабаларга классик ва замонавий жаҳон адабиётини ўргатишдан иборат. Америкалик талабалар учун, адабиёт – дунё халқларига йўл очувчи бир дарча, дунё халқларининг маданиятидан хабардор этувчи ва ўша халқларни англаш учун замин бўлгувчи туб воситадир. Таассуфки, яқин-яқингача жаҳон адабиёти дейилганда, юнон адабиёти (Хомер ва ҳоказо), Европа мамлакатлари ҳамда рус классик адабиёти (Гёте, Волтер, Толстой кабилар), шунингдек, XX аср Лотин Америкаси ва Осиё халқлари адабиётининг айрим вакиллари (Гарсия Маркес, Мураками Харуки) тушунилган. Ҳатто асарлари билан жуда кўп ўқувчилар қалбидан ўрин эгаллаган қирғиз ёзувчиси Чингиз Айтматов ҳам Жаҳон адабиёти антологиясига киритилмаган. Бу эса америкалик талабаларнинг таҳсил олиш жараёнида туркий тиллардаги адабиёт намуналаридан ақалли бирортасини ўрганиш имкониятига эга бўлмаганидан далолат.

Европа Марказий Осиё халқлари адабиётини ўрганишда биздан кўра анчайин устунликка эришган. Немис ёзувчи Иоганн Вольфганг Гёте 1827 йилда адабиётга илк бор “Жаҳон адабиёти” истилоҳини олиб киради. “Шарқу Фарб девони”нинг муаллифи сифатида у “Жаҳон адабиёти” концепциясига Шарқ ва Фарбнинг занжир каби ўзаро боғланиши дея таъриф беради. 1801–1876 йилларда яшаб ўтган британиялик шарқшунос, “Минг бир кеча” эртақларининг таржимони Эдвард Лейн араб, форс ва турк тилларидан бир қанча асарларни инглиз тилига ўгиради. Бироқ бу таржималарни, асосан, мутахассислар ўқиган, холос. “Минг бир кеча” ва Умар Ҳайём рубоийларини ҳисобга олмганда, америкаликлар Фарбий ва Марказий Осиё мамлакатлари адабиёти билан деярли таниш бўлмаган. Туркий халқлар адабиётига келсак, бизда улардан ҳатто бирор бир намуна ҳам таржима қилинмаган.

Инглиз тилидан
Гулҳаё МАҲАМАДАЛИЕВА
таржимаси.

Америкада Марказий Осиё маданиятини ўрганишга бўлган қизиқиш XX асрнинг иккинчи ярмида, Совуқ уруш йиллари пайдо бўлди. Ўшанда Ўзбекистоннинг Совет Иттифоқи таркибида экани ҳам бу қизиқишларнинг асосий сабаби бўлган. Марказий Осиё мамлакатларини ўрганган тарихчи Эдвард Олворс Совуқ уруш даврида ўзбек ва тожик адабиётининг айрим намуналарини инглиз тилига таржима қилади. Тадқиқотчи З.Мирзаевага кўра, бу таржималар адабиёт манфаатларига эмас, балки сиёсий мақсадлар йўлида, тор доирадаги мутахассислар учун хизмат қилган. Шу сабабдан бўлса керак, Костал Каролина университетиди маърузаларимга қатнашадиган талабаларнинг ҳеч бири туркий тилларда битилган асардан хабардор эмас эди. Улар, ҳатто, дунёнинг каттагина қисмига ёйилган туркий халқлар маданият, шу маданиятга дахлдор ўзбек, озарбайжон, қозоқ ва турк адабиётидан таниш эмасдилар.

Мен ўз маърузаларим бошланишида, аввало, талабалардан Ўзбекистон, Қозоғистон, Туркменистон, Қирғизистон ва Тожикистон давлатлари ҳақида билганларини гапириб беришларини сўрай эдим. Аммо улар бу давлатларда қандай халқлар яшаши, уларнинг турмуши ва тили ҳақида деярли маълумотига эга эмасликларни тан олишди. Шундан сўнг улардан ўзбек адабиёти хусусидаги мулоҳазаларини сўрашнинг ҳожати ҳам қолмади.

Очиғи, бу ўринда талабаларни айблаб бўлмайди. Боиси, улар жаҳон адабиётидан билимлар чегараланган таълим тизимида ўқиган ўқувчилардир. Ҳатто университет даражасида ўргатиладиган “Жаҳон адабиёти антологияси” ҳам, асосан, Америка адабиёти вакиллари ўз ичига қамрайди, бу ҳам майлику-я, тўрт томлик “Жаҳон адабиётининг нортон антологияси”да на ўзбек халқ оғзаки ижоди, на мумтоз, на замонавий адабиётдан бирор намунани учратасиз. Бундай ҳолат талабаларнинг дунё тўғрисида эгаллаган билимларида жуда катта бўшлиқни пайдо қилган. Адабиёт эса бу бўшлиқни тўлдириш учун миллат ва мамлакат ҳаёти, тарихи билан таништирувчи зарур манбадир.

Узоқ йиллик педагогик фаолиятимдан шуни англаб етдимки, ўзбек адабиётининг инглиз тилига ўгирилиши америка ва ўзбек халқи ўртасида ўзаро алоқалар ўрнатиш учун том маънода калит вазифасини ўтовчи ҳодисадир. Аммо бунда бир муҳим жиҳатга эътибор қаратмоқ лозим. Яъни таржима учун ўзбек ва Америка маданияти ўртасидаги жуғрофий, тарихий, лингвистик омиларнинг нозик жиҳатларини инобатга олган ҳолда энг муносиб бадиий асар танланиши керак.

Зеро, уни ўз тилида ўқиган ҳар қандай америкалик китобхон худди Ўзбекистонга бориб, у ерда ўзбеклар билан яшаб, уларни яқиндан билган одамдек таассуротга эга бўлсин.

Ўзбекистон Буюк Ипак Йўли минтақасининг марказий мамлакатларидан бири эканидан ташқари, бутун дунё таниган Алишер Навоийдек шоири ва жуда машҳур шаҳарлари билан Марказий Осиёда алоҳида ўрнига эга бўлган давлатдир. Ўзбек мумтоз адабиётини, масалан, Алишер Навоий асарларини тушуна олиш учун америкаликларда ўзбек маданияти ва ўша даврдаги эски туркий тил борасидаги билимлар етишмайди. Туркий, форсий ва араб тилларининг бир-биридан қандай фарқ қилишини ажрата олмайдиган америкаликлар Навоийнинг туркий адабиёт учун қўшган улўф ҳиссасини, шубҳасиз, тасаввур қила олишмайди. Негаки, уларда на туркий шеърият фалсафаси, на тасаввуф, на ғазал хусусида, оз бўлсин, тушунча йўқ. Шунинг учун ҳам америкаликлар Навоий ижоди мағзига махсус изоҳларсиз ета олмади. Жуда озчилик ўқитувчилар, ҳатто университет профессорлари ҳам бу шеъриятни тушунтириб бера олиши учун, аввал ўзлари махсус ўқиб-ўрганиб, тайёрланиб олишади.

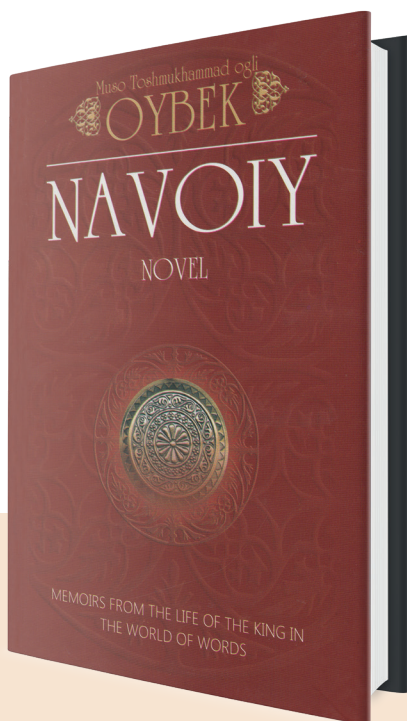
Ўзбек тилидан инглиз тилига таржима қилишда, ўз ечимини кутиб турган қатор лингвистик муаммолар мавжуд. Яъни, бунда таржимон асарни инглиз тилига маҳорат билан таржима қилишга, унинг аслияти билан таржимаси бир-бирига мос келишига эришиши керак. Яна бир муҳим жиҳат: ўзига хос ўзбекона бадиий тасвир усуллари, уларнинг турмуш тарзини очиб берувчи воқеалар ҳамда уларнинг сўзлашув маданиятини айнан ўзбекона тарзда етказиб беришда беҳад эътиборли бўлиш зарур. Шеъриятдан қилинадиган таржима алоҳида маҳоратни талаб этади-ки, бунинг ўзи бир мавзудир. Юқоридагиларни хулосалаб айтиш мумкин-ки, таржима учун бадиий асарлар, авваламбор, ўзбек ва америка маданиятининг бир-бирига ўхшаш жиҳатларини эътиборга олиб, икки халқнинг ҳамжиҳатлигини таъмин этган ҳолда танланиши лозим.

Америкалик адабиётшунос олим, таржима назариясининг етук мутахассиси Ловренс Вентути “Таржима, жамият, утопия” номли мақоласида сарлавҳадаги “утопия” сўзи билан боғлаб муҳим бир фикрни илгари суради. Яъни, у таржимон таржима қилинаётган асарга нисбатан “утопик” муносабат билан унда рўй бераётган жамики воқеаларни ҳаёлан кўриб, ҳис этиб яшаши керак эканини таъкидлаб, шундай ёзади: “Таржима қилиш ма-

софаларни ортда қолдириб, асар билан бирга яшаш, унинг ичига тушишдир. Ичкарида (асарда) қатъий мақсад сари ўзга тилдаги сўзлар билан учрашасан, сўзлар эса сенинг қошингда тизилишиб ўз навбатини кутади... Таржима қилиш бу реал ҳаётда мавжуд бўлмаган асарнинг воқеалари ичида ҳаёлан яшаш, унинг билан қовушиб кетиш демакдир”.

Демак, Венутининг таржима назариясидаги “утопик” қарашига кўра, бадий таржима тили ва маданияти бошқа-бошқа халқларнинг келажagini ўйлаб дунёга келади. Дарҳақиқат, таржима икки халқни бадий тафаккур орқали бирини-бирига жипслаштирадики, ўзга ҳеч қандай восита бунга қодир эмасдир. Тафаккур оламида ўзаро муносабат ўрнатган ушбу “жамиятлар” бири-бирига ҳамдард бўлади, қўллаб-қувватлайди. Чет эл адабиётини ўз тилимизда мутолаа қилар эканмиз, биз тасаввуримизда илгари ҳеч қачон кўрмаган, яшамаган, олам ичра кезамиз. Бунда гарчи таржима асарлар аслиятдан тафовут қилса-да, маданиятлар ўртасида улкан фарқ бўлса-да, барибир, бадий таржималар бизга бутун дунё халқлари келажакда бир-бирини англаб етади деган ёрқин умид бахш этади. Таржима асарларини ўқиб чиқиш оддий бир зарурият эмас, балки инсониятни янада чуқурроқ англашни талаб этадиган муҳим бир фаолиятдир.

Шундай экан, биз таржимонлар биринчидан, америкалик ўқувчилар учун бу вазифаларни ўтай оладиган бадий асарларни танлаб олиш, иккинчидан эса, адабиёт ёрдамида талабаларда ўзбек халқи маданияти ва тарихи ҳақида соғлом қарашларни пайдо қилиш йўлида қўлни-қўлга бериб меҳнат қилмоғимиз керак.

Мана шундай мақсадлар йўлида Зулхумор Мирзаева ва бир гуруҳ таржимонлар билан биргаликда замонавий ўзбек ҳикояларининг инглиз тилидаги тўпламини туздик. Бу антология ҳозирда АҚШнинг Сиракюс университети нашриёти томонидан нашрга тайёрланмоқда. Нега биз шеърят ёки қисса, ёки роман эмас, айнан замонавий ҳикояларни танлаб олдик? Биринчидан, аксар талабалар кўп воқеа-ҳодисаларни қамраб олган романлардан кўра, тезда ўқиб чиқиладиган кичик ҳажмдаги ҳикояларни мутолаа қилишади; иккинчидан, талабалар вазият ва қаҳрамонларнинг ўзлари яшаётган замон билан ҳамнафас эканидан ҳам замонавий адабиётни ёқтиради; учинчидан, талабалар одатда назмдан кўра насрий асарларни маъқул топишади. Антологияга киритилган ҳикоялар америкалик китобхонга ўзбек ҳаётида оиланинг муҳим ўрни ва қариндошчилик муносабатларидаги муаммолар, давлатдаги сиёсий ва тарихий ўзгаришларнинг инсонга берган зарбалари, халқнинг ўзига хос эзгу орзу-истаклари ҳамда ғам-ташвишлари, уруш етказган оғир руҳий заҳматлар кабиларни баён этади. Шунингдек, антология ўзбек насрининг модерн ва постмодерн йўналишидаги намуналаридан баҳраманд бўлишга имкон беради. Мутолаа жараёнида талабалар ўзбек халқи билан танишади ва уларнинг ҳаёлидаги ўзбеклар асли қандай миллат эканини англаб етади.

Мен, илк тажриба сифатида, талабаларимнинг қўлига бу ҳикояларни тутқазиб: “Буларни ўқиб чиқинг-да, менга хулосаларингизни айтинг”, дедим. Қарангки, талабаларимнинг баридан, ҳа, баридан фақат ижобий фикр эшитдим. Яна бир адабиётшунос танқидчи эса: “Кимдир, ҳа, бу машҳур ўзбек ҳикояларининг инглиз тилидаги таржимаси экан, дейиши мумкин. Бироқ мен, бу антология ҳар қандай китобхонни, ҳар қандай ҳикоя мухлисини ўзига ром эта олишга қодир ўнта бетакрор ўзбек ҳикоялари деб айтаман”, дея тўпламга баҳо берди. Тўпламни нашрга тайёрлаш чоғида биз ҳам айти шунга – ҳикоялар кенг китобхонлар оммасининг меҳрини қозонишига умид қилган эдик.

Ҳозирда АҚШ ва Ўзбекистон давлатлари ўртасида илиқ сиёсий алоқалар ўрнатилгани қувончли ҳол, албатта. Бироқ биз, адабиётшунослар, таржимонлар икки халқ бир-бирини ҳақиқий маънода тушунишлари, бир-бири билан ҳамжиҳат бўлишида “кўприк” бўладиган адабиётни, бадий асарларни таржима қилишда изланишдан асло тўхтамаслигимиз лозим.

USLUBIY VA G'UYAVIY HAMOHANGLIK

Bibi Robi'a
SAIDOVA

Бибӣ Робиъа
САИДОВА

1991 йили Хоразм
вилоятида туғилган.

Ўзбекистон Миллий
университетининг ўзбек
филология факультетини
тамомлаган. Ўзбекистон
Ёзувчилар уюшмаси
томонидан “Биринчи ки-
тобим” рукнида “Парвоз”
номли ҳикоялар тўплами
нашр қилинган. “Ақл
ва руҳ” номли адабий
мақолалар китоби чоп
этилган.

Аҳмад Аъзам “Рўё ёхуд Ғулистонга сафар” романининг бош-ламасида “...қанақа асар бўлиб чиқишидан қатъий назар, қисса дей-манми, рўмонми ё кузатувларми, балки сафар таассуротларидир, ўқиб чиқсангиз, ундаги воқеалардан воқиф бўлсангиз кифоя”, деб асар жанрини хоҳлаганидай белгилаб олишни ўқувчининг ўзига қолдиради. Гарчи биз асарда юқорида тилга олинган жанрларнинг синтезини кузатсак-да, унинг бадиий кўлами, шахс ва жамият муносабатларининг вақт нуқтаи назаридан катта бир даврни қамраб олганлиги ва ниҳоят ғоявий-фалсафий жиҳатидан роман деб қабул қиламиз. Қолаверса, мазкур асар адабиётшуносликда роман жанри учун истифодада бўлган бироз умумий ва анъанавий ўлчамлар талабларига ҳам жавоб беради.

Дастлаб, бу роман бадиий адабиётнинг қайси адабий услубига мансуб, у романнинг қайси типига киради, деган саволларга тўхталиб ўтсак. А.Камью “Исён ва услуб” мақоласида: “Воқелик ва хаёлот – бир бутунлиқнинг ажралмас қисмларидир. Санъаткор воқелиқдан танлаб олган унсурларни бадиий тил ёрдамида хаёлот билан уйғунлаштирувчи ва у яратган бадиий дунёнинг тугал бўлишини таъминловчи восита – услуб деб аталади”, дейди. Адабиётшуносликда мактаб, йўналиш, ҳатто жанр деб турли хил номланадиган романтизм, реализм, модернизм, постмодернизм, детектив, фантастика каби услублар қаторида утопик ва антиутопик услублар ҳам мавжуд.

Утопия йўналиши адабиётга Томас Морнинг 1516 йили ёзилган “Утопия янги ороли ва олий давлат қурилиши ҳақидаги фойдали ҳамда қизиқарли олтин китоб” асари билан кириб келган. Утопия юнонча “мавжуд бўлмаган жой” деган маънони англатади. Луғатларда бу йўналиш илмий фантастикага яқин, муаллиф нуқтаи назарига кўра олий жамият шаклининг тасвири, хаёлий уйдирма, амалга ошмайдиган орзуларни ифода этувчи асар деб таърифланади. Утопик асар муаллифнинг ўзи яшаб турган жамият аҳволидан, қонун-қоидаларидан, ижтимоий муносабатлардан қониқмаслиги ва уларни идеал даражада кўриш истагидан пайдо бўлади.

Шарқда эса утопик асар унсурларини одил шоҳ, доно вазир ҳақидаги эртақ ва афсоналарда кўрамиз. Шу маънода, Абу Наср Форобийнинг “Фозил одамлар шаҳри” китоби мазкур йўналишдаги шоҳ асардир.

Антиутопик асарларда эса шахс ва жамият манфаатлари айро, шахснинг орзу-умидлари, ҳатто, ҳаёллари бўйсундирилган. У руҳий озодлик ёки индивидуал фикр деган тушунчалардан мосуво, мустабид жамият ва унинг тутумларини бахт деб қабул қилишга кўнктирилган. Қизиғи шундаки, утопик йўналишга пародия сифатида юзага келган антиутопик асарлар ҳам инсонни ўзидан, яшаётган муҳитидан огоҳ қилади, кўрқувни енгилшга, комил шахс ва жамият ҳақида тафаккур қилишга ўргатади. “Антиутопияда эркисизлик ва зулм ҳукмрон бўлган жамият олами, шу жамиятнинг қонунларини ўзида синаб кўрган инсоннинг ҳис туйғулари орқали очиб берилди, антиутопиядаги энг муҳим хусусият шахс ва тоталитар жамият ўртасидаги конфликт ҳисобланади. Шунинг учун ҳам шўро адабиётида бу жанр таъқиқланган эди”, деб ёзади адабиётшунос олим М.Черняк.

Жаҳон адабиётида Евгений Замятиннинг “Биз” романи антиутопик йўналишдаги энг машҳур асарлардан бири ҳисобланади. 1920-1921 йилларда Петроградда ёзилган бу асар 1988 йили нашр қилинган. Роман сюжети бир қараганда фантастик саргузаштга ўхшаб кетади. Воқеалар узоқ XXVI асрда Ягона Давлат деган утопик мамлакатда содир бўлади. Уларнинг мақсади бутун сайёраларни забт этиб, ёввойиларча озодликда яшаётганларни беҳато математик “бахт”га эриштириш бўлган. Фуқаролар шу даражада шахсидан маҳрум қилинганки, уларнинг исмлари йўқ, рақам билан белгиланган. Одамларнинг вақти соатма-соат тақсимланиб жадвалга солинган, бир вақтда уйғонишади, бир вақтда овқатланишади ва бир вақтда ишлашади. Инсонда руҳ, юрак, илҳом мавжудлиги, санъат, адабиёт, илм-фан, муҳаббат ва озодлик ҳақида тасаввурларнинг бўлиши тутқаноқ сингари касаллик ҳисобланади.

Роман қаҳрамони Д-503нинг ҳаётида 1-330 номли қиз пайдо бўлади. Қиз Яшил деворни бузиб бутун инсониятни бирлаштирмоқчи бўлган “фитначи” эди. Д-503 “севги туйғуси”ни ҳис қилиб, қизнинг уйига кўчиб ўтади. Аммо сотқин чиқиб севишганлар қўлга олинади. Жарроҳлик йўли билан ақл-идрокидан маҳрум қилинган Д-503 собиқ севгилиси 1-330ни қийноққа солишларини бефарқ кузатади... Тадқиқотчилар романни социалистик жамият келажагининг башорати деб

баҳолашган. Дарҳақиқат, шўролар даврида шахс – “Мен” романга номи берилган “Биз”га, тўдага, қиёфасиз оломонга айлантирилган. Асардаги “Сақловчилар” Бюросида НКВД, КГБ қиёфасини кўриш қийин эмас. Шиша уйлар – қамоқхона казармалари, рақамланган фуқаролар – ГУЛАГ маҳбуслари билан, Яшил девор – шўро фуқароларини ташқи дунёдан ажратиб турган “Темир парда” билан икки томчи сувдек ўхшаш.

Ўзбек адабиётида шахс ва жамият масаласи реалистик, детектив, тарихий, саргузашт асарларда қай бир даражада акс этган бўлса-да, аммо XXI асрга қадар соф антиутопик услубда қаламга олинмаган. Антиутопия назариячиларининг ишларида ва адабиёт лугатларида таърифланган қоидалар ҳамда антиутопик асарлар намуналаридаги олға сурилган ғоялар, сюжет қурилиши, образларнинг вазифаларидан келиб чиқадиган бўлсак, Аҳмад Аъзамнинг “Рўё ёхуд Ғулистонга сафар” романини ҳам антиутопик услубда ёзилган асар дейиш мумкин. Аммо баъзи жузъий тафовутлар бор, албатта. Масалан, одатда антиутопик асарларда мавжуд тузумга қарши курашган қаҳрамонлар ҳалок бўлади. “Рўё...” да эса ровий-қаҳрамон уйига қайтиб кетади. Иккинчи тафовут – аксарият антиутопик асарлар узоқ келажакда юз беради, “Рўё...” да эса бугунги кунда қаҳрамон ҳаёлий мамлакатга ўтиб қолади, аммо у ердаги вақт мавҳум. “Рўё ёхуд Ғулистонга сафар” романига қадар фақат Эркин Аъзамнинг “Чапаклар ёки чалпаклар мамлакати” қиссасида антиутопик услубнинг баъзи хусусиятлари мавжуд эди. Аммо “Чапаклар ёки чалпаклар мамлакати” антиутопик асар элементлари нуқтаи назардан тадқиқ қилинмаган. Антиутопия услуби ҳақидаги назарий ва амалий тадқиқотлар асосида Аҳмад Аъзам ва Эркин Аъзамнинг бу икки асарини келажакда жаҳон адабиёти тажрибаси билан, айниқса, Е.Замятиннинг “Биз” романи билан қиёслаб ўрганиш зарурати бор деб ўйлайман.

Аҳмад Аъзам романидаги ҳар бир воқеа, образ, диалог ва мамлакат тасвирларини ҳам худди “Биз”даги каби қиёслар билан шарҳлаш, тушунтириб бериш мумкин.

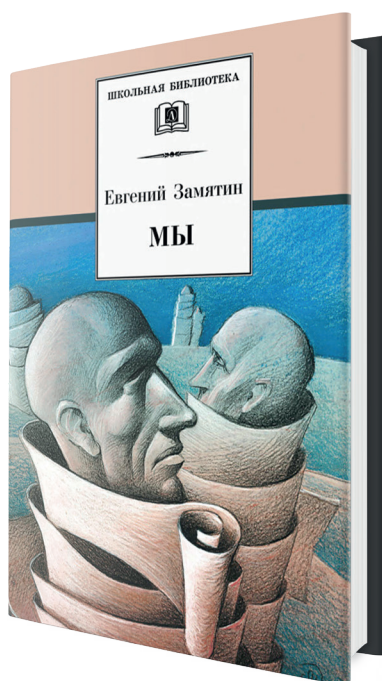
Аҳмад Аъзамнинг “Рўё ёхуд Ғулистонга сафар” романи Тошкентдан йўлга чиққан ровий-қаҳрамоннинг Жиззах йўлидан ихтиёрсиз равишда бурилиб бориб қолган мамлакат тасвири ва ўзининг ташрифи билан юз берган воқеаларга қурилган. Мамлакатнинг номи Ғулистон “ғул” – занжирдан олинган. Шунинг учун: “Амалдори ҳам, ҳайдовчиси ҳам, қўриқлаб юрган каттаю кичик аскарлари ҳам, хуллас ҳаммаси занжирга

чулганган... Шу қадар кўникиб кетганларки, усиз юрмайдилар, юрмаганлар ҳам, юришни тасаввурларига ҳам келтирмайдилар”. Одамларнинг исми йўқ, бир-бирларини “Ғулий” деб аташади. “Ғулия” деб аталадиган мадҳияларини ҳамма бирваракайига куйлайди. Болаларини ҳам юра бошлаганидан бошлаб занжирга чулғайдилар. Одамларнинг нафақат ҳар бир қадами, ҳатто нигоҳлари ҳам занжир манфаати учун хуфиялар ва энг замонавий кўрув-эшитув ускуналари билан назорат қилинади. Бу қуллик салтанатини бошқариб турувчи кўринмайди, аммо унга ва занжирга Худога топингандай топинадилар: “Бир куни Холдор Ғулийдан сўрадим: – Энг каттангиз ким? У мен шу пайтгача деворда қанча кўрган бўлсам, шунча эътибор қилмаган расмга ишора қилди. Аммо расм мени тушунмас, табиийки, менга ҳам ҳеч нарсани тушунтирмас, нуқул буюриб турган эди холос”. Мамлакат ҳаёти қатъий тартиб-интизомга ва ёлғонга қурилган. Электрон бўёқ мўъжизаси билан ҳар лаҳзада ўзгартириб туриладиган газета-журналлар, қомусий китоблар занжирга эътиқодни мустаҳкамлайдиган ёлғонлар билан бойитиб турилади. Ғулийларнинг олма етиштиришдан олий мақсадлари организмда темирни кўпайтириб алал оқибат болаларни ҳам занжир билан туғиладиган бўлишига эришиш: “Ғулистонда занжирбанд бола олиш борасида жуда кенг кўламда иш олиб борилади, бутун ғулий халқи бугун бўлмаса, эртага, жилла қурса, яқин келажақда шундай намуна зурёд дунёга келишига ишончи комил ва шу йўналишда илҳом билан ижод қилади”. Фуқароларга занжирсиз юртларда яшаётганлар ёввойи, ҳайвон қатори махлуқлар эканлиги уқтирилади. Ўзгача фикрлайдиганларга занжирдан маҳрум қилинишдек олий жазо берилади.

Ниҳоят ровий-қаҳрамоннинг Ғулистонга нима мақсадда келганлигини аниқлаш учун машинасидан топиб олинган китобини ўқиб кўришади ва занжирсиз яшаш мумкинлиги ҳақида тасаввур пайдо бўлиб эътиқодларига путур етади. Ровий-қаҳрамон бош назоратчи Холдор ғулий билан гаплашгач, айтади: “Қисса, ҳикоя, новеллаларимда мен тасвир, кечинма, ҳаракатларни бериш учун эътиборсиз ёзиб кетган шунақа сўзларни айтдики, уларда ғулиётни таъсирлашга қаратилган замонавий тилсимлар бўлиб, ҳаммаси муайян шифрлар билан кодланган экан. Мана, “осмон”, “булут”, “қушлар”, “кенг дала”, “сўлим маъво”, “тизгинсиз ўйлар”, “парвоз”, “югуриш”, “интилиш”, “талпиниш”га ўхшаган ўнлаб, балки юзлаб сўзлар ғулийнинг қатъий кўнглига, ҳозир айтганимдек, тубдан, тағлама таъсир ўтказиб, ўз ҳаёти-

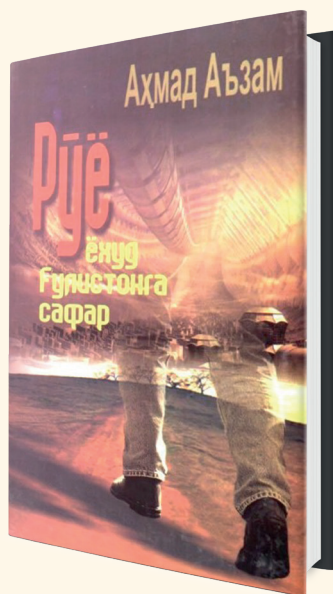
ни яна бир марта танасига ўйлаб кўришга ундаб юборар экан. Шунинг учун ҳам китобимни ўқиганларни тозалаш сабоғидан ўтказиш учун навбатлар тузилган, сабоқдан ўтган ва ўтмаганлар орасида катта ихтилоф чиқиши хавфи етилиб келаётган экан”. Ҳақиқатан ҳам фуқаро тарафдорлар ва қаршиларга бўлинади. Ҳатто давлат топшириғи билан ровий-қаҳрамонни севиб қолган ғулия қиз ҳам бош назоратчига “Энди қайтмайман, дастурни бажариш баробарида мен кўнглимдек кўнгил топдим”, дейишгача боради. Китобни ўқиганлар тозалаш сабоғидан ўтказила бошлайди. Ғулистон раҳбарияти ровий-қаҳрамонга ишора билан қайтиб кетишига изн беришади. У Жиззахга манзилига етиб келганда машина йўл ўлчагичи ҳам, орадан ўтган вақт ҳам унинг Ғулистонда бўлганлигини, неча ойлаб қолиб кетганлигини тасдиқламайди.

Кўриниб турибдики, хаёлий мамлакатдаги тузум тасвири, сюжетларнинг моҳиятига кўра тузилиши, муаллиф ғоясининг бўрттирилган ғайриинсоний ҳолатлар воситасида берилишида бу асарларда ҳамоҳанглик бор. Антиутопик услуб анъаналарига вақт-макон, ғоя нуқтаи назаридан, насрий асар анъаналарига масалани қўйилиши, мотив, тугун,

конфликт, кульминация ва ечимнинг қурилиши жиҳатидан амал қилинган. Аммо Аҳмад Аъзам романи тасвир услубининг батафсиллиги, ҳолатлар ва фикрларни далиллаш учун кўплаб ҳикоя ичида ҳикояларнинг берилишига кўра юқоридаги асарлардан фарқ қилади. Аҳмад Аъзам романида икки та умидбахш шуъла қолдиради. Биринчиси – муаллиф-ровийнинг машинасидан топилган китоб ва китобдан Ғулистон фуқароларига юққан занжирсиз юриш туйғуси, шунингдек, Ғулистоннинг кейинги тақдири очик қолдирилиши. Иккинчи шуъла – занжир тақишга олиб келинган болалардан бирининг дўконга кириб қолган ровий-қаҳрамонга кўзи тушиши: “Онаси уни қўлидан етаклаб бораётганда бола, феъликикина экан, йиғламади. Эркак ходимнинг тиззасига ўтирганда менга қараб олди, бўйин тасмани қотираётганда ҳам, қўл-оёғига кишан тақилаётганда ҳам мендан кўзини узмай, миқ этмай тураверди. Ҳатто занжирчалари тақилиб, ота-онаси, икки акаси қийқириб, бошқалар чапак чалганда ҳам болакай менга бот-бот тикилди. Шунча издиҳомнинг ичида менга кўз тиккан фақат шу болакай эди! Бола нигоҳида у нима демоқчи бўлди, “Озод одамсиз-ку, қаранг, булар мени нима қилди?”, деб сўраяптими ёки: “Манави одамга қаранглар, занжири йўқ экан”, деб айтмоқчимикан, билмадим, лекин унга қараб кўзимни қисиб қўйган эдим, кичиккина жилмайди, жилмайтиши болаларча беғубор, катта ғулийларга сира ўхшамас эди”.

Агар Аҳмад Аъзам жамият ва шахс ўртасидаги зиддиятни, тоталитар тузум қиёфасини антиутопик йўналишда кўрсатиб берган бўлса, худди шу мавзунини грузин ёзувчиси Нодар Думбадзе “Абадият қонуни” романида адабиётнинг энг оммавий ва анъанавий – реализм услубида қаламга олади. Реализм юқорида тилга олинган утопик ва антиутопик услубларнинг ўртасида турадиган услуб дейиш мумкин. Нодар Думбадзе ҳақиқатан ҳам “ўз даврининг илғор ғоявий позициясидан четда турган ёки унга ётсираган” реалистлигини шўро жамияти ёзилган, ёзилмаган қонунлари билан шахсни маънан, керак бўлса, жисмонан маҳв этиши масаласини кўтариб чиққанлигида кўриш мумкин. Қаҳрамонлар – ёзувчи Бачана, руҳоний Йорам, этикдўз Булика касалхонанинг юрак хасталиклари бўли-

мида ётишининг ўзи билан ёзувчи жамиятнинг шахсга тазйиқи оқибатига ишора қилади. Роман сюжети палатадаги воқеалар ва қаҳрамонларнинг, асосан Бачананинг ҳикоялари, хотиралари, тушлари чизиқларини туташтириш асосига қурилади. Бачана ҳаётини бағишлаган ҳалоллик ва адолат, руҳоний умрини тиккан иймон ва эътиқод мавжуд жамият томонидан иллат сифатида қабул қилингани, уларнинг ҳамма қатори ёлғон, товламачилик, нафс занжирларини тақиб юрмаганлари учун жазоланганлиги очиб берилади.

Агар роман воқеалари мавҳум макон ва мавҳум замонга кўчи-

рилса, романда тасвирланган жамиятнинг амалдаги ва қоғоздаги қонунлари сал бўрттирилса, қаҳрамонларнинг қиёфалари нореал шахсларга кўчирилиб тасвирланса антиутопик асарга айланади қолади. Муаллиф роман сюжетига Бачана Рамишвилининг олдига келиб кетувчи одамлар қиёфаларини киритар экан, уларнинг кўтариб юрган масалалари, ички дунёси, ақидалари орқали жамиятнинг қиёфасини, руҳий аҳволини акс эттиради. Масалан, Бачанага ўзини узоқ бир қариндошининг қўшнисининг ўғли Нугзарман, деб таништириб касалхонага келган одам билан бўлган суҳбат бунга яққол мисол бўла олади.

– Ўтинаман сиздан, ҳурматли Бачана, бошлиқларга илтимоснома ёки райкомимиз секретарига икки энлик хат ёзиб берсангиз...

– Менинг нима алоқам бор? – деди ҳайрон бўлиб Бачана.

– Нега алоқангиз бўлмас экан! Сиз инсонпарвар ёзувчисиз, депутатсиз, Марказий Комитет аъзосисиз! Дардимни сизга айтмай, кимга айтаман? – ўз навбатида Дарахвелидзе ҳам астойдил таажжубланди.

– Қаерда ишлайсиз?

– Абхазияда, тамаки тайёрлаш соҳасида.

– Бошлиқларга нима деб ёзишим керак?

– Секретаримиз билан қалин дўстсиз, мактабда бирга ўқигансизлар, буни ҳамма билади.

– Менинг олдимга сизни ким юборди?

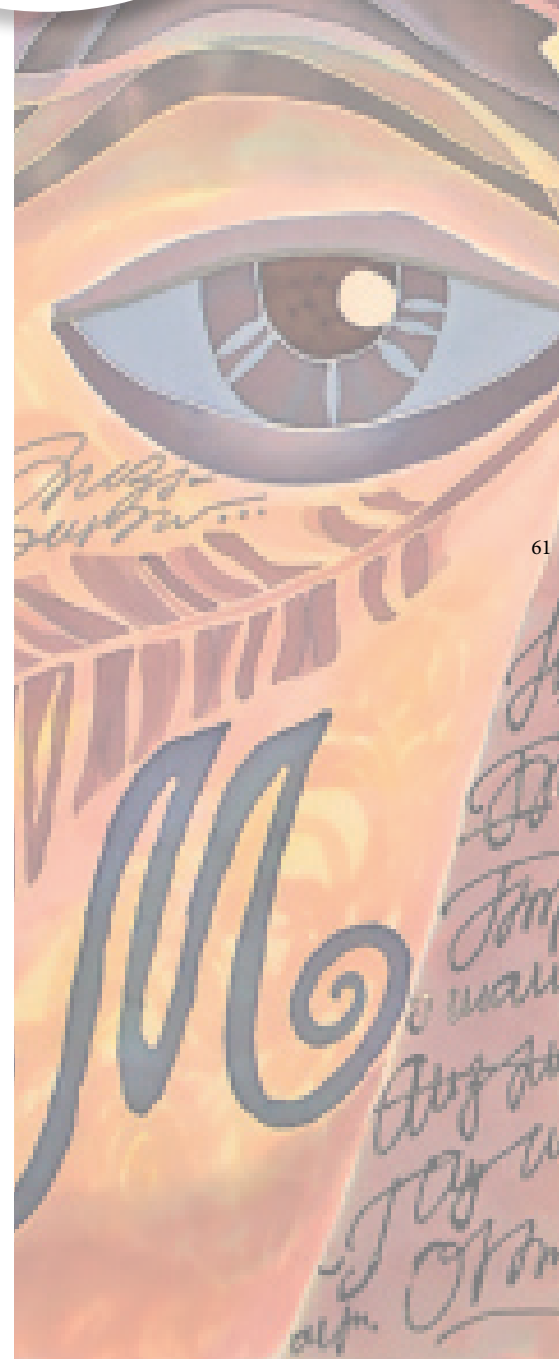
– Секретаримизга фақат яхшилиқни раво кўрадиган одам юборди... Битта конверт сизга, иккинчисини хоҳлаган одамингизга беришингиз мумкин... – Дарахвелидзе чаққонлик билан иккала конвертни ёстиқнинг тагига тиқиб қўйди”.

Шундан сўнг у тамакига хашак ва сув қўшиб сотганликда айблашаётгани, унинг ўрнини бошқа одамга ярим миллионга сотишаётганини айтади. Бачанадан райкомга айтиб, қамоқдан олиб қолишини сўрайди.

Албатта шўро замонида яшаб шўронинг асл қиёфасини чизиб кўрсатиш осон эмас эди. Ёзувчи тоталитар жамият маҳсули бўлган ана шунга ўхшаган образларни романга киритиш, уларнинг диалоглари, хатти-ҳаракатлари орқали Бачанани қабул қилолмаган жамият манзарасини чизиб беради. Биргина ана шу лавҳанинг ўзидан ўқувчи шўро жамиятнинг бир қанча хос хусусиятлари ҳақида ҳулоса чиқариши мумкин: 1) ҳар қандай даражадаги мансабдор учун ўғрилиқ турмуш тарзига айланган; 2) райком, яъни давлат вакили ўз ҳудудида ҳокими мутлоқ, ҳатто давлатга қарши қилинган жиноятни ҳам ёпа олиш қудратига эга, буни Нугзарманлар ҳам яхши билади; 3) пора олиш ва бериш жамиятда ўрнатилган урфга айланган; 4) жамиятнинг ёзилган қонунларидан гўё қўрқишади, яъни ревизия, қамоқ, аслида ҳаммаси учун чиқиб кетиш йўллари ҳам қуриб қўйилган; 5) жамият жиноятчи фуқаролар занжирини ўзи тайёрлайди – ўғри ишонч билан депутатга келяпти, у райкомга боғланади, сўнгра ревизорга ва терговчигача занжир узайиб бораверади; 6) бу жамиятда мансаблар инсоннинг иқтидори ва фазилатига қараб эмас, поранинг қанчалигига қараб тақсимланади. Албатта жанр талаби ва реализм тамойиллари ёзувчидан ўз гапини айтиш, гоёсини илгари суриш учун реал ҳаётнинг лавҳаларни тасвирлашни талаб қилади. Аммо бу ҳаётнинг лавҳалар рамзий деталлар, ҳаёлий воқеа-сюжетлар билан иш кўрувчи адабий йўналишлардаги асарлардаги барча бадиий функцияларни бажара олади.

Ҳулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, Аҳмад Аъзамнинг “Рўё ёхуд Гулистонга сафар” романи ўзбек адабиётида антиутопик услубда ёзилган, шахс ва жамият муносабатлари лейтмотив қилиб олинган дастлабки асарлар намунасидир. Романда тоталитар давлат шахсни ички озодликдан маҳрум қилиши, руҳан қул даражасида бошқариб туриш учун мудом кўрқувда ушлаб туриши – зулм қиёфаси очиб берилган. Романнинг Аҳмад Аъзам прозасига хос “бирров билан ўтириб гурунглашгандай” услубда ёзилганлиги, шу аснода шўро даврига ҳам, ўз ҳаётидаги воқеаларга ҳам эркин ўтиб кетиб яна романга қайтиши жанр имкониятларидан кенг фойдаланганини кўрасатади. Файриинсоний қонун-қоидаларга қурилган жамият шахснинг бахт ва бахтсизлик, эзгулик ва ёвузлик, озодлик ва қулик борасидаги тушунчаларининг ўрнини алмаштириб юбориши очиб берилган. Бу жиҳатлари билан “Рўё...” Евгений Замятиннинг машҳур “Биз” романига жуда яқин туради. Нодар Думбадзе реалистик услубда ёзилган “Абадият қонуни” романидаги воқеалар ҳаётнинг ҳаққоний манзараларига қурилган эса-да, гоёвий жиҳатдан юқоридаги икки романга ўхшайди. Уларнинг муаллифлари турли хил адабий услубда шахс ва жамият муносабатларини, руҳий қулик фожиаларини, инсон юрагидаги илоҳий мукаррамлик ва ҳайвоний тубанликларни тадқиқ қилар экан, одамзоднинг бир-бирига меҳр-шафқатли, маънан бой бўлишини, юксак, гўзал гоёлар билан яшашини, ўз аъмоллари, бир-бирларига муносабатлари билан ҳайвондан устун туришини орзу қиладилар.

“
Аҳмад Аъзам ва
Эркин Аъзамнинг бу
икки асарини келажақда
жаҳон адабиёти тажрибаси
билан, айниқса, Е.Замятин-
нинг “Биз” романи билан
қиёслаб ўрганиш зарурати
бор деб ўйлайман.
”

Азиза ЛАЛАЕВА

1986 йили Озарбайжоннинг Нахичеван шаҳрида туғилган. Боку давлат университетининг фалсафа факультетини таълим олган. “Мактуб” номли ҳикоялар тўплами нашр қилинган.

“Юлдуз” журнали, “525-газет” газеталарида ҳикоя ва мақолалари чоп этилган. Озарбайжон иқтисодори ёшлари таъкилотининг раҳбари, Ёзувчилар уюшмаси аъзоси.

Озарбайжон тилидан
Рустам ЖАББОРОВ
таржимаси.

**Aziza
LALAYEVA**

Sarxush

Hikoya

У кичкина телевизорнинг тугмасини босди. Телевизор бироз хириллаб, хонага кўкиш шуъла таратди. Бунақаси ҳозир ҳеч кимда йўқ, ўйлади ўзича. Қаерданам бўлсин? Бундан йигирма йил илгари чиқарилган оқ-қора рангли матоҳнинг кимга кераги бор?

Лаблари буришиб пичирлади:

– Ё раббий, ўзинг мадад бер!

Ўзини тошдек қаттиқ, эски диван устига ташлади. Стол тагида бир неча кундан бери турган ярим шиша ароқнинг оғзидаги тиқинни тишида очиб, икки-уч қултум ютди-да, тамшаниб қўйди. Кичик болишни буклаб, бошига қўймоқчи бўлганида димоғига ўғли Тўғрулнинг сўзларини эшитди.

Хотини Судоба боласини қўлтиқлаб, отасиникига кетиб қолганида, бугун унинг етти ойлигини нишонлаган бўлишарди.

Роппа-роса етти ой илгари Судоба унга оталик бахтини раво кўрганди. Исмиди ҳам Судобанинг ўзи қўйган. Эри ҳам бунга қаршилиқ кўрсатмади. Эр бўлиб унга нима қилдим, ҳеч бўлмаса, ўғлига ўзи истаган отни қўяқолсин, деди.

У бир пайтлар ўғил кўрсам, отамнинг исмини қўяман, деб юрарди. Судоба бир гал: “Отангиз нима иш кўрсатган ўзи?” дея кесатганидан кейин, дами ичига тушиб кетди. “Бир етимнинг пешонаси шўр бўлса, шунчалик бўлар-да!”, дея хаёлланди ва вақтни билиш учун қўл соатига қарамоқчи бўлди. Шу чоқ икки кун илгари соатин ўн кундан бери йиғилиб қолган беш минг манат қарзидан қутулиш учун нон дўконига топширгани эсига тушди. Кулгиси қистади. Тўғриси, уни ҳамма телбага чиқариб қўйган. Бунга юзига айтмасалар ҳам, орқаваротдан “Савдойи” деб айтишларини биларди.

“Ростдан ҳам шунақадир?”, деган хаёлга борди.

Нақ сувнинг ичида ётиб-туриб юрган одамни ким ҳам жинни демасин Тошқини бутун қишлоқни фарқ этаётганди. Кундан-кунга кутарилиб бораётган сув сатҳи у яшаётган ғариб қулбани кичик бир оролчага ўхшатиб қўйганди. Тўрт ойдан бери сув ўртасида қолиб кетган, хомғишдан тикланган бошпанаси бир пайтлар унинг кўзига ҳашаматли қаср бўлиб кўринарди. Ҳозир эса, зах тортиб, ивиб кетган деворлар йиқилишга махтал турарди.

Ўзимам ғалатиман, ўйлади у, бу ерда Судоба қандай қилиб яшаши мумкин эди? Уч ойлик чақалоғи-чи? Уйда егулик йўқлиги, пул

йўқлиги учун она шўрликнинг сийнасида сут қочиб кетгани рост-ку?

Шўрлик Судоба, ҳозир нима қилаётган экан-а?”.

Тўғрулни эслашга тиришди. Юзини кўз олдига келтиролмади. Фақатгина кўзлари юмук гудакнинг тили билан оғзидаги сургични чиқариб ташлагани ёдида қолган. Бечоар чақалоқ шунақа чинқириб йиғлардики, эшитган одам ҳозир жигари ёрилиб кетади, деб ўйларди. Кейин ёдига Судобанинг қарғишлари тушди.

– Ҳамманг, сенам, отанг ҳам қирғинга учрасаларинг бўлмасмиди?

Бу гап қулоғи остида жарангларкан, юзига совуқ сув сепилгандек бўлди. Жойидан ирғиб турди. Диванда ўтирганича, телевизор сари эгилиб, унинг овозини кўтарди. Жини суймайдиган бир аёл қўшиқчи куйлаётган эди.

– Падарингга лаънат, манжалақи! Атайин гашимга тегиш учун ҳар куни телевизорга пул бериб чиқадими, дейман!

Бу фикридан ўзининг ҳам кулгиси келди: “Қара-я, сени таниркан-да, гашингни келтирмоқчи бўларкан”.

Эҳтимол, таниши ҳам мумкин эди. Агар мактабни битирган йили пойтахтга бориб, ўқишга кирганида, ана шундай машҳур қизларни кўриши, улар билан танишиши мумкин эди.

Эҳ, етимлик қисмати шу бўлганидан кейин, у қаерда-ю, Бокуга бориб, институтда ўқиш қаёқда?

Яна нималар ҳақида фикр юритиши мумкин?.. Бошқа мавзу қолмадимикин? Тўрт ойдирки, мана шу диван устида, шу ойнаижаҳон қаршисида яккаю ёлғиз ўй суриб ётишдан бошқа иши йўқ эди.

– Кеча Нефтчала туманидаги Кура дарёсидан қайиқда кесиб ўтмоқчи бўлган 16-22 ёшлардаги икки киши сувга чўкиб кетди. Ҳали уларнинг жасадлари сув тубидан қидирилмоқда.

16-22 ёшли... Сухандон қиз бунча совуққонлик билан гапирмаса? Тўғри-да, чўккан бўлса унга нима? Ўзи бир тарафда тошқинлар, бир тарафда қочқинлар миллатни қийин вазиятга солиб қўйди.

Шу чоқ ич-ичидан азобли оғриқ турганини ҳис этди. Оғриқ кураги томон ўрмалади. Турмоқчи бўлди, мажоли етмади. Қўлини дивандан пастга тушириб, эски шолча устига тиради. Бор овози билан қичкиргиси келди, овози чиқмади. нафаси етмаётганини ҳис килди. Ё раб, бу қандайин оғриқ бўлди?

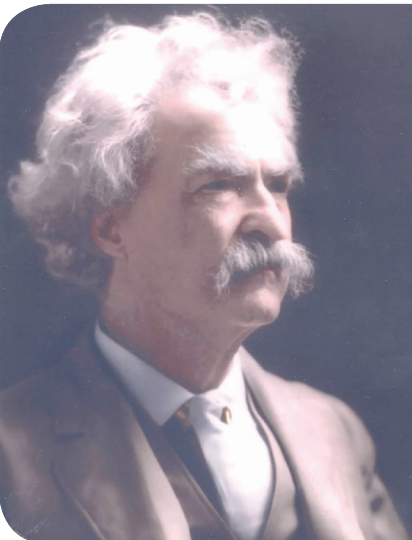
Ўғли, ҳатто юзи ҳам хотирасидан сидирилиб кетган жигарбанди эсига тушди. Кейин хотини...

Узоқдан эса онасини кўргандек бўлди. Бор кучини тўплаб онаси тарафга интилди. Аммо онаси унга яқинлашиш ўрнига тобора узоқлашиб борарди. Судрала-судрала айвонга чиқди. Ҳаво етишмаётганини сизди. Ҳовлига узанган зинапоёга яқинлашди. Погоналар устидан думалаб, бир неча ойдан бери ҳовли юзини босиб ётган кўлмакка қулади. Бир зумда унинг бадани сув тагида қолди.

...Эртаси куни ойнаижаҳонда, жумладан, Судобанинг ота уйидаги оқ-қора телевизордан ҳам ушбу хабар таркатилди:

– Ўттиз-ўттиз беш ёшлардаги кишининг жасади ўз ҳовлисидан топилди. У кўп миқторда спиртли ичимлик ичганлиги аниқланди.

Bir kuni Mark Tven...

Имзонинг ўзи келди

Марк Твен газетада муҳаррир эди. Кунлардан бир кун таҳририятга, чамаси, муҳаррирдан норози бўлиб юрган кимсadan бир оғизгина “Чўчқа” деб ёзилган хат келади. Эртаси куни газетада муҳаррирнинг ўша хатга ёзилган шундай жавоби эълон қилинади:

“Таҳририятимизга кўпинча имзосиз хатлар келиб туради. Аммо куни кеча биринчи марта фақат имзонинг ўзи келди”.

Шеър кўтариб келдимикин?

Марк Твен ишлаётган таҳририятга бир куни қуроолланган босқинчи кириб, таҳдид қилади:

– Қўлингни кўтар! Ё пулни берасан, ё ўласан! Қани, тезроқ қимирла!

– Ҳайрият-ей! – дейди муҳаррир кулиб, – яна кимдир шеър кўтариб келдимикин деб қўрқувдим.

Жавоб хат

Марк Твен бир газетада муҳаррир эканида таҳририятга келган яроқсиз қўл-лёмалардан роса безор бўлади. Шунақа қўлёмани юборган муаллифга бир куни галати жавоб юборади: “Азиз дўстим! Минг афсуски, газетамиз саҳифаларида жой етишмаганлиги учун асарингизни босолмадик. Аммо сиз умидсизланманг. Яқин орада таҳририятимиз кераксиз қоғозлар солиб қўйиладиган бир неча катта қоп сотиб олмоқчи. Ўшанда бажонидил асарларингизни ўша қопларга жойлаб қўямиз”.

Қароқчининг узри

Марк Твен оқшомда уйига қайтаётган эди. Пастқам бир жойда номаълум киши уни тўхта-тиб, кўксига тўппонча тирайди:

– Соатни чиқар!

Ёзувчи қароқчига синчиклаб тикилади:

– Соатни ўтган ҳафта олгансиз!

– Кечирасиз, – дейди қароқчи, – бу орада янгисини олган бўлсангиз керак деб ўйловдим.

Шодмон ОТАБЕК таржимаси.